

2017

Οδηγός εκπαιδευτικού για την Οπτικοακουστική Έκφραση

[για όλες τις βαθμίδες της
Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης]

Ο Οδηγός συνοδεύει τις δραστηριότητες της Οπτικοακουστικής Έκφρασης που περιέχονται στο προτεινόμενο Πρόγραμμα Σπουδών για το "Νέο Σχολείο". Οι δραστηριότητες μπορούν να πραγματοποιηθούν από ενδιαφερόμενους εκπαιδευτικούς κάθε ειδικότητας, χωρίς να απαιτούνται εξειδικευμένες γνώσεις. Αποτελεί υλοποίηση των θεωρητικών αρχών που εκτίθενται στο εισαγωγικό σκεπτικό του αντίστοιχου Προγράμματος Σπουδών. Επίσης αποτελεί τμήμα του συνολικού ΠΣ για την Αισθητική Παιδεία όπως περιγράφεται στο Συνοπτικό σκεπτικό του πεδίου "Πολιτισμός - Αισθητική Παιδεία".

Εκπαιδευτικός Σχεδιασμός - Σύνταξη: Μένης Θεοδωρίδης

ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ
ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Οδηγός εκπαιδευτικού για την Οπτικοακουστική Έκφραση

[για όλες τις βαθμίδες της
Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης]

Ο Οδηγός συνοδεύει τις δραστηριότητες της Οπτικοακουστικής Έκφρασης που περιέχονται στο προτεινόμενο Πρόγραμμα Σπουδών για το "Νέο Σχολείο". Οι δραστηριότητες μπορούν να πραγματοποιηθούν από ενδιαφερόμενους εκπαιδευτικούς κάθε ειδικότητας, χωρίς να απαιτούνται εξειδικευμένες γνώσεις. Αποτελεί υλοποίηση των θεωρητικών αρχών που εκτίθενται στο εισαγωγικό σκεπτικό του αντίστοιχου Προγράμματος Σπουδών. Επίσης αποτελεί τμήμα του συνολικού ΠΣ για την Αισθητική Παιδεία όπως περιγράφεται στο Συνοπτικό σκεπτικό του πεδίου "Πολιτισμός - Αισθητική Παιδεία".

Φίλοι εκπαιδευτικοί,

Η γνωριμία με την οπτικοακουστική έκφραση εντάσσεται σε μια προσπάθεια διεύρυνσης της πολιτισμικής μας συνείδησης. Νέοι τρόποι επικοινωνίας μεταξύ των πολιτών όλου του κόσμου αξιοποιούν την εικόνα και τον ήχο για να αφηγηθούν καημούς, να διακηρύξουν ελπίδες, να αναζητήσουν φίλους και συνοδοιπόρους στους δρόμους της γνώσης και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Με αρχικό πυρήνα το εργαστήριο Οπτικοακουστικής Έκφρασης στο Πρόγραμμα "ΜΕΛΙΝΑ - Εκπαίδευση και Πολιτισμός" (1995-2004), συγκεντρώσαμε σε ένα "χαλαρό" Πρόγραμμα Σπουδών μια σειρά από προτάσεις για δραστηριότητες που σιγά - σιγά αναπτύσσουν την οπτικοακουστική συνείδηση όσων τις διατρέχουν.

Όσοι εκπαιδευτικοί θελήσουν να καθοδηγήσουν τους μαθητές τους στην πραγματοποίηση τέτοιων δραστηριοτήτων, θα ανακαλύψουν τη γοητεία της έκφρασης με εικόνες και ήχους και θα διαπιστώσουν ότι, χωρίς προγενέστερες ειδικές γνώσεις, υπάρχουν πάρα πολλά βήματα που μπορούν να γίνουν. Ευχόμαστε ότι τα βήματα αυτά θα προετοιμάσουν την εκπαιδευτική μας κοινότητα ώστε -σε έναν μελλοντικό σχεδιασμό- να προβλεφθεί συστηματική επιμόρφωση όσων στο μεταξύ επιθυμήσουν να κατακτήσουν ένα ολοκληρωμένο επίπεδο εξειδίκευσης. Το δημιουργικό σας μεράκι και η δυναμική της οπτικοακουστικής επικοινωνίας και της καλλιτεχνικής οπτικοακουστικής έκφρασης ας δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις που χρειάζονται ώστε η παρουσία του Πολιτισμού μέσα στο σχολείο να γίνει πιο ουσιαστική αλλά και πιο συναρπαστική.

Καλή δουλειά και καλή διασκέδαση!

Μένης Θεοδωρίδης

Θέλω να ευχαριστήσω τη Μαρία Λεωνίδα και τον Κώστα Μόσχο για τις εύστοχες παρατηρήσεις τους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

(επειδή η μορφή του παρόντος Οδηγού είναι προσωρινή,
δεν είναι δυνατή η παραπομπή σε αριθμημένες σελίδες)

Παιδαγωγικό πλαίσιο - Μεθοδολογικές επισημάνσεις

- Ποια είναι η προβλεπόμενη διδακτέα ύλη;
- Υπάρχει κάποιο υποστηρικτικό βοήθημα;
- Πώς θα δουλεύουν τα παιδιά μέσα στην τάξη;
- Πώς μπορούν να γίνουν αρκετά, σε τόσο περιορισμένο χρόνο;
- Μπορούν οι δραστηριότητες Αισθητικής Παιδείας να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο της διαθεματικής διδασκαλίας;
- Ποιος μπορεί να είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού που καθοδηγεί την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων Αισθητικής Παιδείας;
- Προβλέπεται κάποιου είδους αξιολόγηση;
- Μπορούν οι δραστηριότητες Αισθητικής Παιδείας "να μας κάνουν καλύτερους ανθρώπους";

Εισαγωγή για Οπτικοακουστική Παιδεία - Γνωριμία με την οπτικοακουστική έκφραση

- εισαγωγική "ονομάτων επίσκεψις"
- Χρειάζεται κάποιος ιδιαίτερος εξοπλισμός;
- Τι πρέπει να γνωρίζει ο εκπαιδευτικός που... "θέλει να δοκιμάσει";
- Βιβλιογραφικές προτάσεις

Μεθοδολογικά "εργαλεία" για τις δραστηριότητες της οπτικοακουστικής έκφρασης

- Εργαλείο 1ο: Το κάδρο και τα είδη των κάδρων
- Εργαλείο 2ο: Κυκλική φωτογράφιση ή ηχογράφιση
- Εργαλείο 3ο: Διαμεσολάβηση: ομαδικές εργασίες πάνω στο ίδιο θέμα
- Εργαλείο 4ο: Διαμεσολάβηση: η λειτουργία του ανταποκριτή
- Εργαλείο 5ο: Η φωτοαφήγηση
- Εργαλείο 6ο: Οι λεζάντες
- Εργαλείο 7ο: Είδη ήχων και είδη ομιλίας στα οπτικοακουστικά κείμενα
- Εργαλείο 8ο: Είδη γωνιών λήψης
- Εργαλείο 9ο: Αξιοποίηση σημειολογικών στοιχείων σε μια εικόνα
- Εργαλείο 10ο: Σύγκριση οπτικοακουστικών έργων με συναφή θεματολογία
- Εργαλείο 11ο: Συνέντευξη από έναν ενήλικα
- Εργαλείο 12ο: Ταξινόμηση οπτικοακουστικών έργων
- Εργαλείο 13ο: Το κοινό
- Εργαλείο 14ο: η τεχνολογία στην τέχνη
- Εργαλείο 15ο: συγγραφή κριτικής οπτικοακουστικού έργου από παιδιά

Ενδεικτικά σχέδια μαθήματος (η αρίθμηση αντιστοιχεί στην αρίθμηση των δραστηριοτήτων του Προγράμματος Σπουδών για την Οπτικοακουστική Έκφραση)

- Δραστηριότητα (1): "Φωτογραφικές ταυτότητες"
- Δραστηριότητα (11): "Από πολύ κοντά"
- Δραστηριότητες (12) και (13): "Γνωριμία με τη γλώσσα της φωτογραφίας"
- Δραστηριότητα (31): "Ταινία ή βιβλίο;"
- Δραστηριότητα (35): "Μελέτη οικογενειακών φωτογραφιών"
- Δραστηριότητα (36): "Στιγμιότυπα ...κάθε λογής: μελέτη επιλεγμένων αποσπασμάτων από οπτικοακουστικά έργα διαφόρων ειδών, στο σχολικό περιβάλλον"
- Δραστηριότητα (48): "Ένα βιβλίο ...τρεις σκηνοθέτες!" και "μερικά βήματα παραπέρα..."

Γλωσσάρι

- προετοιμασία μιας ταινίας – προεργασία γυρισμάτων
- σημαντικά εκφραστικά μέσα
- οι ειδικότητες – συντελεστές μιας ταινίας

*

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

(αναφέρονται σε όλες τις δραστηριότητες του Προγράμματος Σπουδών για την Αισθητική Παιδεία, όπως προτείνονται στο εισαγωγικό κείμενο της Πρότασης β')

Ποια είναι η προβλεπόμενη διδακτέα ύλη;

Δεν προβλέπεται αυστηρά καθορισμένη διδακτέα ύλη! Αυτό αποτελεί κεντρική επιλογή σχεδιασμού των Προγραμμάτων Σπουδών για το Νέο Σχολείο (σχετικές επισημάνσεις στην ενότητα 2. Μαθήματα και Γραμματισμοί, του εισαγωγικού κειμένου του πεδίου "Πολιτισμός - Αισθητική Παιδεία"). Συνήθως δηλαδή η σύνταξη Αναλυτικού Προγράμματος για κάθε μάθημα Τέχνης, επεδίωκε την κατά το δυνατόν συστηματική κάλυψη όλων των περιοχών του αντίστοιχου αντικειμένου. Έτσι, νομοτελειακά, προσανατολιζόταν στη συσσώρευση ύλης γνωστικού κυρίως χαρακτήρα, επιλογή που ανέκαθεν ενίσχυε η ανάγκη για εύκολη αξιολόγηση των μαθητών και για γρήγορη ανάδειξη εκείνων που εξασφάλιζαν υψηλές επιδόσεις.

Η λογική όμως των γραμματισμών και των δραστηριοτήτων εξοικείωσης με τους ποικίλους χώρους της καλλιτεχνικής έκφρασης, επιτρέπει επιλογές -και επεξεργασία μέσα στην τάξη- ορισμένων μόνον κομβικών εννοιών, που κρίνονται ως θέματα ιδιαίτερου κοινωνικού και ιδεολογικού βάρους, στα οποία είναι σημαντικό να εκτεθεί ο μαθητής χωρίς απαραίτητα να επιδιώκεται η κατάκτηση μιας γνωστικής ολότητας (ο καθορισμός της οποίας άλλωστε συνήθως υπαγορεύεται από μη ομολογημένες κυρίαρχες επιστημολογικές απόψεις για το αντικείμενο αυτό). Η επιλογή των δραστηριοτήτων που θα πραγματοποιηθούν σε κάθε τάξη, αποφασίζεται από τον εκπαιδευτικό που έχει αναλάβει το μάθημα. Ταυτόχρονα οι δραστηριότητες δεν προκαθορίζουν κάποια "σωστή" ή επιθυμητή στάση-ικανότητα-γνώση. Ο μαθητής, διανύοντας τις δραστηριότητες αυτές, ευαισθητοποιείται βιωματικά σε εναλλακτικούς τρόπους σκέψης και αναπτύσσει προσωπικές στάσεις για διάφορα θέματα της καλλιτεχνικής έκφρασης που αντιμετωπίζει ως μέλος της μικρής ομάδας.

Υπάρχει κάποιο υποστηρικτικό βοήθημα;

Ο εκπαιδευτικός που καθοδηγεί τις δραστηριότητες έχει στη διάθεσή του δύο ηλεκτρονικά έντυπα :

- Το ηλεκτρονικό αρχείο του Προγράμματος Σπουδών για την Οπτικοακουστική Έκφραση με τις προτεινόμενες ανά ηλικιακή βαθμίδα δραστηριότητες οργανωμένες σε τέσσερις στήλες (τετράστηλα):
 - Στην πρώτη -που είναι και η πιο σημαντική- αναγράφεται η στοχοθεσία της δραστηριότητας δηλαδή τα προτεινόμενα ελάχιστα ζητούμενα που είναι καλό να ικανοποιούνται με την ολοκλήρωσή της. Με τον τρόπο αυτό μπορεί ο εκπαιδευτικός όχι μόνο να διαμορφώνει το μάθημα του αλλά και να ελέγχει την αποτελεσματικότητά του.
 - Στη δεύτερη στήλη εκτίθεται το παιδαγωγικό σκεπτικό της στοχοθεσίας της πρώτης στήλης προτείνοντας έτσι και την παιδαγωγική μεθοδολογία που μπορεί να ακολουθηθεί.

- Στην τρίτη στήλη αναφέρονται ενδεικτικές δραστηριότητες που αφενός βοηθούν στην αποσαφήνιση της στοχοθεσίας αφετέρου δίνουν ιδέες εκπαιδευτικής πράξης.
- Στην τέταρτη στήλη αναφέρεται τυχόν υποστηρικτικό εκπαιδευτικό υλικό (υπάρχον ή προτεινόμενο για να παραχθεί) που μπορεί να βοηθήσει στην πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων.

Από τις προτεινόμενες δραστηριότητες ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέγει, σύμφωνα με τις ανάγκες και τις δυνατότητες των μαθητών του, εκείνες που προγραμματίζει να πραγματοποιήσει. Στο Δημοτικό, είναι ανάγκη να προγραμματίζονται -όσο γίνεται- δραστηριότητες από όλες τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης εξίσου. Στο Γυμνάσιο, προγραμματίζονται δραστηριότητες μόνον από εκείνη τη μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης που αντιστοιχεί στο συγκεκριμένο τετράμηνο.

- Το παρόν ηλεκτρονικό αρχείο του "Οδηγού για τον Εκπαιδευτικό" στην Οπτικοακουστική Έκφραση με τις επιμέρους οδηγίες, σχεδιαγράμματα και συμβουλές για την αποτελεσματικότερη πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων που αναφέρονται στο αντίστοιχο ΠΣ (τετράστηλα).

Πώς θα δουλεύουν τα παιδιά μέσα στην τάξη;

Οι δραστηριότητες Αισθητικής Παιδείας μέσα στην τάξη θα πρέπει να είναι ομαδικές. Ήδη σε πολλές θεσμοθετημένες δραστηριότητες μέσα στο σχολείο (περιβαλλοντικές εργασίες, ευέλικτη ζώνη, διαθεματικότητα κ.λπ.) προβλέπεται το ομαδοσυνεργατικό μοντέλο διδασκαλίας ή, ακόμα καλύτερα, η Μέθοδος Project όπου, κατά την παραγωγή κάποιου συλλογικού έργου, προβλέπεται η λήψη αποφάσεων. Το πλαίσιο αυτό αποτελεί ιδανική προϋπόθεση για τις δραστηριότητες της Αισθητικής Παιδείας (και ιδιαίτερα για τις δραστηριότητες της οπτικοακουστικής έκφρασης όπου η διαδικασία διαπραγμάτευσης των εννοιών από τα παιδιά, δηλαδή οι συζητήσεις μεταξύ τους προκειμένου να επιλέξουν τη μία ή την άλλη λύση, είναι πιο σημαντική από τις ίδιες τις γνώσεις που τυχόν θα αποκομίσουν. Βέβαια, οι εκπαιδευτικοί που θα θελήσουν να δοκιμάσουν αυτόν τον τρόπο δουλειάς θα πρέπει να είναι αποφασισμένοι και υπομονετικοί.

Στις μικρές τάξεις του Δημοτικού, τα παιδιά δύσκολα συνειδητοποιούν τη σχέση του εαυτού τους με τα άλλα μέλη μιας μικρής ομάδας. Αν η σχέση αυτή δεν έχει ξεκινήσει να καλλιεργείται από άλλες, προγενέστερες ευκαιρίες, τότε οι δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας θα πρέπει να είναι εξαιρετικά απλές και εστιασμένες σε πολύ ευκρινείς στόχους, ώστε να διευκολύνουν την επικοινωνία μεταξύ των παιδιών. Και πάλι όμως οι εκπαιδευτικοί θα χρειαστεί να αντιμετωπίζουν τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα ως δευτερεύοντα στόχο που προϋποθέτει την στοιχειωδώς ευχάριστη και δημιουργική συνοχή των μικρών ομάδων.

Στις μεγάλες τάξεις του Δημοτικού, η πιθανή εμπειρία των μαθητών από ομαδικές δραστηριότητες πολιτισμού ή προστασίας περιβάλλοντος, αποτελεί πολύτιμο εφόδιο για ομαδικές δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας. Αν όμως δεν έχει

προϋπάρξει μια "κουλτούρα" συνεργασίας σε μικρές ομάδες, ο εκπαιδευτικός θα χρειαστεί να περιοριστεί σε εξαιρετικά απλές και συνοπτικές δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας παραμερίζοντας, στην αρχή, κάθε πρόθεση παραγωγής φιλόδοξων οπτικοακουστικών έργων (επιλογή που, βέβαια, θα ισχύσει λιγότερο για ομάδες ενδιαφερόμενων μαθητών οι οποίοι επιλέγουν ένα τέτοιο πρόγραμμα στο πλαίσιο ειδικών δραστηριοτήτων).

Πώς μπορούν να γίνουν αρκετά, σε τόσο περιορισμένο χρόνο;

Ο χρόνος για τις δραστηριότητες δεν είναι ποτέ αρκετός. Μερικές από τις δραστηριότητες (ιδίως της οπτικοακουστικής έκφρασης) μπορούν να πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο άλλων γνωστικών αντικειμένων εξυπηρετώντας πρώτιστα τους γνωστικούς στόχους των αντικειμένων αυτών (δείτε και τα σχετικά με τη διαθεματικότητα παρακάτω). Έτσι, η ίδια δραστηριότητα μπορεί να επαναλαμβάνεται σε διαφορετικό πλαίσιο και να αποκτά νέες διαστάσεις στη συνείδηση των παιδιών. Γι' αυτό, στις ώρες της Αισθητικής Παιδείας είναι σημαντικό να πραγματοποιούνται δραστηριότητες – "μοντέλα" που εξοικειώνουν τους μαθητές με τη μεθοδολογία των δραστηριοτήτων, ώστε μετά να είναι σε θέση να μεταφέρουν την ίδια μεθοδολογία σε διάφορα άλλα αντικείμενα (ή όπως συχνά λέμε, "να μην δίνουμε στους μαθητές ψάρια, αλλά να τους μάθουμε να ψαρεύουν"). Αξίζει να έχουμε κατά νου, ότι σε πολλές από τις δραστηριότητες Αισθητικής Παιδείας συνδυάζονται ταυτόχρονα πολλοί νοητικοί στόχοι και καλλιεργούνται ταυτόχρονα διάφορες δεξιότητες που αποτελούν ζητούμενο και σε άλλα γνωστικά αντικείμενα.

Μπορούν οι δραστηριότητες Αισθητικής Παιδείας να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο της διαθεματικής διδασκαλίας;

Όλες οι μορφές συλλογικής καλλιτεχνικής έκφρασης (ομαδική ζωγραφική, ομαδική μουσική σύνθεση, θέατρο, χορογραφία, παραγωγή μαθητικών ταινιών και φωτοαφηγήσεων, οπτικοακουστικές καταγραφές κ.λπ.) προϋποθέτουν κατάθεση προσωπικών απόψεων μέσα στη δημιουργική ομάδα, συζητήσεις, σύνθεση και τελική διαμόρφωση συλλογικής καλλιτεχνικής έκφρασης που απευθύνεται σε κάποιου είδους κοινό.

Προκειμένου να διατρέξουμε ένα παράδειγμα διαθεματικής συνεργασίας, ας εστιάσουμε, για λίγο, στην οπτικοακουστική έκφραση η οποία, ως χαρακτηριστική καλλιτεχνική και επικοινωνιακή συνιστώσα της σημερινής κοινωνίας, παρέχει πολλές τέτοιες ευκαιρίες για διαθεματικές δραστηριότητες. Ενδεικτικά:

- η φωτογραφική και η ηχητική καταγραφή **-από τους μαθητές-** ως προέρευνα και τεκμηρίωση κάθε είδους υπό μελέτη θεμάτων (λαϊκή αγορά, αρχαιολογικά μνημεία, οργανισμοί κοινής ωφέλειας, συγκοινωνίες κ.λπ.),
- η παράθεση ηχογραφημένων ή μαγνητοσκοπημένων **-από τους μαθητές-** συνεντεύξεων που μπορούν να συνθέτουν ένα πολύπτυχο πληροφόρησης και, ταυτόχρονα, να παρέχουν μια σπουδαία ευκαιρία προσέγγισης ενός θέματος από διαφορετικές οπτικές γωνίες,

- η κριτική μελέτη και ανάλυση αποσπασμάτων από έτοιμα οπτικοακουστικά προϊόντα (κινηματογραφικά έργα, τηλεοπτικά ρεπορτάζ, ντοκιμαντέρ, κ.λπ.) που αναφέρονται σε κάποιο συγκεκριμένο θέμα, η δημιουργία **-από τους μαθητές-** φωτογραφικών ή κινηματογραφικών αναπαραστάσεων με θέματα που προκύπτουν από το μάθημα, είναι δραστηριότητες που υποστηρίζουν γόνιμα την ουσιαστική επεξεργασία της ύλης κάθε γνωστικού αντικειμένου αφού, όπως τονίστηκε παραπάνω, αναδεικνύουν την πολιτισμική και κοινωνική διάσταση κάθε θέματος και ταυτόχρονα παρέχουν ένα συστηματικό πλαίσιο δημιουργικής κινητοποίησης των μαθητών σε μικρές ομάδες.

Θα πρέπει, όμως, να κατανοήσουμε δυο πιθανούς κινδύνους, που εξαιτίας τους η αξία τέτοιων διαθεματικών ασκήσεων μπορεί εντελώς να ακυρωθεί. Πρόκειται, αφενός για τον κίνδυνο της άγνοιας των θεμελιωδών διδακτικών στόχων του εκάστοτε μαθήματος το οποίο επιχειρούμε να συνδυάσουμε με την οπτικοακουστική παιδεία και, αφετέρου, για τον κίνδυνο να αγνοηθούν οι θεμελιώδεις διδακτικοί στόχοι της οπτικοακουστικής παιδείας. Ας δούμε τους δύο αυτούς κινδύνους σε ένα χειροπιαστό παράδειγμα:¹

Συχνά προτείνεται ως άσκηση οπτικοακουστικής παιδείας, που συνδυάζεται με το μάθημα της ιστορίας, η σκηνοθετική αναπαράσταση και φωτογράφιση μιας σκηνής από κάποια μακρινή ιστορική περίοδο (ανάλογη πρόταση υπάρχει σε εκπαιδευτικό υλικό του BFI (British Film Institute). Για παράδειγμα, αναπαράσταση και φωτογράφιση μιας σκηνής από την καθημερινή ζωή στην Αγορά της αρχαίας Αθήνας ή μιας σκηνής μέσα σε ένα βυζαντινό ναό ή μιας σκηνής στο σπίτι ενός προεστού κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας.

Σε μια τέτοια αναπαραστατική φωτογράφιση, ο ενθουσιώδης εκπαιδευτικός επιδιώκει την ιστορική ακρίβεια σκηνογραφικών λεπτομερειών σχετικά με το χώρο, τα ενδύματα, την αναπαραγωγή των φυσιογνωμιών των ηρώων κ.λπ. Αισθάνεται ο εκπαιδευτικός ότι το κέρδος, ως προς το μάθημα της ιστορίας, έγκειται στη μεθοδική αναζήτηση έγκυρων πληροφοριών, για όλα αυτά τα στοιχεία, σε βιβλία, σε πιθανές απεικονίσεις της εποχής, σε ζωγραφικούς πίνακες και έργα (που συνήθως εκφράζουν απόψεις κάποιας άλλης εποχής, δηλαδή αντιλήψεις όχι της εποχής που ο πίνακας αναπαριστά αλλά αντιλήψεις της εποχής στην οποία ο πίνακας ζωγραφίστηκε) κ.λπ. Αντίστοιχα, ο εκπαιδευτικός αυτός αισθάνεται πως, αφού όλες αυτές οι ιστορικές πληροφορίες θα οδηγήσουν σε κάποιου είδους φωτογράφιση, συνδυάζονται και οι ανάγκες για την καλλιέργεια της οπτικοακουστικής συνείδησης των μαθητών. Δυστυχώς, σε μια τέτοια περίπτωση, δε συμβαίνει ούτε το ένα ούτε το άλλο και η σπατάλη του εκπαιδευτικού χρόνου

¹ Αποσπάσματα από: Θεοδωρίδης Μ. (2008), «Η οπτικοακουστική έκφραση ως πλαίσιο διαθεματικών δραστηριοτήτων», Περιοδικό *Επιστήμες Αγωγής*, Θεματικό Τεύχος: *Η Τέχνη και ο Πολιτισμός ως ευέλικτο πεδίο Διαθεματικών Προσεγγίσεων*, Εκδ. Πανεπιστήμιο Κρήτης (Σχολή Επιστημών Αγωγής), σ. 167-170. (εισήγηση σε Επιστημονικό Διήμερο)

είναι μάλλον υπερβολική.

Ως προς το μάθημα της ιστορίας, η διερεύνηση ενός γεγονότος ή μιας περιόδου δεν είναι χρήσιμο να εξαντλείται στην ακρίβεια των σκηνογραφικών στοιχείων. Απεναντίας, προέχει η κατανόηση κάποιου συγκεκριμένου ιστορικού γεγονότος και κυρίως του ρόλου όσων συμμετείχαν στο ιστορικό αυτό στιγμιότυπο. Ποιοι βρίσκονται εκεί, τι προσδοκίες και τι οράματα καθόριζαν κάθε πρόσωπο που συμμετείχε, ποια συμφέροντα και ποιες σκοπιμότητες εξυπηρετούσε καθένας, με ποιο τρόπο η παρουσία του κάθε προσώπου επηρέασε το γεγονός, γιατί τα διαδραματιζόμενα συνέβησαν σε αυτόν το χώρο και όχι κάπου αλλού, ποιες ήταν οι συνέπειες αυτού του γεγονότος κ.λπ. Τα ερωτήματα αυτά, εφόσον διερευνηθούν διεξοδικά μέσα από πηγές και εφόσον συζητηθούν ώστε να προκύψουν διάφορες ερμηνείες και εκτιμήσεις από τα παιδιά, πραγματικά καλλιεργούν την ιστορική τους συνείδηση.

Αντίστοιχα, οι ερμηνείες και οι εκτιμήσεις που θα παραχθούν, είναι το ουσιαστικό υπόβαθρο για τη φωτογραφική αναπαράσταση του γεγονότος. Πέρα από την ακρίβεια «της δαντέλας και των όπλων», τίθεται θέμα **σκηνοθετικής ανάδειξης όλων των ρόλων και των σχέσεων** που συζητήθηκαν. Ποιοι θα κυριαρχούν στην κάθε εικόνα, πώς θα υποβάλλονται οι σχέσεις τους, ποιοι θα παραμείνουν στη σκιά και πώς θα αναδειχθούν φωτογραφικά οι ιδιαιτερότητες του χώρου; Μέσα από τέτοια ερωτήματα καλλιεργούνται αφορμές για δημιουργικές λύσεις ως προς το καδράρισμα, τις οπτικές γωνίες, τους φωτισμούς, την ερμηνεία και φυσικά το σκηνογραφικό πλαίσιο.

Είναι φανερό ότι, αν η παραπάνω δραστηριότητα πραγματοποιούνταν ως ομαδική συνθετική δραστηριότητα (project), με την καθοδήγηση ενός εκπαιδευτικού ειδικευμένου σε θέματα διδακτικής της ιστορίας και ενός σκηνοθέτη, τότε οι μαθητές θα αποκόμιζαν σημαντικά οφέλη και ως προς τις δυο κατευθύνσεις. Αν όμως, στο πλαίσιο του τρέχοντος μαθήματος, τα παιδιά οδηγηθούν σε μια συμβατική αναπαράσταση, τότε ίσως διασκεδάσουν, αλλά ο εκπαιδευτικός χρόνος έχει σπαταληθεί. Το χειρότερο είναι πως η σχολαστικότητα κατά την αναπαράσταση μπορεί όντως να οδηγήσει σε πολύ ωραίες και ιστορικά ακριβείς φωτογραφίες, που θα ενθουσιάσουν μαθητές και δασκάλους, χωρίς ωστόσο να έχει επιτευχθεί κανένας από τους ουσιαστικούς στόχους των δύο γνωστικών αντικειμένων. Αυτός ο κίνδυνος αφορά όλες ανεξαιρέτως τις δραστηριότητες που προτείνονται για συνδυασμό με τη γλώσσα, τα μαθηματικά, τις φυσικές επιστήμες, την ιστορία, τη γεωγραφία κ.λπ.

Γι' αυτό, κάθε φορά που ο εκπαιδευτικός αντιμετωπίζει κάποια ενδιαφέρουσα πρόταση για δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας σε συνδυασμό με κάποιο γνωστικό αντικείμενο του προβλεπόμενου προγράμματος σπουδών, καλό είναι να αναρωτιέται:

- α) Τι ακριβώς διδάσκει η δραστηριότητα αυτή; Τι δεξιότητες καλλιεργεί, ποιον προβληματισμό προωθεί ως προς την ύλη αυτού του γνωστικού αντικειμένου; Αξίζει τον κόπο να δαπανηθεί εκπαιδευτικός χρόνος για όλα αυτά;
- Στο παράδειγμα της ιστορικής αναπαράστασης που δώσαμε προηγουμένως, **δεν αξίζει** να ψάξουν και να μάθουν τα παιδιά σχολαστικές λεπτομέρειες

για τα κοστούμια και την αρχιτεκτονική μιας άλλης εποχής. Απεναντίας, **αξίζει** να προβληματιστούν για τα κίνητρα, τις σκοπιμότητες, το κοινωνικό πλαίσιο και τις σχέσεις κάποιων ιστορικών προσώπων που καθόρισαν ένα ιστορικό γεγονός.

- β) Πώς προάγει τους στόχους της οπτικοακουστικής παιδείας η δραστηριότητα αυτή; Εξυπηρετεί κάποιους από τους θεμελιώδεις στόχους της οπτικοακουστικής παιδείας ή μήπως εξυπηρετεί κάποιους δευτερεύοντες στόχους, που δήθεν αναφέρονται σε θέματα οπτικοακουστικής παιδείας, χωρίς ωστόσο να προσφέρουν κάτι ουσιαστικό στους μαθητές;

Ποιος μπορεί να είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού που καθοδηγεί την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων Αισθητικής Παιδείας;

Στις ώρες Αισθητικής Παιδείας -όπου όλοι οι στόχοι επιδιώκονται μέσα από δημιουργικές δραστηριότητες και προβλέπεται η ανάπτυξη πρωτοβουλιών καλλιτεχνικής έκφρασης από τους μαθητές- τότε ο εκπαιδευτικός οφείλει να περιορίζεται στο ρόλο του συντονιστή και να διευκολύνει την ελεύθερη έκφραση των παιδιών. Οφείλει να "γίνεται αδαής" και να αφοσιώνεται στην καλύτερη δυνατή διαχείριση της δημιουργικής διαδικασίας: στηρίζει παιδαγωγικά τη δραστηριότητα, δηλαδή υπογραμμίζει κάθε τόσο το πλαίσιο και το στόχο της δραστηριότητας, υπενθυμίζει τους πρακτικούς περιορισμούς, κινητοποιεί-στηρίζει όλα τα μέλη της ομάδας στην αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων και συντελεί στο "συνθετικό - συνεργατικό" ξεπέρασμα των εσωτερικών εντάσεων μεταξύ των μελών της ομάδας προκειμένου να αντιμετωπίσουν τα δεκάδες πρακτικά προβλήματα που θα προκύψουν.

Στο Γυμνάσιο ιδιαίτερα, ο εκπαιδευτικός που θέλει να συμβάλει ουσιαστικά σε μια προσπάθεια των μαθητών για οπτικοακουστική έκφραση, δεν χρειάζεται να διαθέτει ιδιαίτερη κινηματογραφική τεχνογνωσία ούτε να μεριμνά για την εξασφάλιση και λειτουργία των μηχανημάτων (πεδίο όπου τα παιδιά θα πρέπει να αναπτύξουν πρωτοβουλίες και να αναζητήσουν τις απαραίτητες λύσεις). Δηλαδή τα ερωτήματα που θα θέτει στα παιδιά, **δεν** χρειάζεται να είναι : πώς δουλεύει η κάμερα; πού θα βρούμε φώτα; πώς θα τραβήξουμε το πλάνο; Ο εκπαιδευτικός που θα θέλει να εμψυχώσει δημιουργικά τα παιδιά, θα πρέπει να θέτει ερωτήματα ουσίας όπως : γιατί φτιάχνουμε αυτή την ταινία (ή την φωτογραφία κ.λπ.); Τι είναι εκείνο που **μας αρέσει** στο θέμα μας; Γιατί το διαλέξαμε; Τι είναι εκείνο που μας ενοχλεί στο θέμα μας; Τι μας φοβίζει; Τι θέλουμε να λέει η οπτικοακουστική μας αφήγηση στο θεατή; Πώς θα «δείξουμε» στο κοινό μας αυτό που θέλουμε να του πούμε; Πώς θα σιγουρευτούμε ότι ο θεατής μας δεν θα καταλάβει κάτι εντελώς διαφορετικό που ίσως "προδώσει" τις προθέσεις μας;

Τελικά ο εκπαιδευτικός πέρα από την αυτονόητη παιδαγωγική και συντονιστική ευθύνη της δραστηριότητας, θα πρέπει να έχει το ρόλο ενός «εν δυνάμει» αποδέκτη του οπτικοακουστικού έργου, ενός **μη ειδικού** που θα κληθεί να παρακολουθήσει κριτικά το προϊόν που διαμορφώνουν τα παιδιά με τις αποφάσεις

τους. Γι αυτό σε κάθε στιγμή θέτει, στη διάθεση της ομάδας των μαθητών, τα ερωτήματά του ως μελλοντικός θεατής.

Προβλέπεται κάποιου είδους αξιολόγηση;

Η αξιολόγηση κάθε δραστηριότητας μπορεί να αναφέρεται σε τρία επίπεδα:

- αξιολόγηση του τελικού προϊόντος-έργου κάθε μικρής ομάδας **από το κοινό** προς το οποίο απευθύνθηκε. Εδώ αξίζει να επισημανθεί η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε με επιτυχία σε ορισμένες σχολικές διοργανώσεις:
Πριν από την έναρξη της παρουσίασης, οι μαθητές-"κοινό" εκλέγουν πρόχειρα μεταξύ τους ένα σώμα κριτών-αξιολογητών (περίπου 10% των παρόντων). Οι αξιολογητές χωρίζονται τυχαία σε δυο μικρότερες, ίσες ομάδες. Τα μέλη κάθε ομάδας κάθονται μέσα στην ίδια αίθουσα προκειμένου να παρακολουθήσουν τις παρουσιάσεις, αλλά είναι συγκροτημένες σε χωριστά σώματα που δεν επικοινωνούν μεταξύ τους ή με τους υπόλοιπους μαθητές. Στο τέλος κάθε παρουσίασης, κάθε ομάδα αξιολογητών βαθμολογεί με κλίμακα 1-10 την συνολική της εντύπωση για το έργο που παρουσιάστηκε αθροίζοντας τις επιμέρους αντίστοιχες βαθμολογίες που έδωσαν τα μέλη της και διαιρώντας το άθροισμα δια του αριθμού των μελών της. Παράλληλα μπορεί να λειτουργεί μία ομάδα αξιολογητών από 2-3 ενήλικες που τυχόν παρευρίσκονται (συνήθως εκπαιδευτικών) και οι οποίοι οφείλουν να βαθμολογήσουν με την ίδια κλίμακα και την ίδια διαδικασία μέσου όρου στηριζόμενοι, βέβαια, στα δικά τους προσωπικά κριτήρια. Έτσι, μετά την παρουσίαση, ανακοινώνονται στο κοινό τρεις βαθμοί: ένας από την κάθε ομάδα μαθητών-αξιολογητών και ένας από την ομάδα των ενηλίκων. **Όλοι μέσα στην αίθουσα κατανοούν ότι οι συγκεκριμένες αξιολογήσεις είναι εντελώς υποκειμενικές (και πιθανόν άδικες) αλλά όλοι τις σέβονται ως έκφραση της διαδικασίας που ακολουθήθηκε.** Όλοι επίσης, έμπρακτα συνειδητοποιούν ότι απόλυτα έγκυρες και αντικειμενικές αξιολογήσεις δεν υπάρχουν!
- αξιολόγηση της συμμετοχής κάθε μέλους της μικρής ομάδας κατά τη διαδικασία παραγωγής του έργου. Τα μέλη της ομάδας αξιολογούν τη συμβολή κάθε μέλους, με κριτήρια όπως δημιουργική συμμετοχή, κατάθεση προσωπικού κόπου και προσπάθειών, διατύπωση πειστικών επιχειρημάτων, διαλλακτικότητα στις συζητήσεις ώστε η ομάδα να οδηγείται σε συνθετικές λύσεις κ.λπ. Ο εκπαιδευτικός καθοδηγεί ως συντονιστής αλλά δεν ψηφίζει. Η αξιολόγηση ολοκληρώνεται μέσα στη μικρή ομάδα αλλά δεν ανακοινώνεται στους υπόλοιπους μαθητές.
- αξιολόγηση της δραστηριότητας από τον εκπαιδευτικό, με κριτήριο την ποσοστιαία επίτευξη των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων που διατυπώνονται στο τετράστηλο του ΠΣ. Στην ουσία πρόκειται για ένα προσωπικό παιδαγωγικό ημερολόγιο του εκπαιδευτικού, όπου μπορεί να καταγράφεται "τι πήγε καλά και τι όχι". Αν οι ίδιες δραστηριότητες

εφαρμόζονται από περισσότερους εκπαιδευτικούς ταυτόχρονα, οι τυχόν συγκρίσεις και διαπιστώσεις μπορεί να είναι πραγματικά πολύτιμες.

Μπορούν οι δραστηριότητες Αισθητικής Παιδείας "να μας κάνουν καλύτερους ανθρώπους";

Οι δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας, όπως άλλωστε όλες οι δραστηριότητες καλλιτεχνικής έκφρασης και Αισθητικής Παιδείας, εξοικειώνουν τα παιδιά με την ιδιαίτερη αξία των εναλλακτικών οπτικών που μπορούν να προκύψουν για κάθε θέμα. Η υποκειμενική ματιά "του άλλου", που εκφράζεται για κάποιο πολύ συνηθισμένο θέμα ή αντικείμενο γύρω μας, η διαφορετική θεώρηση του κόσμου που μας περιβάλλει, είναι ίσως το πιο σημαντικό κοινωνικό χαρακτηριστικό των τεχνών. Τα παιδιά, μέσα από κατάλληλα σχεδιασμένες δραστηριότητες, καλούνται να συνειδητοποιήσουν ότι καθετί μπορεί να αποκτά διαφορετικές σημασίες, ανάλογα με την οπτική γωνία που υιοθετούμε, και πως η κατανόηση της υποκειμενικής ματιάς κάθε μέλους της ομάδας πλουτίζει τη δυνατότητά μας να αντιμετωπίζουμε κριτικά την πραγματικότητα γύρω μας και συμβάλλει στον επικοινωνιακό πολιτισμό.

*

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ

Στο εισαγωγικό κείμενο για το Πρόγραμμα Σπουδών της Οπτικοακουστικής Έκφρασης, δίνεται ένα συνοπτικό σκεπτικό για το περιεχόμενο και τη διδακτική μεθοδολογία της γνωριμίας με την οπτικοακουστική έκφραση. Μεταφέρουμε δύο εισαγωγικές παραγράφους:

"Ως οπτικοακουστική καλλιτεχνική έκφραση αποκαλούμε τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης που προκύπτουν από τη δημιουργική χρήση οπτικοακουστικών εργαλείων και μέσων. Πρόκειται για τεχνολογικά εργαλεία που επιτρέπουν την αποτύπωση (εγγραφή) εικόνων και ήχων είτε από το περιβάλλον (με κάμερα) είτε με τη χρήση εργαλείων πρωτογενούς παραγωγής τους (κινούμενο σχέδιο) , την επεξεργασία τους και τέλος τη δυνατότητα επαναληπτικής ανάκλησης-παρουσίασης (αναπαραγωγή) αυτού του κατασκευασμένου οπτικού ή/και ηχητικού αποτελέσματος που απευθύνεται σε περιορισμένο ή ευρύ κοινό. Σ' αυτήν τη γενικότερη κατηγορία έργων εντάσσονται μορφές σύγχρονης καλλιτεχνικής έκφρασης όπως: η καλλιτεχνική φωτογραφία, ο κινηματογράφος, το κινούμενο σχέδιο και κάθε μορφής τεχνική παραγωγής κίνησης από αντικείμενα (animation), η βιντεοάρτ, η δημιουργική ηχογράφηση (ραδιοσκοηνοθεσία ή ηχοσκοηνοθεσία), τα κόμικς, οι κάθε είδους μορφές ηλεκτρονικής οπτικοακουστικής έκφρασης μέσα σε περιβάλλον ηλεκτρονικού υπολογιστή: ηλεκτρονική σχεδίαση (computer graphics), τρισδιάστατο κινούμενο σχέδιο (3D animation), εγκαταστάσεις εικονικής πραγματικότητας (virtual reality installations) κ.λπ.

Η οπτικοακουστική έκφραση αποτελεί ένα εναλλακτικό, ολοκληρωμένο σύστημα επικοινωνίας πέρα από τον γραπτό και τον προφορικό λόγο. Θεωρούμε ότι η οπτικοακουστική έκφραση, δηλαδή η αφήγηση και η διατύπωση νοημάτων με εικόνες και ήχους, ενώ δεν διέπεται από την αυστηρότητα που χαρακτηρίζει το γραπτό λόγο, έχει όμως πολλά από τα γνωρίσματα ενός συστήματος επικοινωνίας όπως ο προφορικός και ο γραπτός λόγος. Μέχρι σήμερα, αυτό το σύστημα επικοινωνίας το κατακτούμε εμπειρικά, ως καταναλωτές πληθώρας οπτικοακουστικών μηνυμάτων που καθημερινά μας απευθύνονται. Αν ωστόσο χρειάζεται μια παρέμβαση στο σχολείο για τη συστηματική εξοικείωση των μαθητών με την οπτικοακουστική έκφραση, αυτή θα πρέπει να έχει πολλά από τα χαρακτηριστικά της διδασκαλίας μιας παράλληλης "γλώσσας". Η ανάγκη για μια τέτοια παρέμβαση δεν καλύπτει, ένα απλό αίτημα για πληρέστερη καλλιτεχνική ευαισθητοποίηση, αλλά αποβλέπει στην κατάκτηση ενός σύνθετου συστήματος επικοινωνίας με διεθνή εμβέλεια και ισχυρές δυνατότητες διείσδυσης."

"Εισαγωγική (...αρχή παιδείας η των) ονομάτων επίσκεψις":

Στη διεθνή βιβλιογραφία έχει επικρατήσει η χρήση των όρων: 1. "media education" (εκπαίδευση στα Μέσα) ή "media literacy" (γραμματισμός των Μέσων) και 2. "cinematic ή film education" (κινηματογραφική παιδεία και πρόσφατα Screening Literacy: γραμματισμός θέασης; γραμματισμός οθόνης;) για δυο περιοχές εκπαιδευτικής δραστηριότητας με μεγάλη συνάφεια αλλά και ουσιώδεις διαφορές². Εμείς επιχειρούμε εδώ την καθιέρωση του ευρύτερου και συνεκτικού όρου Οπτικοακουστική Παιδεία (Audiovisual Education). Προς το παρόν, Οπτικοακουστική Παιδεία (Audiovisual Education) μπορούμε να αποκαλούμε την εκπαιδευτική διαδικασία που έχει στόχο να καλλιεργήσει την "οπτικοακουστική συνείδηση" των μαθητών, δηλαδή να εξοικειώσει τα παιδιά **με όλες τις περιοχές της Οπτικοακουστικής Έκφρασης** (audiovisual expression). Τέτοιες περιοχές μπορούν να είναι:

- όλα τα είδη της **καλλιτεχνικής** οπτικοακουστικής έκφρασης με μέσα και εργαλεία όπως αυτά του κινηματογράφου, της φωτογραφίας, του κινουμένου σχεδίου, της δημιουργικής ηχογράφησης, της ψηφιακής έκφρασης, των εγκαταστάσεων κ.λπ. (όπου δηλαδή, κυριαρχεί ο στόχος της καλλιτεχνικής έκφρασης). Στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες σχετικά με αυτήν την περιοχή έκφρασης αναφέρονται οι όροι "κινηματογραφική παιδεία" (cinematic ή film education ή Screening Literacy), και άλλοι όροι λιγότερο χρησιμοποιούμενοι.
- όλα τα είδη της **μαζικής επικοινωνιακής** έκφρασης με μέσα και εργαλεία όπως ο κινηματογράφος, η τηλεόραση, η φωτογραφία, ο τύπος, το ραδιόφωνο, το διαδίκτυο κ.λπ. (όπου δηλαδή, κυριαρχεί ο στόχος της

² αναφέρεται στις δύο περιοχές της οπτικοακουστικής έκφρασης (λίγο παρακάτω). Εκτενής ανάλυση συνάφειας και διαφορών των δύο περιοχών δίδεται στην εισήγηση "Οπτικοακουστική Παιδεία ... αδιέξοδα και διαδρομές: Πρόγραμμα Σπουδών για την Οπτικοακουστική Έκφραση", στη βιβλιογραφική πρόταση Νο 10, παρακάτω.

ενημέρωσης και της επικοινωνίας). Φυσικά μπορούν -με στόχο την ενημέρωση- να προκύψουν και περιπτώσεις καλλιτεχνικής έκφρασης, χωρίς αυτό να είναι απαραίτητο ή αναμενόμενο. Στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες σχετικά με αυτήν την περιοχή έκφρασης αναφέρονται οι όροι "εκπαίδευση στα Μέσα" (media education) και "γραμματισμός των Μέσων" (media literacy).

Χρειάζεται κάποιος ιδιαίτερος εξοπλισμός;

Ιδιαίτερα μας απασχόλησε ο εξοπλισμός που θα είναι απαραίτητος για την πραγματοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων. Μας ενδιαφέρει οι δραστηριότητες να είναι πραγματοποιήσιμες σε οποιαδήποτε ελληνική σχολική μονάδα με το ελάχιστο δυνατό κόστος, ώστε η διεύθυνση κάθε σχολείου σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση και τον σύλλογο γονέων, να είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν.

Όταν ο αριθμός των μαθητών είναι μικρός, **οι περισσότερες δραστηριότητες μπορούν να ολοκληρωθούν με απλό οικιακό εξοπλισμό:** μια ψηφιακή φωτογραφική μηχανή ή ακόμα ένα κινητό, ένα φορητό υπολογιστή, και μια τηλεόραση. Πάντως με το ολοένα μειούμενο κόστος των ψηφιακών συσκευών, η επιλογή του απαραίτητου εξοπλισμού θα διαμορφώνεται πια με μοναδικό κριτήριο την παιδαγωγική και διδακτική του καταλληλότητα.

Ένα Δημοτικό σχολείο με μεγαλύτερο αριθμό μαθητών, που θα θελήσει να πραγματοποιήσει δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας προτείνουμε να διαθέτει (παραθέτουμε ενδεικτικές τιμές 2017 και ονομασίες εργαλείων που χρόνο με το χρόνο καταργούνται -πχ "κασετόφωνο"- και αντικαθίστανται από νέες):

- 1-2 καλές ψηφιακές φωτογραφικές μηχανές τύπου "κόμπακτ" (τουλάχιστον 9MP). Επιλέξαμε φωτογραφικές μηχανές τύπου "κόμπακτ", θέλοντας να δώσουμε στα χέρια των παιδιών μηχανές που δεν απαιτούν κανενός είδους τεχνολογική εξοικείωση, προκειμένου να αποδώσουν ικανοποιητικά αποτελέσματα. Οποιοδήποτε μικρό παιδί μπορεί να τραβήξει μια «τεχνικά» ικανοποιητική φωτογραφία πατώντας ένα κουμπί. Έτσι, χωρίς ιδιαίτερη έγνοια ρυθμίσεων και χειρισμών, το παιδί συγκεντρώνει την προσοχή του στη σύνθεση (καδράρισμα, ισορροπίες οπτικών όγκων κ.λπ.) και στην υποσυνείδητη σημειολογία της εικόνας που κατασκευάζει, σε αντίθεση με παλαιότερες τάσεις φωτογραφικών ασκήσεων, που θεωρούσαν επαρκές "κατόρθωμα" -αλλά ιδιαίτερα δύσκολο και πάντως μετά από πολλές προσπάθειες- τη δημιουργία μιας ικανοποιητικά φωτισμένης και καθαρής φωτογραφίας. Ας ομολογήσουμε ευθέως ότι, αυτή η επιλογή μας, θέτει ως προτεραιότητες την οπτικοακουστική συνείδηση του παιδιού και την ευαισθητοποίησή του στις πιο σημαντικές παραμέτρους της φωτογραφικής αισθητικής, που θα πρέπει να χαρακτηρίζουν κάθε ενημερωμένο πολίτη, ενώ η παλιότερη τάση καθοριζόταν από την προτεραιότητα της εκμάθησης των βασικών τεχνικών της φωτογραφίας σε μια πορεία εμβάθυνσης, που έτεινε προς το ιδανικό πρότυπο ενός επαγγελματία-καλλιτέχνη φωτογράφου.

Οι ψηφιακές φωτογραφικές μηχανές θα πρέπει να διαθέτουν φακό "ζουμ" (τουλάχιστον 3x). Ο φακός "ζουμ" θεωρήσαμε ότι θα βοηθήσει τους μαθητές στις προσπάθειές τους να ελέγξουν με ακρίβεια το κάδρο τους και θα τους επιτρέψει να συνθέσουν κάποια γενικά κάδρα ακόμα και σε κλειστούς χώρους. Επίσης θα πρέπει να διαθέτουν ικανοποιητική οθόνη σκόπευσης (2.7"- 3") και σκόπευτρο ματιού για εξωτερικές λήψεις, μεγάλα κουμπιά, επαναφορτιζόμενη μπαταρία λιθίου καθώς και τα αντίστοιχα καλώδια φόρτισης και μεταγραφής υλικού (διατίθενται με κάθε αγορά). Επίσης δύο κάρτες μνήμης (τουλάχιστον 2GB) για κάθε μηχανή, κόστους 4X7 ευρώ. Συνολικό κόστος (για δύο μηχανές) κατά προσέγγιση: 500-600 ευρώ. Όλες σχεδόν οι ψηφιακές φωτογραφικές μηχανές εγγράφουν και βίντεο. Αν γίνει κάπως προσεκτική επιλογή, ίσως με τη λύση αυτή καλυφθούν και οι ανάγκες βιντεοσκόπησης χωρίς να αγοραστούν βιντεοκάμερες.

- 1-2 ελαφρά τρίποδα (με κεφαλές για βιντεοκάμερα). Κόστος κατά προσέγγιση: 2X140 ευρώ
- 1-2 ζεύγη εύκολα μεταφερόμενων αυτό-ενισχυόμενων ηχείων με επαρκή ένταση για άνετη, χωρίς προφανείς ηχητικές παραμορφώσεις, ακρόαση από όλα τα παιδιά της τάξης. Τα ηχεία θα πρέπει να μπορούν να συνδέονται με φορητό υπολογιστή, αποφεύγοντας όμως τα μικρά ηχεία γραφείου. Κόστος κατά προσέγγιση: 2X500 ευρώ για δύο φορητούς υπολογιστές και εξωτερικά αυτενισχυόμενα ηχεία 2x60 ευρώ)
- δύο τουλάχιστον ψηφιακά δημοσιογραφικά κασετόφωνα-εγγραφείς (2x100 ευρώ). Το μικρό, δημοσιογραφικό κασετόφωνο είναι εύχρηστο και φτηνό εργαλείο, ιδανικό για συνεντεύξεις και συλλογή ήχων. Πρέπει να διαθέτει έξοδο ακουστικών (για έλεγχο κατά την ηχογράφιση) και είσοδο εξωτερικού μικροφώνου που βοηθά στη συλλογή ήχων και στη μείωση των μηχανικών θορύβων που προκαλεί το φύσημα του αέρα, το κράτημα του κασετοφώνου στο χέρι κ.λπ. Ένα τέτοιο συνοδευτικό εξωτερικό μικρόφωνο πρέπει να είναι αρκετά ευαίσθητο, κατά προτίμηση με δική του μπαταρία (μικρόφωνα τύπου electret condenser) και οπωσδήποτε όχι ακριβό ώστε να θεωρείται «κατά καιρούς» αναλώσιμο (με τις σημερινές τιμές όχι πιο ακριβό από 60 ευρώ).

Ισχύει το σκεπτικό για απλές, ξεχωριστές συσκευές, όπου η μία θα εγγράφει και θα αναπαράγει την ακίνητη εικόνα (φωτογραφία) και η άλλη τον ήχο. Ακόμα κι αν η τεχνολογία επιβάλει μια συσκευή και για τις δύο λειτουργίες, θα είναι ιδιαίτερα σημαντικό να δουλεύουν χωριστά στις μικρές τάξεις του Δημοτικού, κάποιες δραστηριότητες που αναφέρονται στην ακίνητη εικόνα και κάποιες άλλες δραστηριότητες που αναφέρονται στον ήχο.

- Τουλάχιστον τέσσερις υπολογιστές πρόσφατης γενιάς (με ανάλογα πρόσφατης γενιάς πρόγραμμα), με οθόνες 17" κ.λπ. στην ίδια αίθουσα

(για ομαδική εργασία της τάξης ανά ομάδες των 4-5 παιδιών). Κόστος κατά προσέγγιση: 4X600 ευρώ.

- Έγχρωμο εκτυπωτή συνδεδεμένο με έναν από τους παραπάνω υπολογιστές. Κόστος κατά προσέγγιση: 150 ευρώ.

Αντίστοιχα προτείνουμε κάθε Γυμνάσιο που θα θελήσει να πραγματοποιήσει δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας, πέρα από τον βασικό εξοπλισμό του Δημοτικού, επιπλέον να διαθέτει:

- Ψηφιακή βιντεοκάμερα (με οποιοδήποτε σύστημα ψηφιακής εγγραφής σε κάρτες μνήμης). Εναλλακτικά, φωτογραφική κάμερα με δυνατότητα καλής εγγραφής βίντεο (αναζητείστε σχετική ενημέρωση). Θα πρέπει να διαθέτει έξοδο (mini jack) ακουστικών. Θα είναι σημαντικό αν διαθέτει και είσοδο (mini jack) για εξωτερικό μικρόφωνο. Επίσης θα πρέπει να συνοδεύεται από επαναφορτιζόμενη μπαταρία λιθίου καθώς και τα αντίστοιχα καλώδια φόρτισης και μεταγραφής υλικού (διατίθενται με κάθε αγορά). Κόστος κατά προσέγγιση: 500 - 700 ευρώ.
- Δύο κάρτες μνήμης (τουλάχιστον 25GB) για την παραπάνω βιντεοκάμερα. Κόστος κατά προσέγγιση: 2X30 ευρώ.
- Δύο εφεδρικές, επαναφορτιζόμενες μπαταρίες λιθίου για την παραπάνω βιντεοκάμερα. Κόστος κατά προσέγγιση: 2X20 ευρώ.
- Τουλάχιστον τέσσερις υπολογιστές πρόσφατης γενιάς (με ανάλογα πρόσφατης γενιάς πρόγραμμα, όπως και στο Δημοτικό) και ημιεπαγγελματικό λογισμικό μοντάζ κόστους περίπου 100 ευρώ) στην ίδια αίθουσα για ομαδική εργασία της τάξης ανά ομάδες των 4-5 παιδιών. Κόστος κατά προσέγγιση: 4X500 + 100 ευρώ.
- Έναν εξωτερικό, φορητό, σκληρό δίσκο τουλάχιστον 500 GB. Κόστος κατά προσέγγιση: 60 ευρώ.

Όλες οι σχολικές μονάδες (Δημοτικά και Γυμνάσια) θα πρέπει να διαθέτουν τουλάχιστον μία αίθουσα πολλαπλών χρήσεων με **πρόβλεψη μέτριας συσκότισης** για προβολές κατά τη διάρκεια της ημέρας. Η αίθουσα αυτή θα πρέπει να είναι εξοπλισμένη με σύγχρονη "μικροφωνική" ηχητική εγκατάσταση (ενισχυτή και μεγάφωνα) καθώς και σύγχρονη συσκευή ηλεκτρονικής προβολής σε επαρκώς μεγάλη οθόνη (βιντεοπροβολέα φωτεινότητας της τάξης των 2500 ANSI LUMEN, κόστους κατά προσέγγιση: 1000 - 2000 ευρώ).

Επίσης όλες οι σχολικές μονάδες είναι επιθυμητό να διαθέτουν 2 - 3 μικρότερες αίθουσες δραστηριοτήτων, με δυνατότητα μέτριας συσκότισης, φορητό ηλεκτρονικό προβολέα (βιντεοπροβολέα φωτεινότητας της τάξης των 1800 ANSI LUMEN, κόστους κατά προσέγγιση: 500-800 ευρώ) και φορητό αυτενισχυόμενο ηχείο για σχολική αίθουσα (κόστος κατά προσέγγιση: 300 - 700 ευρώ). Τέτοιες αίθουσες συχνά είναι τα εργαστήρια υπολογιστών, τα εργαστήρια των Φυσικών Επιστημών και τα εργαστήρια των Εικαστικών. Φυσικά οι μικρότερες σχολικές μονάδες θα μπορούν να εξυπηρετηθούν με μία μόνον αίθουσα πολλαπλών

χρήσεων και δραστηριοτήτων, κατάλληλα εξοπλισμένη.

Τι πρέπει να γνωρίζει ο εκπαιδευτικός που... "θέλει να δοκιμάσει";

Για τον εκπαιδευτικό που θα θελήσει να καθοδηγήσει την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων οπτικοακουστικής παιδείας που προτείνονται στο αντίστοιχο Πρόγραμμα Σπουδών (τετράστηλα, Δημοτικό και Γυμνάσιο), παραθέτουμε μια σειρά από "μεθοδολογικά εργαλεία" που βοηθούν στην πιο εύκολη και γόνιμη πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων. Κάποια από τα "εργαλεία" που ακολουθούν, "ξεκλειδώνουν" μια ολόκληρη κατηγορία ανάλογων δραστηριοτήτων ενώ κάποια άλλα αναφέρονται μόνον σε μια-δυο ανάλογες δραστηριότητες. Δεν χρειάζεται, δηλαδή, να μελετήσει κανείς όλα τα "εργαλεία" πριν ξεκινήσει. Αρκεί -για κάθε δραστηριότητα που επιλέγει να πραγματοποιήσει- να αναζητήσει εκείνα τα "εργαλεία" που προτείνονται ως αποτελεσματικό βοήθημα.

Τέλος -μόλις γίνει εφικτό να αναρτηθεί το συνοδευτικό υλικό με τα αποσπάσματα ταινιών- ο εκπαιδευτικός θα έχει στη διάθεσή του ένα πρόσθετο εργαλείο στήριξης πολλών από τις προτεινόμενες δραστηριότητες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ (για όσους θελήσουν να ψάξουν περισσότερο!)

(η επιστημονική βιβλιογραφία -ελληνική και ξένη- για θέματα που συνδέουν τα ΜΜΕ με την παιδική ηλικία είναι πλούσια. Δεν συμβαίνει το ίδιο για τη συστηματική οπτικοακουστική παιδεία. Εδώ επιλέγουμε μερικά μόνον κείμενα που θεωρούμε πως θα βοηθούσαν τον ενδιαφερόμενο εκπαιδευτικό να αποκτήσει μια ευρύτερη θεωρητική εικόνα των δραστηριοτήτων που προτείνονται παρακάτω):

1. British Film Institute, (2003), μετάφραση δύο κεφαλαίων από το Βιβλίο-Οδηγό: *Look again! A teaching guide to using film and television with three-to eleven-year-olds*, στο αφιέρωμα: Παιδική Ηλικία και Κινηματογράφος, (επιμ. Κούρτη Ε., Σιδηροπούλου Χ., Τσίγκρα Μ.), *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, ΟΜΕΡ-Ελληνικά Γράμματα, 2009, τ. 9, σελ. 162-171.
2. Buckingham, D. (2008), *Εκπαίδευση στα ΜΜΕ*, (επιμ. Κούρτη, Ε.), Μτφρ. Ι. Σκαρβέλη, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
3. Buckingham, D., (2007), «Μορφές αλφαριθμητισμού στα ψηφιακά μέσα: επανεξετάζοντας την εκπαίδευση στα μέσα επικοινωνίας στην εποχή του διαδικτύου», στο αφιέρωμα: Αγωγή και εκπαίδευση στα μέσα επικοινωνίας, (επιμ. Ντάβου, Μ.), *Ζητήματα Επικοινωνίας*, τ. 6, σελ.16.
4. Craggs C.E. (2003), *Εκπαίδευση για τα media στο δημοτικό σχολείο*, Κώδικας, Θεσσαλονίκη.
5. Hobbs, R., (2007), «Η ενσωμάτωση του αλφαριθμητισμού στα μέσα επικοινωνίας, στη Μέση Εκπαίδευση», στο αφιέρωμα: Αγωγή και εκπαίδευση στα μέσα επικοινωνίας, (επιμ. Ντάβου, Μ.), *Ζητήματα Επικοινωνίας*, τ. 6, σελ.66-67.
6. Θεοδωρίδης Μ. (2009), «Κινηματογράφος και παιδί: μια απόπειρα χαρτογράφησης του χώρου», Περιοδικό *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, Αφιέρωμα: Παιδική Ηλικία και Κινηματογράφος, (Επιμέλεια: Ε. Κούρτη), Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, τεύχος 9, σ. 1-18.
7. Θεοδωρίδης Μ. (2012), Ποια μπορεί να είναι η σχέση των Προγραμμάτων Κινηματογραφικής Παιδείας και των Προγραμμάτων Εκπαίδευσης στα

MME;, στο Παιδική ηλικία και μέσα μαζικής επικοινωνίας, επιστ. επιμέλεια: Ε. Κούρτη, τόμος Β', εκδ. Ηρόδοτος/ΟΜΕΠ, σ.31-51.

(με τροποποιήσεις, 2014: "[Προτάσεις Οπτικοακουστικής Παιδείας στο χώρο της Τυπικής Εκπαίδευσης](#)")

8. Κούρτη Ε. (2003), Ο αλφαριθμητισμός στα ΜΜΕ στο νηπιαγωγείο, στο βιβλίο πρακτικών: *Γλώσσα και Μαθηματικά στην προσχολική ηλικία*, ΠΤΠΕ - Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο.
9. Ντάβου, Μ., (2007), «Αγωγή και εκπαίδευση στα μέσα επικοινωνίας- Πρόλογος της επιμελήτριας» στο αφιέρωμα: *Αγωγή και εκπαίδευση στα μέσα επικοινωνίας*, (επιμ. Ντάβου, Μ.), *Ζητήματα Επικοινωνίας*, τ.6, σελ.5-6.
10. Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης (2003), *Η Κινηματογραφική αφήγηση*, τόμος Β, συλλογικό, διαθέσιμο σε ηλεκτρονική μορφή στην ιστοσελίδα:
http://www.filmfestival.gr/educational_programmes/cinema_entypo.htm
11. Συλλογικό, (2012), *Βιντεομουσεία: αποτυπώνοντας ίχνη της προσωπικής μας κουλτούρας / Μια πρόταση Οπτικοακουστικής Παιδείας για νέους*, επιμέλεια: Γκόβας Ν., εκδ. Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Αττικής. Πρόκειται για έντυπη έκδοση (ISBN:978-960-86680-5-8), επίσης ηλεκτρονικά αναρτημένη στο http://dide-anatol.att.sch.gr/perival/FAKELOS_FOTO/VideoMuseums/indexVM.htm.

*

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ "ΕΡΓΑΛΕΙΑ" ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ

(κάθε "εργαλείο" αναφέρεται σε αντίστοιχες δραστηριότητες του Προγράμματος Σπουδών για την Οπτικοακουστική Έκφραση)

Εργαλείο 1ο: "Το κάδρο και τα είδη των κάδρων" (χρήσιμο για όλες τις δραστηριότητες αφήγησης με εικόνες, καταγραφής χώρων και μελέτης αποσπασμάτων από ταινίες)

Κάδρο αποκαλούμε το περίγραμμα (αλλά και το συνολικό περιεχόμενο) μιας εικόνας. Έτσι, μια ακίνητη φωτογραφία είναι ένα κάδρο καθώς επίσης ολόκληρη η κινούμενη εικόνα (κινηματογράφος, τηλεόραση), που βλέπουμε σε κάθε συγκεκριμένη στιγμή, αποτελεί ένα κάδρο.

Ανάλογα με το πόσο κοντά ή μακριά εμφανίζεται το θέμα (συνήθως ο άνθρωπος), δηλαδή ανάλογα με το πόσο χώρο καταλαμβάνει το θέμα μέσα στην εικόνα, ένα κάδρο μπορεί να είναι:

- **Γενικό:** Ο ήρωας εμφανίζεται μακριά, ενώ στην εικόνα υπάρχει χώρος γύρω του (τοπίο, σπίτι κ.λπ.). Το γενικό κάδρο μάς δίνει πληροφορίες για το **χώρο** όπου εκτυλίσσεται η δράση (Εικόνα 1).
Πού βρίσκεται ο ήρωας; Τι συνθήκες επικρατούν εκείνη τη στιγμή; (εποχή, ώρα, καιρός).
Ποιοι βρίσκονται γύρω του, πόσο κοντά του και τι σχέση μπορούν να έχουν με αυτόν;

Εικόνα 1

- **Μεσαίο:** Ο ήρωας κυριαρχεί στην εικόνα. Ενώ στο πάνω και στο κάτω μέρος του κάδρου δεν υπάρχει ελεύθερος οπτικός χώρος, αριστερά και δεξιά μπορούν να εμφανίζονται και άλλοι ήρωες ή στοιχεία του περιγύρου. Έτσι στα μεσαία κάδρα, η προσοχή μας εστιάζει στον **ήρωα** και στη σχέση του ήρωα με τον περιβάλλοντα χώρο του κυρίως όμως επικεντρώνεται στη **σχέση του ήρωα με τους άλλους** ανθρώπους (Εικόνα 2).
Ποιος είναι ο ήρωας (άντρας-γυναίκα, τι ηλικία έχει, τι φοράει κ.λπ.) και τι κάνει;
Τι κάνουν όσοι εικονίζονται; Πώς συνδέονται; Πώς αντιδρούν μεταξύ τους;
Σε τι απόσταση βρίσκονται μεταξύ τους;

Εικόνα 2

- **Κοντινό:** Ο ήρωας (ή το θέμα μας) δεν εμφανίζεται ολόκληρος. Στα όρια της εικόνας βλέπουμε μόνο ένα μέρος του (δηλ. η εικόνα γεμίζει μόνο με το πρόσωπό του ή μόνο με το χέρι του κ.λπ.). Στο κοντινό κάδρο, ο σκηνοθέτης μας δίνει την ευκαιρία να παρατηρήσουμε από κοντά τον ήρωα και να **εμβαθύνουμε στα συναισθήματά του** τη στιγμή εκείνη (Εικόνα 3).

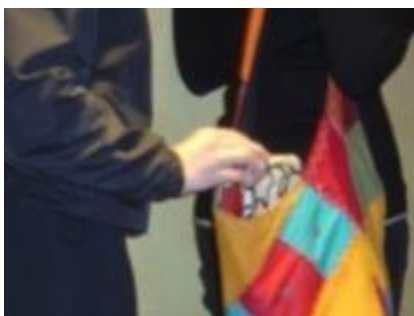
Σε τι διάθεση βρίσκεται ο ήρωας;

Μήπως η έκφρασή του τονίζει ή αναιρεί τα λόγια του; Τι κοιτάζει κάθε στιγμή; Αλλάζει ύφος;

Συχνά, όμως, ο σκηνοθέτης χρησιμοποιεί ένα κοντινό κάδρο για να τονίσει τη σημασία ενός αντικειμένου ή ενός στοιχείου του χώρου. Είναι ακριβώς το είδος του κάδρου που επιτρέπει στο σκηνοθέτη να **υπογραμμίσει** αυτό που θεωρεί σημαντικό, εκείνη τη στιγμή (Εικόνα 4).

Εικόνα 3

Εικόνα 4

Σε μια αφήγηση με εικόνες χρησιμοποιούμε το κάδρο αυτό για να δώσουμε ιδιαίτερη έμφαση σε κάτι (όπως είναι η συναισθηματική διάθεση ενός ήρωα ή κάποια ιδιαίτερη λεπτομέρεια που πιστεύουμε ότι ο θεατής μας ίσως δεν θα προσέξει αν τη δείξουμε μόνον από μακριά).

Υιοθετούμε εδώ τη σύμβαση ότι **ο άνθρωπος αποτελεί το μέτρο αναφοράς κάθε κάδρου**. Έτσι, ένα ολόκληρο κουτάλι καθαρισμένο χωρίς περιθώρια, ΔΕΝ θα ονομάζεται "μεσαίο του κουταλιού", αλλά "κοντινό του κουταλιού" με κριτήριο ότι, αν στην ίδια εικόνα ένας άνθρωπος κρατούσε το κουτάλι, στο συγκεκριμένο κάδρο θα χωρούσε μόνον η παλάμη του.

Αυτός ο πολύ απλός κώδικας κάρδων για φωτογραφική καταγραφή μπορεί να αξιοποιείται από τους μαθητές κάθε φορά που επισκέπτονται χώρους, μνημεία κ.λπ. Η τάξη μπορεί να χωρίζεται σε πολλές, μικρές ομάδες των 3-4 παιδιών και κάθε ομάδα να αναλαμβάνει να επιλέξει και να τραβήξει δύο γενικά, δύο μεσαία και πέντε κοντινά κάρδα. Πίσω στην τάξη, τα παιδιά κάθε ομάδας θα αποφασίσουν τη σειρά των φωτογραφιών τους προσθέτοντας σχόλια-λεζάντες ώστε να παρουσιάσουν τη δική τους άποψη για το χώρο που επισκέφτηκαν.

Λοιπόν! έχουμε και λέμε:

- η κρήνη και το πάρκο σε γενικό
- κοντινό του νερού στην κρήνη
- οι παππούδες στο παγκάκι σε μεσαίο
- το εκκλησάκι στο βάθος σε γενικό

Επίσης μπορούν να συγκεντρώσουν όλα τα γενικά, τα μεσαία και τα κοντινά από όλες τις μικρές ομάδες και να επιλέξουν (ως τάξη) μια νέα παρουσίαση της επίσκεψής τους με δύο γενικά, δύο μεσαία και πέντε κοντινά που θα εκπροσωπεί τη συνολική τους καταγραφή.

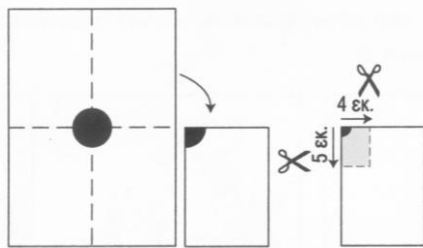
Εργαλείο 2ο: " Κυκλική φωτογράφιση ή ηχογράφιση " (χρήσιμο για όλες τις δραστηριότητες όπου γίνεται εκ περιτροπής χρήση του βασικού εξοπλισμού τάξης)

Στις δραστηριότητες είναι πολύ σημαντικό να παίρνουν μέρος όλοι οι μαθητές. Γι' αυτό, ανάλογα με τις ανάγκες της δραστηριότητας, ο βασικός εξοπλισμός πρέπει να περνά εκ περιτροπής από τα χέρια όλων των μαθητών. Στις δραστηριότητες όπου ως ομάδα προβλέπεται ολόκληρη η τάξη, θα πρέπει κάθε παιδί αφού κατανοήσει τις οδηγίες της δραστηριότητας, χωρίς τεχνολογικούς δισταγμούς (αφού η αυτόματη μηχανή τραβά φωτογραφία με το πάτημα ενός κουμπιού), να προετοιμάζεται για τον τρόπο που θα αξιοποιήσει τον εξοπλισμό μόλις έρθει η σειρά του. Οι οδηγίες που δίνονται στα παιδιά θα πρέπει να είναι απλές και σαφείς. Ο δάσκαλος θα τις επαναλαμβάνει και ταυτόχρονα θα καθοδηγεί το παιδί που χρησιμοποιεί τον εξοπλισμό τη στιγμή εκείνη. Όλοι θα πρέπει να φωτογραφίσουν αυτό που ζητά η άσκηση και όχι κάποιο άλλο θέμα.

Τι μπορεί όμως να κάνει το κάθε παιδί μέχρι να έρθει η σειρά του, να πάρει τη φωτογραφική μηχανή στα χέρια του; Ένας πολύ δημιουργικός τρόπος προετοιμασίας, μπορεί να είναι η αναζήτηση του προς φωτογράφιση κάδρου, με τη χρήση του "χάρτινου κάδρου". Ο εκπαιδευτικός απευθυνόμενος στα παιδιά:

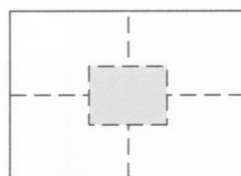
Με τη βοήθεια του «χάρτινου κάδρου», κάθε παιδί θα προετοιμάζει τη φωτογραφία του ψάχνοντας, στο χώρο όπου θα πάμε, αυτό που θα τραβήξει. Παρακολουθήστε τις οδηγίες που σας δίνω και καθένας ας φτιάξει μαζί μου το δικό του χάρτινο κάδρο. Στη συνέχεια, θα σας εξηγήσω πώς θα το χρησιμοποιήσετε.

Παίρνουμε μια λευκή κόλα Α4 και, αφού την τσακίσουμε στα τέσσερα, σημειώνουμε και στις δυο όψεις του χαρτιού ένα μαύρο κύκλο στο κέντρο της κόλας (εικόνα 1). Κατόπιν διπλώνουμε την κόλα στα τέσσερα και από τη γωνία που διακρίνεται ο μαύρος κύκλος σημειώνουμε 5 εκατοστά στη μεγάλη πλευρά, και 4 εκατοστά στη μικρή πλευρά (εικόνα 2). Στη συνέχεια, σχηματίζουμε το σκιασμένο ορθογώνιο και το κόβουμε με ένα ψαλιδάκι. Όταν το χαρτί ξεδιπλωθεί, στη μέση της κόλας θα υπάρχει ένα παραθυράκι 10x8 εκ. (εικόνα 3). Αυτό είναι το χάρτινο κάδρο.

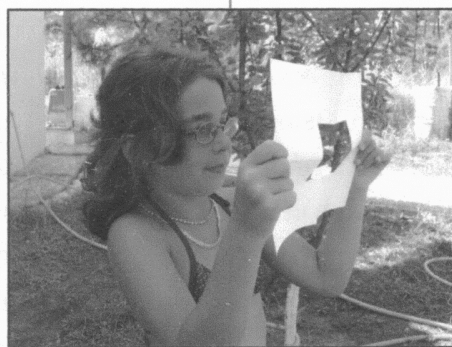

εικόνα 1

εικόνα 2

εικόνα 3

εικόνα 4

Αν φέρουμε το χάρτινο κάδρο μπροστά στα μάτια μας (εικόνα 4) σε μια απόσταση περίπου 30 εκ. από το πρόσωπό μας, μπορούμε να πλησιάσουμε ή να απομακρυνθούμε από το θέμα μας, ώστε να πάρουμε μια πρώτη εντύπωση του κάδρου που θέλουμε να συνθέσουμε. Όσοι μπορούν να κοιτάζουν μέσα από το χάρτινο κάδρο κλείνοντας το ένα τους μάτι, θα έχουν ακόμα πιο καλό αποτέλεσμα. Έτσι μπορούμε, όση ώρα περιμένουμε για τη φωτογραφική μηχανή, να ψάχνουμε τριγύρω και να αποφασίσουμε ποιο περίπου είναι το κάδρο που θα τραβήξουμε.

Αντίστοιχα, όταν η δραστηριότητα προβλέπει την ηχογράφηση μιας μικρής φράσης από κάθε παιδί, τα παιδιά που περιμένουν τη σειρά τους μπορούν, με τη βοήθεια του δασκάλου, να προετοιμάσουν τη φράση τους και να έχουν κάνει δοκιμές.

Εργαλείο 3ο: " Διαμεσολάβηση: ομαδικές εργασίες πάνω στο ίδιο θέμα " (χρήσιμο για όλες τις δραστηριότητες όπου ανατίθεται το ίδιο αντικείμενο σε μικρές, διαφορετικές ομάδες προκειμένου να παραχθούν διαφορετικές εναλλακτικές οπτικές πάνω στο ίδιο θέμα)

Αποτελεί θεμελιώδη παιδαγωγική επιλογή η παράλληλη εργασία μικρών ομάδων πάνω στο ίδιο θέμα, π.χ. μικρές ομάδες καταγράφουν έναν χώρο (πλατεία, λαϊκή αγορά, μνημείο κ.λπ.). Οι μαθητές σχηματίζουν μικρές ομάδες 3-4 παιδιών και ο εκπαιδευτικός εξηγεί το αντικείμενο και τους κανόνες της δραστηριότητας. Στη συνέχεια, τα μέλη κάθε ομάδας συνεργάζονται προκειμένου η ομάδα τους να παραδώσει **ένα** τελικό αποτέλεσμα (και όχι ένα "πακέτο" ατομικών εργασιών). Στις περισσότερες δραστηριότητες, στο πλαίσιο κάθε μικρής ομάδας, η διαδικασία περίπου προβλέπει:

- Ατομική επεξεργασία ή απλές προτάσεις από κάθε μέλος της ομάδας ως πρώτη απάντηση στο ερώτημα "Τι να τραβήξουμε;" (καταιγισμός ιδεών ή παραγωγή ενδεικτικών ατομικών προτάσεων). Σε εξασκημένες ομάδες αυτό το βήμα θα μπορούσε να προβλέπει και πρόχειρες λήψεις από κάθε μέλος της ομάδας.
- Συζήτηση πάνω στις ατομικές επεξεργασίες και ανάλογη επιχειρηματολογία
- Διαπραγμάτευση μεταξύ των μελών της ομάδας και σύνθεση της συλλογικής επεξεργασίας που θα εκπροσωπήσει την ομάδα ("Τι θα τραβήξουμε τελικά;")
- Συλλογική υλοποίηση
- Παρουσίαση του τελικού προϊόντος κάθε ομάδας προς όλες τις ομάδες και συζήτηση, με έμφαση στις τυχόν διαφορές και ομοιότητες που προκύψαν μεταξύ των ομάδων. Ιδιαίτερα ενδιαφέρει η επισήμανση διαφορετικών οπτικών που ενδεχομένως εκφράστηκαν. Αν, για παράδειγμα, όλες οι ομάδες εργάστηκαν με στόχο την οπτικοακουστική καταγραφή - παρουσίαση (διαμεσολάβηση) ενός χώρου, το τελικό αποτέλεσμα των παρουσιάσεων φανερώνει την ποικιλία και τις εναλλακτικές οπτικές που μπορούν να προκύψουν ανάλογα με τις προτεραιότητες που επεκράτησαν σε κάθε ομάδα: "Σε μια πλατεία, άραγε θα επιλέξουμε να τονίσουμε κάποια σκουπίδια που βρέθηκαν σε μια γωνιά ή κάποια ωραία λουλούδια σ' ένα παρτέρι ή κάποιο ξεχαρβαλωμένο παγκάκι;" Όπως είναι φυσικό, κάθε ομάδα θα κάνει τις δικές της επιλογές.
- Αξιολόγηση κάθε ομάδας από τις υπόλοιπες ομάδες, με κριτήρια που έχουν εξαρχής συμφωνηθεί (π.χ. σαφήνεια, πρωτοτυπία, σφαιρικότητα απόψεων, διατύπωση συμπερασμάτων, διατύπωση προτάσεων κ.λπ.)

(πέρα από την οπτικοακουστική συνείδηση που καλλιεργεί η δραστηριότητα αυτή, γίνεται και προσπάθεια να διαχέεται συνείδηση κριτικής συνεργασίας ανάμεσα στα

μέλη μιας μικρής ομάδας που αναλαμβάνει την ολοκλήρωση ενός συλλογικού έργου).

Εργαλείο 4ο: " Διαμεσολάβηση: η λειτουργία του ανταποκριτή " (χρήσιμο για όλες τις δραστηριότητες όπου κάθε μικρή ομάδα παράγει οπτικοακουστικό προϊόν το οποίο στηρίζεται στις πληροφορίες εκπροσώπου της)

Η διαμεσολάβηση αποτελεί κορυφαίο χαρακτηριστικό της κοινωνικής οργάνωσης και του πολιτισμού μας. Η εκπαίδευση, στο σύνολό της, αποτελεί τη διαμεσολαβημένη σχέση μας με τη γνώση, η τέχνη αποτελεί έκφραση του καλλιτέχνη-διαμεσολαβητή που μας καλεί να αντικρίσουμε τον κόσμο μέσα από τη δική του ματιά, η άσκηση πολιτικής βασίζεται στην εκπροσώπησή μας από διαμεσολαβητές-πολιτικούς στα κέντρα λήψης αποφάσεων ενώ η ενημέρωση προϋποθέτει τη μερική, έστω, αποδοχή ενός δημοσιογράφου-διαμεσολαβητή που ερευνά, παρατηρεί και κρίνει "για λογαριασμό μας". Η λειτουργία της διαμεσολάβησης -προκειμένου να ενημερωθούμε για κάτι- αφενός στηρίζεται στην εμπιστοσύνη μας προς όποιον επιλέξαμε ως εκπρόσωπό μας, αφετέρου όμως προϋποθέτει την κριτική μας εγρήγορση ώστε συνεχώς να "θυμόμαστε" ότι η προσωπική οπτική του διαμεσολαβητή, ενώ συμβάλλει στη δική μας κατανόηση της πραγματικότητας που μας περιβάλλει, ταυτόχρονα αποτελεί μια επιλεκτική όψη αυτής της πραγματικότητας.

Η παραπάνω διατύπωση βέβαια είναι θεωρητική και δεν μπορεί να αναπτυχθεί σε μικρά παιδιά, αλλά μέσα από τις αντίστοιχες δραστηριότητες, βιώνεται και πλουτίζει τα παιδιά με σχετικές εμπειρίες ανάπτυξης κριτικής στάσης απέναντι στη διαμεσολαβούμενη ενημέρωση (τηλεόραση, διαδίκτυο κ.λπ.). Έτσι, όποτε μια ομάδα μαθητών αναθέτει σε έναν ή περισσότερους εκπροσώπους της τη συλλογή πληροφοριών (φωτογραφική καταγραφή, λήψη συνέντευξης, έρευνα στο διαδίκτυο κ.λπ.) θα πρέπει να μάθει αφενός να εμπιστεύεται το αποτέλεσμα της δουλειάς τους και να το αξιοποιεί, αφετέρου όμως να αναγνωρίζει ότι τα στοιχεία που καταθέτουν, απομονώνουν τμήματα της πραγματικότητας και η ομάδα καλείται να συνθέσει τη δική της ολοκληρωμένη οπτική. Για παράδειγμα, οι μικροί μαθητές που πραγματοποιούν τη δραστηριότητα 4 (στα "τετράστηλα" του ΠΣ για την ΟΑ Έκφραση), αφενός ζωγραφίζουν το περιεχόμενο ενός ντουλαπιού (που δεν έχουν δει) βασιζόμενοι στις πληροφορίες που προσκομίζουν οι "ανταποκριτές" τους, αφετέρου όμως διαπιστώνουν τις αποκλίσεις μεταξύ των δύο ανταποκριτών και -αφού ολοκληρώσουν τη ζωγραφιά τους- τη συγκρίνουν με το πραγματικό ντουλάπι εντοπίζοντας τις τυχόν διαφορές.

Εργαλείο 5ο: "Η φωτοαφήγηση" (χρήσιμο για όλες τις δραστηριότητες όπου κάθε μικρή ομάδα παράγει οπτικοακουστικό κείμενο με ακίνητες ή κινούμενες εικόνες όπως καταγραφή χώρων, καταγραφή επισκέψεων, οπτικοακουστική απόδοση λογοτεχνικών κειμένων κ.λπ.)

Η φωτοαφήγηση είναι χαρακτηριστική άσκηση παραγωγής λόγου, δηλαδή οπτικοακουστικού κειμένου. Αξίζει να εντοπίσουμε τις κυριότερες **ομαδικές αποφάσεις** που συνεπάγεται η πραγματοποίηση μιας φωτοαφήγησης με θέμα και πλαίσιο που δίδεται εξ αρχής από τον εκπαιδευτικό (περίπτωση της απλούστερης δυνατής δραστηριότητας 5, στο ΠΣ για την Οπτικοακουστική Έκφραση):

"αφήγηση απλής, καθημερινής διαδικασίας ('πλένω τα χέρια μου') με τέσσερις διαδοχικές εικόνες"

- Ποιο παιδί θα εμφανίζεται στις φωτογραφίες;
- Ποιες είναι οι τέσσερις κυριότερες φάσεις-στιγμιότυπα της διαδικασίας που πρέπει οπωσδήποτε να δείξουμε στις τέσσερις φωτογραφίες μας;
- Πώς θα δείξουμε (φωτογραφίσουμε) κάθε στιγμιότυπο;
- Από τις 3-4 φωτογραφίες που τραβήξαμε για κάθε στιγμιότυπο, ποια επιλέγουμε για το συγκεκριμένο στιγμιότυπο;
- Οι τέσσερις τελικές φωτογραφίες που επιλέξαμε με ποια σειρά θα εμφανίζονται;
- Με ποιο τρόπο θα εμφανίσουμε την αφήγησή μας στο κοινό μας (προβολή διαδοχικών φωτογραφιών, εκτύπωση αφίσας και ανάρτηση σε πινακίδα κ.λπ.);

Πολύ πιο σύνθετες αποφάσεις θα πρέπει να παρθούν για αφηγήσεις με περισσότερες εικόνες, για αφηγήσεις που περιέχουν λεζάντες ή ήχους, για αφηγήσεις όπου η ομάδα επιλέγει το θέμα της ή ακόμα για αφηγήσεις με μυθοπλαστικές - δραματουργικές - υποκριτικές απαιτήσεις.

(για όλες τις παραπάνω αποφάσεις, θα πρέπει -σχηματικά- να διατυπώνονται προτάσεις, να ακούγονται επιχειρήματα, (διαπραγμάτευση), να λαμβάνεται τελική απόφαση, να εκτελείται η απόφαση, να ελέγχεται το αποτέλεσμα και, τέλος, η αφήγηση να παρουσιάζεται σε "κοινό" συμμαθητών. Μετά τις όποιες αντιδράσεις του "κοινού" μπορεί να ακολουθήσει νέος κύκλος διορθωτικών παρεμβάσεων).

Ως βοήθημα για μεγαλύτερους μαθητές, μπορούν να αξιοποιηθούν οι έτοιμες οδηγίες που υπάρχουν σε ελεύθερη πρόσβαση για την κατασκευή φωτοαφηγήσεων - φωτοκόμικς που δίδονται στον ιστότοπο www.karposontheweb.org (βλ. Εκπαιδευτικό υλικό/Φωτοκόμικς).

Σε μια οπτικοακουστική αφήγηση οι ήρωες, όπως είναι φυσικό, δρουν συνέχεια. **Όμως, δεν τους βλέπουμε όλους συνεχώς.** Η κάθε χωριστή εικόνα μας δείχνει μόνον εκείνα τα στοιχεία που ο αφηγητής θεωρεί πιο σημαντικά για την κάθε στιγμή της ιστορίας του (όπως στο απόσπασμα κόμικς που ακολουθεί). Έτσι από τη διαδοχική παρακολούθηση των χωριστών εικόνων, στο μυαλό μας σχηματίζεται η συνεχής ιστορία, αλλά με κυρίαρχα τα στοιχεία εκείνα που ο σκηνοθέτης θέλησε να τονίσει. Φυσικά, ένας άλλος σκηνοθέτης-αφηγητής θα μπορούσε να αφηγηθεί την ίδια ακριβώς ιστορία επιλέγοντας, όμως, να τονίσει διαφορετικά στοιχεία σε κάθε εικόνα του.

Παρόμοια οπτικοακουστική αφήγηση έχει καθιερώσει και ο **κινηματογράφος**! Μόνο που στον κινηματογράφο οι εικόνες δεν παρουσιάζονται η μία **δίπλα** στην άλλη, όπως συμβαίνει στο τυπωμένο χαρτί των κόμικς, αλλά παρουσιάζονται η μία **μετά** την άλλη στην οθόνη. Και, βέβαια, είναι εικόνες κινούμενες που συνοδεύονται από ήχους. Για την ακρίβεια, η κινηματογραφική αφήγηση γίνεται με χωριστές ενότητες κινουμένων εικόνων που ονομάζονται πλάνα. Αν και τα πλάνα είναι **χωριστές** ενότητες κινουμένων εικόνων (όπως είδαμε στις φωτοαφηγήσεις με τις χωριστές ακίνητες εικόνες), η αφήγηση είναι συνεχής. Παρόμοια, στην κινηματογραφική αφήγηση οι ήρωες μιας ταινίας δρουν συνεχώς. Όμως, δεν τους βλέπουμε όλους συνέχεια. Πολλές φορές, ενώ δύο ήρωες βρίσκονται μαζί και συζητούν, ένα πλάνο μας δείχνει μονάχα το πρόσωπο του ενός ήρωα και το επόμενο πλάνο μας δείχνει μονάχα το πρόσωπο του άλλου. Τα πλάνα, σε κάθε στιγμή της ταινίας, κατευθύνουν την προσοχή του θεατή σ' εκείνο το σημείο που ο σκηνοθέτης θεωρεί πιο σημαντικό για την αφήγησή του. Με άλλα λόγια, ο σκηνοθέτης του κινηματογράφου προσπαθεί να αφηγηθεί την ιστορία του όσο γίνεται πιο συναρπαστικά. Φυσικά, την ίδια ιστορία, δύο διαφορετικοί σκηνοθέτες θα μπορούσαν να την αφηγηθούν με πολύ διαφορετικό τρόπο, δηλαδή με πολύ διαφορετικά πλάνα, σύμφωνα με τις προσωπικές τους απόψεις για το **τι** είναι σημαντικό σε κάθε στιγμή.

Ακριβώς όπως συμβαίνει και με το προσωπικό ύφος ενός αφηγητή στον προφορικό λόγο. Πέρα από την αξία που μπορεί να έχει ένα καλό ανέκδοτο, η επιτυχία του και η ανταπόκρισή του κυρίως εξαρτώνται από τον **τρόπο** που θα το αφηγηθούμε. Δύο διαφορετικοί άνθρωποι αφηγούνται με πολύ διαφορετικές φράσεις και ύφος, το ίδιο ανέκδοτο. Γι' αυτό συχνά λέμε πως ένα ανέκδοτο, άλλος «του δίνει ζωή» κι άλλος το «σκοτώνει» (για το μηχανισμό της οπτικοακουστικής αφήγησης, δείτε επίσης τις τελευταίες τρεις παραγράφους του "Εργαλείου 8", παρακάτω).

Εργαλείο 6ο: "Οι λεζάντες" (χρήσιμο για όλες τις δραστηριότητες όπου μπορούν να προστεθούν λεζάντες και τίτλοι σε συνδυασμό με τις φωτογραφικές εικόνες)

Οι λεζάντες αποτελούν την συναρπαστική ευκαιρία να συνδυαστεί δημιουργικά ο γραπτός με τον οπτικοακουστικό λόγο. Αν απαριθμήσουμε τα κυριότερα είδη τους, θα διαπιστώσουμε πόσο σύνθετες νοητικές διαδικασίες μπορούν να προκύψουν από τη χρήση τους:

- Ως τίτλοι μπορούν **να σχολιάζουν** το οπτικό υλικό εκφράζοντας την άποψη του δημιουργού για το εικονιζόμενο θέμα (πρόταση για τρόπο ανάγνωσης-ερμηνείας) ή να παρέχουν **πρόσθετη πληροφόρηση** (λειτουργία αντίστοιχη με τη συνοδευτική αφήγηση, το αποκαλούμενο "σπηκάζ", σε ένα ντοκιμαντέρ). Οι τίτλοι βέβαια, εκτός από τη συμβατική, πληροφοριακή τους λειτουργία μπορούν να ειρωνεύονται, να εξυμνούν ή να προτείνουν ως σχόλιο έναν στίχο ή μια μικρή φράση.
- Ως "μπαλονάκια" με διαλόγους πάνω από εικονιζόμενους ήρωες, δημιουργούν **δραματουργικό πλαίσιο** όπου οι ήρωες συνομιλούν και ο δημιουργός ενσωματώνει στη μυθοπλασία του τον καθημερινό, προφορικό λόγο. Μερικές φορές η ενσωμάτωση συμβόλων ή σημείων στίξης μέσα στα μπαλονάκια, φανερώνει τη συναισθηματική διάθεση του ήρωα συμπληρώνοντας την εικόνα.
- Ως "μπαλονάκια" με γραπτούς ήχους δίνουν την ευκαιρία να αποκτήσει η τυπωμένη αφήγηση μια, συχνά αναπάντεχη, **ηχητική διάσταση**.

Σε όλες τις παραπάνω λειτουργίες η κάθε στιγμή που ο δημιουργός επιλέγει να εμφανίσει το γραπτό λόγο μέσα στην εικόνα, υποβάλλει ένα **ρυθμό αφηγηματικής ροής**. Δηλαδή η παράληψη συνοδευτικού γραπτού λόγου σε μια σειρά εικόνων και η ξαφνική εμφάνιση μιας φράσης σε ένα μπαλονάκι διαλόγου δημιουργεί στον αναγνώστη διάθεση ανάλογη με αυτήν που δημιουργεί ένας κοντός ή ένας μακρύς στίχος στη ροή ενός ποιήματος. Επί πλέον -πέρα από τις εκφραστικές του δυνατότητες- η αξιοποίηση του γραπτού λόγου σε συνδυασμό με την εικόνα αποτελεί μια εξαιρετική άσκηση για τη **σχέση εικόνας και ήχου** στην κινηματογραφική αφήγηση. Γενικά, η παρουσία του γραπτού λόγου σε μια οπτικοακουστική αφήγηση, δεν πρέπει να περιγράφει-επαναλαμβάνει όσα ήδη περιέχονται μέσα στην εικόνα, αλλά να προσθέτει μια νέα διάσταση στην πρόσληψη-κατανόηση της εικόνας.

Ως βοήθημα για μεγαλύτερους μαθητές, μπορούν να αξιοποιηθούν οι έτοιμες οδηγίες για την κατασκευή φωτοαφήσεων - φωτοκόμικς (όπου περιέχονται και παραδείγματα για λεζάντες) στον ιστότοπο www.karposontheweb.org (βλ.Εκπαιδευτικό υλικό/ Δραστηριότητες (Φωτοκόμικς). Για το μηχανισμό της οπτικοακουστικής αφήγησης, δείτε επίσης τις τελευταίες τρεις παραγράφους του "Εργαλείου 5" παραπάνω και τις τελευταίες δύο παραγράφους του "Εργαλείου 8", παρακάτω.

Εργαλείο 7ο: "Είδη ήχων και είδη ομιλίας στα οπτικοακουστικά κείμενα" (χρήσιμο για όλες τις δραστηριότητες οπτικοακουστικής αφήγησης)

Κατανοώντας μια αδρή ταξινόμηση των ήχων ενός οπτικοακουστικού προϊόντος, τα παιδιά συνειδητοποιούν τις δυνατότητες δημιουργικής επέμβασης που έχει ένας δημιουργός κατά την ηχητική επεξεργασία μιας ταινίας. Έτσι, στην ηχητική "μπάντα" των οπτικοακουστικών έργων διακρίνουμε:

- Θορύβους κάθε είδους (αυτοκίνητα στους δρόμους, θόρυβοι καιρού, κρότοι, τριξίματα κ.λπ.)
- Μουσική
- Ομιλίες κάθε είδους. Κλειδί για τον τρόπο που ένα οπτικοακουστικό κείμενο απευθύνεται στο κοινό του, αποτελεί το είδος της ομιλίας που κυριαρχεί:

- Συχνά σε ένα έργο ή σε μία εκπομπή ακούμε μια φωνή που μας καθοδηγεί σε όσα βλέπουμε. Εξηγεί πότε και πού συμβαίνουν όσα παρακολουθούμε, μας δίνει πληροφορίες που συμπληρώνουν όσα βλέπουμε στην οθόνη ή ακόμα διατυπώνει ερωτήσεις, που μας καλούν να δώσουμε τις δικές μας νοερές απαντήσεις. Αυτός που μιλάει δεν φαίνεται στην εικόνα. Μόνον ακούγεται. Απευθύνεται σε μας τους θεατές, αλλά προσπαθεί να περάσει απαρατήρητος· σαν ένας **κρυμμένος δάσκαλος!** Μοιάζει να είναι αυτός που έφτιαξε την ταινία που βλέπουμε.

Αυτό το είδος της ομιλίας λέγεται **«σπηκάζ»** (σχολιασμός) και χρησιμοποιείται συχνά στα ντοκιμαντέρ, στις εκπαιδευτικές ταινίες αλλά και στα διαφημιστικά «σποτ».

- **Κάπως παρόμοια μπορεί να είναι και η ομιλία ενός παρουσιαστή.**

Μπορεί να μας καθοδηγεί σε όσα παρακολουθούμε, να προσθέτει εξηγήσεις και πληροφορίες σε όσα βλέπουμε ή ακόμα να παίρνει συνεντεύξεις από διάφορους ειδικούς. Υποτίθεται ότι προσπαθεί να μας ενημερώσει για το θέμα που παρουσιάζει, με όποιο τρόπο κρίνει καλύτερο. Κυρίως όμως ο παρουσιαστής είναι **φανερός**. Είναι ο **«οικοδεσπότης-πρωταγωνιστής»** που μας «φιλοξενεί» σε όσα βλέπουμε και ακούμε. Ακόμα κι αν δεν εμφανίζεται συνεχώς μέσα στην οθόνη, είναι πάντοτε παρών και υπογραμμίζει διαρκώς την παρουσία του.

Πολλές φορές μάλιστα, αυτός μας καλωσορίζει στην αρχή της ταινίας (ή της εκπομπής του) και αυτός μας αποχαιρετά στο τέλος της. Η παρουσίαση είναι το είδος της ομιλίας που απευθύνεται σε

μας, τους θεατές, και κυριαρχεί στις περισσότερες τηλεοπτικές εκπομπές και, φυσικά, στα δελτία ειδήσεων.

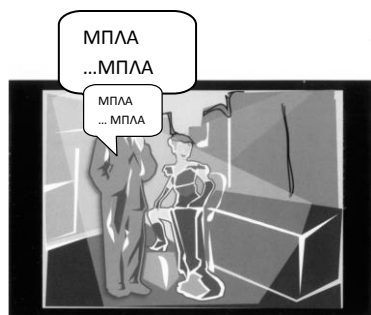
- Άλλες ομιλίες είναι αυτές που παρακολουθούμε από όσους συμμετέχουν σε δημοσκοπήσεις ή σε συνεντεύξεις δηλαδή, από όσους μιλούν ως **καλεσμένοι**. Αυτοί βέβαια εμφανίζονται μονάχα για να απαντήσουν σε όσα ρωτάει ο δημιουργός της ταινίας (που ο ίδιος, τις πιο πολλές φορές, ούτε φαίνεται ούτε ακούγεται) και για όσο χρόνο ο δημιουργός της ταινίας (ή της εκπομπής) θέλει να τους διαθέσει.

Σ' αυτήν την κατηγορία θα λογαριάσουμε και όσους παίρνουν μέρος σε μια τηλεοπτική συζήτηση ή σε ένα «ριάλιτι σόου» (δηλαδή κάθε λογής προσκεκλημένους ή «παίκτες»), αλλά **και όσους αφηγούνται μια δική τους ιστορία** προς το κοινό. Είναι κι αυτοί προσκαλεσμένοι και εμφανίζονται όποτε και όσο θέλει ο δημιουργός της εκπομπής.

Όταν οι καλεσμένοι μιλούν, απευθύνονται κυρίως προς τον παρουσιαστή, προς τους συνομιλητές τους και, μερικές φορές, προς εμάς τους θεατές που παρακολουθούμε. Εμφανίζονται στην οθόνη σχεδόν όπως εμφανίζονται και στη ζωή τους, ή μερικές φορές με τα ρούχα που θα φόραγαν αν πήγαιναν σε μια εκδήλωση.

- Τέλος, μια σημαντική κατηγορία αποτελούν όλοι όσοι μιλούν **ερμηνεύοντας κάποιους ρόλους**. Είναι οι ήρωες μιας ταινίας. Σε κάθε ταινία μυθοπλασίας (που δηλαδή αφηγείται μια ιστορία, όπως είναι τα κινηματογραφικά έργα ή τα τηλεοπτικά σήριαλ), ακούμε τους ηθοποιούς να μιλούν μεταξύ τους ή, καμιά φορά, να μονολογούν. Αυτοί όμως δεν είναι προσκεκλημένοι. Είναι ηθοποιοί που ερμηνεύουν διαλόγους σύμφωνα με το σενάριο του έργου. Οι ηθοποιοί μιας ταινίας δεν απευθύνονται ποτέ σε μας. Εμείς, το κοινό, όταν τους βλέπουμε στην οθόνη έχουμε την εντύπωση πώς αυτοί μιλούν μεταξύ τους κι εμείς τους παρακολουθούμε... χωρίς να το ξέρουν!

Και κάτι ακόμα:

Μερικές φορές στις ξένες ταινίες μυθοπλασίας (κινηματογραφικές ταινίες ή τηλεοπτικά σήριαλ) οι ήρωες, αντί να μιλούν στη γλώσσα τους και να παρακολουθούμε τα λόγια τους με υπότιτλους, ακούγονται να μιλούν... στη δική μας γλώσσα. Τότε βέβαια αναφερόμαστε σε κάποιο έργο που έχει «μεταγλωττιστεί» ή λέμε ότι στους διαλόγους του έχει γίνει **«ντουμπλάζ»**. Δηλαδή κάποιοι έλληνες ηθοποιοί ταίριαξαν πάνω στις ξένες ομιλίες των ηρώων του έργου, τα ίδια λόγια μεταφρασμένα.

Για να καταφέρουν να «ντουμπλάρουν» ένα έργο, οι ειδικοί τεχνικοί χωρίζουν το έργο σε μικρές ενότητες των 2'-3' και οι έλληνες ηθοποιοί κάνουν πάρα πολλές πρόβες ώστε η φωνή τους, σε κάθε στιγμή του έργου, να έχει την ίδια χροιά με την αντίστοιχη φωνή του ξένου ηθοποιού. Ταυτόχρονα κάνουν προσπάθεια ώστε τα ελληνικά λόγια να ταιριάζουν - όσο γίνεται - με τις κινήσεις που κάνουν τα χείλη του ξένου ηθοποιού, εκείνη τη στιγμή, στην εικόνα. Μόλις το καταφέρουν σε μια ενότητα, την ηχογραφούν και περνούν στην επόμενη.

Πολύ συχνά «μεταγλώττιση» («ντουμπλάζ») γίνεται και για το «σπηκάζ» ενός ντοκιμαντέρ, αλλά εκεί τα πράγματα είναι πιο εύκολα γιατί ο ξένος αφηγητής συνήθως δεν φαίνεται. Έτσι τα ελληνικά λόγια δεν χρειάζεται να συγχρονιστούν με τις κινήσεις που κάνουν τα χείλη κάποιου ξένου.

Φυσικά κάθε «ντουμπλαρισμένη» φωνή ανήκει ταυτόχρονα και σε μία από τις τέσσερις παραπάνω κατηγορίες ομιλίας («σπηκάζ», παρουσίαση, φιλοξενούμενος ή καλεσμένος, ηθοποιοί που ερμηνεύει ρόλο).

Όση ώρα ακούμε όλες αυτές τις ομιλίες, **δεν είναι απαραίτητο να βλέπουμε στην οθόνη αυτόν που μιλάει**. Στις ταινίες που παρακολουθούμε, όταν συμβαίνει ένας διάλογος μεταξύ των ηρώων, μερικές φορές βλέπουμε αυτόν που ακούει. Άλλοτε πάλι ακούμε κάποιον να μιλάει χωρίς να φαίνεται, ενώ στην οθόνη παρακολουθούμε όσα βλέπει τριγύρω του. Πρόκειται δηλαδή για ομιλία «εκτός οθόνης» (ΟΦ), σε αντίθεση με την ομιλία ΟΝ, όπου ο ομιλητής φαίνεται μέσα στην οθόνη.

Μερικές πάλι φορές, παρόλο που εικονίζεται ο ήρωας, εμείς ακούμε τα λόγια του χωρίς ο ίδιος να κινεί τα χείλη του και χωρίς να έχει διάθεση για ομιλία! Σα να ακούμε σκέψεις που κάνει με το νου του ή σα να σχολιάζει τον ίδιο του τον εαυτό καθώς τον βλέπει στην οθόνη! Πρόκειται για ομιλία ΟΦ. Σύμφωνα με όσα είπαμε, το «σπηκάζ» είναι πάντοτε ομιλία ΟΦ.

Αντίστοιχα όλοι οι ήχοι που ακούγονται σε μια ταινία, εφόσον τη στιγμή που ακούγονται η πηγή τους εμφανίζεται μέσα στην εικόνα που παρακολουθούμε, ονομάζονται **ήχοι ΟΝ** (δηλ. "πάνω" στην εικόνα). Αν πάλι η πηγή τους δεν φαίνεται εκείνη τη στιγμή, ονομάζονται **ήχοι OFF** (δηλ. προερχόμενοι "έξω" από την εικόνα).

Εργαλείο 8ο: "Είδη γωνιών λήψης" (χρήσιμο για όλες τις δραστηριότητες οπτικοακουστικής αφήγησης και ιδιαίτερα για τη δραστηριότητα 14 στο ΠΣ για την Οπτικοακουστική Έκφραση)

Για να τραβήξουμε τη φωτογραφία ενός ήρωα, συνήθως η φωτογραφική μηχανή τοποθετείται έτσι ώστε να τον σκοπεύει απέναντι από το ύψος των ματιών του. Δηλαδή, αν ο ήρωας είναι όρθιος, τότε ο φωτογράφος είναι επίσης όρθιος και κρατάει τη φωτογραφική μηχανή στο ύψος των ματιών του ήρωα (εικόνα 1). Αν πάλι ο ήρωας είναι καθιστός, τότε η κανονική οπτική γωνία απαιτεί να σταθεί και ο φωτογράφος χαμηλά, ώστε η μηχανή να βρίσκεται στο ύψος των ματιών του ήρωα. Αν τώρα ο ήρωας είναι καθιστός αλλά ο φωτογράφος στέκεται ολόρθος, τότε η φωτογραφική μηχανή θα «κοιτάζει» τον ήρωα σε κάδρο «πλονζέ» (από ψηλά,

εικόνα 2). Τέλος, αν ο ήρωας στέκεται όρθιος αλλά ο φωτογράφος έχει καθίσει χαμηλά, τότε θα προκύψει ένα κάδρο του ήρωα «κοντρ-πλονζέ» (από χαμηλά, εικόνα 3).

Υποκειμενικό κάδρο ενός ήρωα ονομάζουμε το κάδρο το οποίο, από τη θέση των ματιών του ήρωα, μας δείχνει αυτό ακριβώς που βλέπει ο ήρωας εκείνη τη στιγμή (εικόνα 4). Ο εκπαιδευτικός πρέπει να εξηγήσει στα παιδιά ότι, για να τραβήξουμε ένα τέτοιο κάδρο, τοποθετούμε τη μηχανή στη θέση των ματιών του ήρωά μας.

εικόνα 1

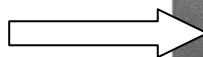

εικόνα 2

εικόνα 3

Στο υποκειμενικό κάδρο βλέπουμε αυτό που βλέπει ο ήρωας:

εικόνα 4

(14) Για να εξοικειωθούν τα παιδιά με τέτοιου είδους οπτικές γωνίες, η δραστηριότητα προβλέπει να τραβήξουν φωτογραφίες που δείχνουν τον καθημερινό κόσμο γύρω μας όπως θα τον αντίκριζε (υποκειμενικό) μία... γάτα. Η φωτογραφική μηχανή, δηλαδή, θα πρέπει να τοποθετηθεί στο ύψος του κεφαλιού μιας γάτας. Όταν η γάτα θα αντικρίζει μια **άλλη** γάτα (εικόνα 5), τότε θα προκύπτει μια κανονική οπτική γωνία, δηλαδή ένα κανονικό υποκειμενικό κάδρο. Όταν πάλι η γάτα αντικρίζει έναν άνθρωπο χωρίς να κοιτάζει προς τα πάνω, τότε θα βλέπει μόνον τα πόδια του (εικόνα 6). Αν όμως η γάτα μας κοιτάζει ένα τραπέζι από χαμηλά, τότε θα προκύψει ένα υποκειμενικό, κοντρ-πλονζέ και φυσικά δεν θα μπορούμε να δούμε καλά τι υπάρχει πάνω στο τραπέζι (εικόνα 7). Τι θα συμβεί αν η γάτα μας σκαρφαλώσει σ' ένα δέντρο ή στην κορνίζα μιας κουρτίνας; Θα προκύψει, βέβαια, ένα υποκειμενικό πλονζέ κάδρο, όπου όλα θα φαίνονται από

ψηλά (εικόνα 8). Προφανώς η γάτα-ήρωας δεν θα εμφανίζεται σε κανένα από τα υποκειμενικά της. Βλέπουμε τον κόσμο «μέσα από τα δικά της μάτια».

εικόνα 5

εικόνα 6

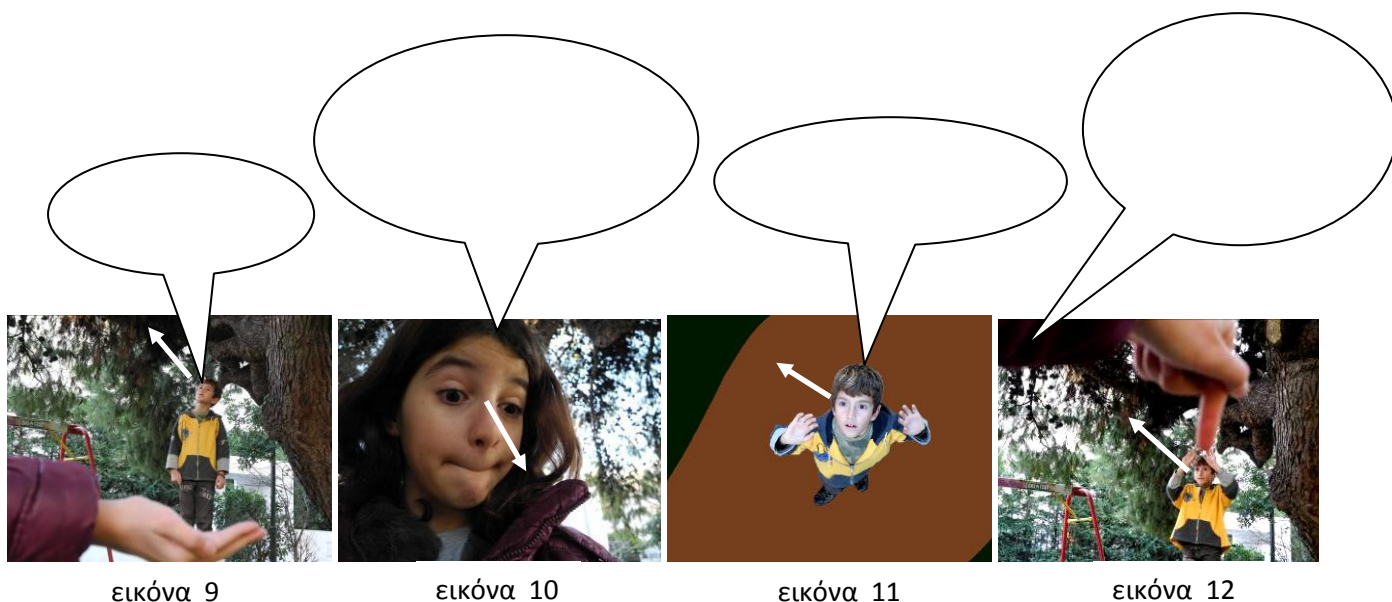
εικόνα 7

εικόνα 8

Συνδυάζοντας φωτοκόμικς, καδραρίσματα από διαφορετικό ύψος και παιχνίδια προοπτικής, τα παιδιά μπορούν να αφηγηθούν και εξωπραγματικές ιστορίες! Στην παρακάτω ενδεικτική φωτοαφήγηση που "μιλάει από μόνη της", αξιοποιούνται:

- τα παιχνίδια προοπτικής (εικόνες 9 και 12) όπου το χέρι βρίσκεται -καλά φωτισμένο- κοντά στην κάμερα, ο ήρωας -καλά φωτισμένος- στο βάθος του χώρου και η προσπάθεια είναι ο χώρος να μην προδίδει το παιχνίδι της προοπτικής
- τα καδραρίσματα από διαφορετικό ύψος όπως το μεσαίο της εικόνας 11 (πλονζέ όπου το παιδί -για να μειωθεί το ύψος του- έχει γονατίσει πάνω στα παπούτσια του) και το πολύ κοντινό της εικόνας 10 (κόντρ-πλονζέ)
- η αφηγηματική ροή των διαδοχικών κάδρων που δίνει την ψευδαίσθηση ότι όλα αυτά τα κάδρα ανήκουν στον ίδιο χώρο, χωρίς διαφοροποιήσεις βάθους, ενώ το αγόρι-νάνος κοιτάζει πάντα από τα δεξιά προς τα αριστερά και το κορίτσι-γίγαντας από τα αριστερά προς τα δεξιά (λευκά βελάκια).

εικόνα 9

εικόνα 10

εικόνα 11

εικόνα 12

Στο παράδειγμα αυτό τα παιδιά συνειδητοποιούν ότι οι χωριστές, διαδοχικές εικόνες ("εν ροή" δηλαδή, είτε ακίνητες εικόνες **η μία δίπλα στην άλλη** όπως στο φωτοκόμικς, είτε ακίνητες/ή κινούμενες εικόνες **η μία μετά την άλλη** όπως στον κινηματογράφο), αποτελούν ενιαίο αφηγηματικό κείμενο. Έτσι μια εικόνα, που παρεμβάλλεται ανάμεσα σε δύο άλλες, ερμηνεύεται όχι αποσπασματικά ως αυτόνομη εικόνα, αλλά ως αφηγούμενη κάτι που εντάσσεται στη συνολική αφήγηση (δηλαδή στον ίδιο αφηγηματικό χώρο και στον ίδιο χρόνο) καθώς, τα στοιχεία που η εικόνα αυτή περιέχει, εντάσσονται και ερμηνεύονται σε αλληλεπίδραση με τα υπόλοιπα στοιχεία της συνολικής αφήγησης (προφανώς μια τόσο σύνθετη διατύπωση δεν προσφέρεται για να δοθεί στα παιδιά, αλλά ο μηχανισμός παρακολούθησης και νοηματοδότησης διαδοχικών εικόνων είναι πολύ απλός και τα παιδιά τον γνωρίζουν ήδη από προγενέστερη εμπειρία). Στον μηχανισμό αυτόν στηρίζεται το δημιουργικό μοντάζ, όπου ανεξάρτητες εικόνες προστίθενται ή αναδιατάσσονται δημιουργώντας νέες σημασίες.

Όπως περιγράφεται στα σχόλια του "Εργαλείου 5" ("η φωτοαφήγηση" παραπάνω), σε μια οπτικοακουστική αφήγηση οι ήρωες, όπως είναι φυσικό, δρουν συνέχεια. Όμως, δεν τους βλέπουμε όλους συνεχώς. Η κάθε χωριστή εικόνα μας δείχνει μόνον εκείνα τα στοιχεία που αφηγητής θεωρεί πιο σημαντικά για την κάθε στιγμή της ιστορίας του. Έτσι από τη διαδοχική παρακολούθηση των χωριστών εικόνων, στο μυαλό μας σχηματίζεται η συνεχής ιστορία, αλλά με κυρίαρχα τα στοιχεία εκείνα που ο σκηνοθέτης θέλησε να τονίσει. Φυσικά, ένας άλλος σκηνοθέτης-αφηγητής θα μπορούσε να αφηγηθεί την ίδια ακριβώς ιστορία επιλέγοντας, όμως, να τονίσει διαφορετικά στοιχεία σε κάθε εικόνα του.

Εργαλείο 9ο: "Αξιοποίηση σημειολογικών στοιχείων σε μια εικόνα" (χρήσιμο για όλες τις δραστηριότητες οπτικοακουστικής αφήγησης και ιδιαίτερα για τις δραστηριότητες 16 και 27). Παραθέτουμε αναλυτικές οδηγίες και για τις δύο αυτές δραστηριότητες:

(16) "Ένα πρόσωπο σε πολλούς ρόλους". Πρόκειται για άσκηση εισαγωγής σε έννοιες όπως η καταγραφή και η ανάλογη αφανής ή φανερή σκηνοθετική παρέμβαση, η σημειολογία των

σκηνογραφικών στοιχείων και η σημειολογία της υποκριτικής. Επίσης, εισάγεται η έννοια των αποδεκτών (κοινό) στους οποίους απευθύνεται κάθε οπτικοακουστικό έργο (εργαλείο 13ο).

Η τάξη επιλέγει ένα παιδί που θα αποτελέσει το θέμα της φωτογράφισης. Στο μέλλον, η ίδια δραστηριότητα μπορεί να επαναληφθεί με άλλο κάθε φορά παιδί, ώστε να δοθούν ευκαιρίες και σε άλλα παιδιά. Το παιδί που επιλέχτηκε θα πρέπει να φωτογραφηθεί σε 5 διαφορετικές φωτογραφίες-θέματα ως εξής:

- Μια φωτογραφία θα πρέπει να δείχνει το παιδί **«όπως συνήθως το βλέπουμε»**. Εδώ υπεισέρχονται μια σειρά από εναλλακτικές επιλογές, που προσπαθούν να καθορίσουν τι σκεφτόμαστε εμείς για το παιδί αυτό και πώς έχουμε συνηθίσει να το βλέπουμε:

- Πού (σε ποιο χώρο) θα το φωτογραφίσουμε;
- Τι θα φαίνεται πίσω του;
- Τι θα κάνει; (θα κρατάει κάτι; θα κάθεται; θα στέκεται όρθιο;)

Αφού όλα αυτά αποφασιστούν, θα «στήσουμε» τη φωτογράφιση του παιδιού, **υποσυνείδητα** κατανοώντας ότι, από τη στιγμή που εκφράζουμε τη δική μας άποψη για το πώς συνήθως βλέπουμε το παιδί αυτό (δηλ. τη δική μας «αλήθεια»), αναγκαστικά καταφεύγουμε σε μια σειρά κατασκευών (εισαγωγή στο ντοκιμαντέρ).

- Μια δεύτερη φωτογραφία θα πρέπει να δείχνει το ίδιο παιδί **«όπως δεν θα το βλέπαμε ποτέ»**. Πάλι εδώ εκφράζουμε, από την ανάποδη πλευρά, την άποψή μας για το παιδί. Στήνοντας λοιπόν ένα χώρο, μια στάση σώματος, μια έκφραση προσώπου, κάποιο ρούχο κ.λπ., κατασκευάζουμε μια εικόνα «παραλόγου», με την οποία τα παιδιά σίγουρα θα διασκεδάσουν, αλλά ταυτόχρονα θα βιώσουν μια καλή εισαγωγή στις «φανερές» σκηνοθετικές παρεμβάσεις.
- Μια τρίτη φωτογραφία θα πρέπει να δείχνει το ίδιο παιδί **"ως θετικό ήρωα κάποιου παραμυθιού"** (ατρόμητο παλικάρι, δίκαιο άρχοντα κ.λπ., ή αντίστοιχους θετικούς ρόλους για τα κορίτσια).
- Μια τέταρτη φωτογραφία θα πρέπει να δείχνει το ίδιο παιδί **"ως αρνητικό ήρωα ενός παραμυθιού"** (απατεώνα, ύπουλο και φθονερό βασιλιά, κακό μάγο, ή αντίστοιχες αρνητικές ηρωίδες για τα κορίτσια).
- Μια πέμπτη τέλος φωτογραφία θα πρέπει να δείχνει το ίδιο παιδί **"ως μοντέλο που διαφημίζει ένα προϊόν"**. Μια σειρά από ερωτήματα θα πρέπει να τεθούν στην περίπτωση αυτή:
 - Ποιο προϊόν θα διαλέξουμε;
 - Ποιους υποψήφιους αγοραστές θέλουμε να πείσουμε;
 - Πώς θα εμφανίζεται το παιδί με το συγκεκριμένο προϊόν (σε ποιο χώρο, σε ποια στάση κ.λπ.);

Φυσικά η ηλικία των παιδιών δεν επιτρέπει να αντιμετωπιστούν τα ερωτήματα αυτά σε ιδιαίτερο βάθος. Η άσκηση ας θεωρηθεί εντελώς εισαγωγική.

Όταν πια τα παιδιά καταλήξουν στην επιλογή των πέντε τελικών φωτογραφιών-θεμάτων, μπορεί να γίνει μια σύντομη συζήτηση για το πώς διαφέρει ο συμμαθητής μας από τη μια φωτογραφία στην άλλη. Στην ουσία, η συζήτηση αυτή

επιχειρεί μια πρώτη θεωρητική επεξεργασία της εμπειρίας μας. Η επεξεργασία αυτή δεν χρειάζεται να είναι «περισπούδαστη». Αρκεί τα παιδιά να αναρωτηθούν, αφού και στις πέντε φωτογραφίες εμφανίζεται το ίδιο παιδί, ποια είναι τα στοιχεία εκείνα που κάνουν τις πέντε φωτογραφίες διαφορετικές μεταξύ τους.

Τώρα, οι πέντε τελικές φωτογραφίες-θέματα θα πρέπει να κολληθούν, η μία δίπλα στην άλλη, σε ένα μακρόστενο μαύρο ή γκρίζο χαρτόνι, **χωρίς κάποια προκαθορισμένη σειρά**. Κάτω από κάθε φωτογραφία-θέμα θα γραφεί ένας αύξων αριθμός (1-5). Στη συνέχεια, σε ένα χωριστό χαρτί που θα το ονομάσουμε «δελτίο απαντήσεων», θα αναγραφούν τα πέντε θέματα των φωτογραφιών, χωρίς πάλι να τηρηθεί κάποια προκαθορισμένη σειρά. Ενδεικτικά:

- Ο Αλέκος ως ατρόμητο παλικάρι.
- Ο Αλέκος όπως «δεν θα τον βλέπαμε ποτέ».
- Ο Αλέκος ως ηθοποιός που διαφημίζει ένα αναψυκτικό.
- Ο Αλέκος όπως «έχουμε συνηθίσει να τον βλέπουμε».
- Ο Αλέκος ως κακός μάγος ενός παραμυθιού.

Κατόπιν, οι πέντε τελικές, αριθμημένες φωτογραφίες-θέματα και το δελτίο απαντήσεων θα πρέπει να δοθούν στα παιδιά μιας διπλανής τάξης, προκειμένου να απαντήσουν ποια φωτογραφία ταιριάζει στο κάθε θέμα. Έτσι, την επόμενη μέρα, τα παιδιά που τράβηξαν και επέλεξαν τις φωτογραφίες θα διαπιστώσουν αν η φωτογραφία του κάθε θέματος αναγνωρίστηκε σωστά από το κοινό της διπλανής τάξης. Αν για κάποιες φωτογραφίες δοθούν λάθος απαντήσεις, τότε θα συζητήσουμε αναζητώντας «τα στοιχεία εκείνα μέσα στις φωτογραφίες μας που ίσως μπέρδεψαν το κοινό μας».

Αυτή η τελευταία συζήτηση είναι εξαιρετικά σημαντική για την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, καθώς εισάγει εμπειρικά τα παιδιά σε θεωρητικό προβληματισμό σχετικά με τη σημειολογική διάσταση κάθε στοιχείου σε μία φωτογραφική εικόνα και στις σημειολογικές «αναγνώσεις» που δικαιούται να κάνει το κοινό κάθε οπτικοακουστικού έργου (εργαλείο 13ο).

(27) "Ένα αντικείμενο - πολλές παραλλαγές". Προεκτείνοντας τη λογική της δραστηριότητας (16), μπορούμε να επιχειρήσουμε διαφορετικές φωτογραφικές σηματοδοτήσεις ενός αντικειμένου. Η τάξη χωρίζεται σε μικρές ομάδες, Αφού κάθε ομάδα μαθητών επιλέξει ένα οποιοδήποτε χρηστικό αντικείμενο, θα πρέπει να το φωτογραφήσει πέντε φορές ως εξής:

- το αντικείμενο φωτογραφημένο **«όπως συνήθως το βλέπουμε»**. Αξίζει να συζητηθεί πώς συνήθως βλέπουμε το αντικείμενο αυτό, τι σημαίνει το συγκεκριμένο αντικείμενο για τον περισσότερο κόσμο και πώς μπορούμε να αποδώσουμε αυτές τις υπόρρητες (αφανείς) σημασίες του μέσα σε μία φωτογραφία (κατασκευή «ρεαλισμού» - αφανείς σκηνοθετικές παρεμβάσεις).
- το ίδιο αντικείμενο φωτογραφημένο **«όπως δεν θα το βλέπαμε ποτέ»**, (εικόνα παραλόγου-φανερές σκηνοθετικές παρεμβάσεις).

- το ίδιο αντικείμενο φωτογραφημένο **"ως κυρίαρχο στοιχείο ενός κοινωνικού στυγμιότυπου"** (δεύτερη εικόνα «ρεαλισμού» με συμμετοχή ανθρώπων).
- το ίδιο αντικείμενο φωτογραφημένο **"ως ήρωας - πρωταγωνιστής ενός παραμυθιού"** (δεύτερη φανταστική εικόνα).
- το ίδιο αντικείμενο **"ως διαφημιζόμενο προϊόν"** (η εικονική πραγματικότητα του διαφημιστικού σύμπαντος).

Όπως ενδεικτικά επισημαίνεται, καθεμιά από τις παραπάνω φωτογραφίες προσφέρεται για διαφορετικών ειδών σκηνοθετικές παρεμβάσεις αλλά ταυτόχρονα και για θεωρητικό προβληματισμό σχετικά με την αξιοποίηση των εργαλείων και των τεχνικών μέσων προκειμένου να οδηγήσουν στο επιθυμητό αποτέλεσμα (διαμόρφωση επικοινωνιακών κωδίκων), προκειμένου δηλαδή να προκαλέσουν στο κοινό της κάθε φωτογραφίας, την επιθυμητή ανάγνωση. Γι' αυτό οι πέντε τελικές φωτογραφίες κάθε αντικειμένου, θα πρέπει να κολληθούν πλάι-πλάι σε ένα μακρόστενο γκρι χαρτόνι και, ως σύνολο, να αναρτώνται σε κοινόχρηστους χώρους του σχολείου καλώντας τους συμμαθητές να εντοπίσουν το κάθε θέμα, ώστε να δίνεται η ευκαιρία σε περισσότερα παιδιά να συνειδητοποιούν αυτές τις δυνατότητες της φωτογραφικής αναπαράστασης, με όσο γίνεται περισσότερες αφορμές.

Το ίδιο γόνιμη μπορεί να είναι και η επανάληψη της αρχικής δραστηριότητας (16) από τα μεγαλύτερα παιδιά του Δημοτικού. Μέσα από την επανάληψη της δραστηριότητας αυτής μπορούμε να εξοικειώσουμε τα παιδιά με τα θεωρητικά προβλήματα ενός φωτογραφικού πορτρέτου. Ποια στοιχεία της προσωπικότητας του φωτογραφούμενου παιδιού, πρέπει να αποδίδει η φωτογραφία που θα τραβήξουμε; Ποιος αποφασίζει αν αυτά τα στοιχεία, ή κάποια άλλα, αποδίδουν καλύτερα την προσωπικότητα του φωτογραφούμενου παιδιού; Αν συμφωνήσουμε στα απαραίτητα στοιχεία, με ποιο τρόπο θα αναδείξουμε τα στοιχεία αυτά κατά τη φωτογράφιση; Πώς θα σταθεί το παιδί; Τι θα φαίνεται πίσω του; Θα κρατάει κάποιο στοιχείο; Πώς θα φωτιστεί; Τι χρώματα θα κυριαρχούν; κ.λπ. κ.λπ.

Σπουδαία εμβάθυνση στα παραπάνω θέματα μπορεί να προκύψει αν τα παιδιά φέρουν στην τάξη φωτογραφίες αντικειμένων (ή φωτογραφικά πορτρέτα αντίστοιχα), οι οποίες μπορούν να αναλυθούν πλέον, με τα κριτήρια που διαμορφώθηκαν από την δημιουργική τους εμπειρία.

Επίσης, συνδυάζοντας τα παραπάνω με τη δραστηριότητα (9) σε μεγαλύτερες τάξεις (ακόμα και στο Γυμνάσιο), οι μαθητές μπορούν να εντοπίσουν απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα που προέρχονται από τη ζωγραφική.

Προέκταση τέλος της παραπάνω δραστηριότητας στις τάξεις του Γυμνασίου, μπορούν να είναι και διάφορες συναφείς ασκήσεις φωτογραφικής σκηνοθεσίας. Ενδεικτικά μόνον: φωτογραφική απεικόνιση δύο ατόμων όπου να δηλώνεται (χωρίς λεζάντες) ότι ο ένας είναι ο δρών πρωταγωνιστής, ενώ ο δεύτερος είναι ο λιγότερο φανερός ήρωας που όμως, κατά βάθος, ελέγχει και καθοδηγεί τον πρώτο. Τα δύο άτομα μπορούν να ενταχθούν στο σήμερα ή σε κάποιο ιστορικό πλαίσιο.

Σε τέτοιου είδους ασκήσεις, είναι φανερό πως τα παιδιά θα διερευνήσουν και θα πειραματιστούν με τις διάφορες παραμέτρους της οπτικοακουστικής έκφρασης με

τρόπο δημιουργικό, ενώ ταυτόχρονα θα δοθούν πολλές αφορμές για θεωρητική επεξεργασία και συζήτηση.

Εργαλείο 10ο: "Σύγκριση οπτικοακουστικών έργων με συναφή θεματολογία" (χρήσιμο για όλες τις δραστηριότητες μελέτης αποσπασμάτων από ταινίες και ιδιαίτερα για τις δραστηριότητες (8), (9), (20), (36), (48) στο ΠΣ για την Οπτικοακουστική Έκφραση).

Θεμελιώδης δραστηριότητα εξοικείωσης με την οπτικοακουστική έκφραση είναι η παρακολούθηση και κριτική μελέτη έτοιμων οπτικοακουστικών έργων. Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε πως η παρακολούθηση οπτικοακουστικών έργων είναι -για το χώρο της οπτικοακουστικής παιδείας- το ισοδύναμο της ανάγνωσης-μελέτης λογοτεχνικών και καθημερινών κειμένων. Ωστόσο η παρακολούθηση οπτικοακουστικών κειμένων οφείλει να χαρακτηρίζεται από ορισμένες προϋποθέσεις που συμβάλλουν στην ανάπτυξη στάσης «συνειδητού θεατή»:

- η παρακολούθηση οπτικοακουστικών έργων είναι καλό να γίνεται σε συνθήκες ομαδικής παρακολούθησης σε μεγάλη οθόνη. Η εφεύρεση του κινηματογράφου ως μέσου προβολής κινούμενης εικόνας σε κοινό είναι κυρίαρχο στοιχείο της οπτικοακουστικής έκφρασης. Στην κλίμακα του σχολείου, κάθε ομάδα 3-10 μαθητών που παρακολουθεί απερίσπαστα ένα έργο σε σχετικά μεγάλη οθόνη πάνω σε ένα άσπρο τοίχο, αποτελεί ένα στοιχειώδες κοινό. Η μερική συσκότιση και ο ευκρινής ήχος συμβάλλουν καθοριστικά. Η ατομική παρακολούθηση σε οθόνη υπολογιστή και η πλοήγηση του έργου με διακοπές ή η αναζήτηση σημείων πίσω-μπρος αποτελούν διαδικασίες μελέτης και όχι παρακολούθησης.
- μετά την προβολή είναι σημαντικό να δοθούν ευκαιρίες για συζήτηση μεταξύ όσων παρακολούθησαν-μοιράστηκαν το έργο. Το οπτικοακουστικό κείμενο παραμένει ένα ερέθισμα για ενεργή ανθρώπινη επικοινωνία και νοητική συναλλαγή. Ενθουσιαζόμαστε να μιλάμε για έργα που μας άρεσαν! Ας μην παραβλέπουμε άλλωστε πως αποτελούμε την εξέλιξη μιας κοινωνικής ομάδας που τα βράδια παρακολουθούσε σκιές και είδωλα γύρω από μια φωτιά στο κέντρο του δημόσιου χώρου.

Σχετικά με τις πολύ σημαντικές δραστηριότητες συγκριτικής μελέτης οπτικοακουστικών έργων, ας επισημανθεί ότι η πολύ μικρή ηλικία των μαθητών δεν επιτρέπει ακόμα τη συστηματική τους μύηση σε αξιόλογα οπτικοακουστικά έργα. Είναι, λοιπόν, προτιμότερο οι δραστηριότητες αυτές να στοχεύουν στη γενικότερη ταξινόμηση των οπτικοακουστικών προϊόντων και στην εξοικείωση των παιδιών με τη θεμελιώδη μεθοδολογία ανάλυσης και κριτικής μελέτης. Με την προτεραιότητα αυτή, έχουν σχεδιαστεί όλες οι προτάσεις δραστηριοτήτων αυτού του είδους. Εδώ ας υπογραμμιστεί η ανάγκη, ένας μεγάλος αριθμός οπτικοακουστικών κειμένων που τα παιδιά θα μελετήσουν, να προέρχονται από την τρέχουσα παιδική-νεανική κουλτούρα και όχι να επιλέγονται με κριτήρια "υψηλής ποιότητας" με τον δήθεν στόχο της καλλιέργειας των αισθητικών κριτηρίων των μαθητών. Είναι ακριβώς αυτά τα ερεθίσματα τα οποία συνήθως τα παιδιά αγαπούν να καταναλώνουν, που

χρειάζεται να "εξουσιάζουν" κριτικά και να επεξεργαστούν μέσα από πολύ απλές δραστηριότητες κριτικής προσέγγισης.

Η εντελώς διαφορετική, παράλληλη ανάγκη εξοικείωσης των παιδιών με επιλεγμένης αισθητικής οπτικοακουστικά έργα, θα ήταν σκόπιμο να συνδυάζεται με τις πολύ σπουδαίες και πολύ πιο σύνθετες διαδικασίες αισθητικής απόλαυσης μέσα από μη κυρίαρχης αισθητικής επιλεγμένα έργα τα οποία θα πρέπει να παρέχονται στη διάρκεια κάθε σχολικής χρονιάς, στη λογική των εξωσχολικών λογοτεχνικών αναγνωσμάτων.

Συμπερασματικά, η μεν επιλογή οπτικοακουστικών κειμένων για απλές δραστηριότητες κριτικής προσέγγισης μπορεί να ακολουθεί τα γούστα και τις προτιμήσεις των παιδιών ενώ η σταδιακή "μύησή" τους στην καλλιτεχνική οπτικοακουστική έκφραση είναι ανάγκη να βασίζεται σε επιλογές που καταστρώνουν αρμόδιοι ειδικοί ή, τουλάχιστον, επαρκείς γνώστες της κινηματογραφικής τέχνης.

Ας αναφερθούμε συνοπτικά σε παραδείγματα:

- Ταξινόμηση των αναπαραστάσεων ζώων που τα παιδιά συναντούν στην τηλεόραση (δραστηριότητα **8** στο ΠΣ).
- Σύγκριση μαχών από διαφορετικά είδη τηλεοπτικών εκπομπών (π.χ. μάχη σε κινούμενο σχέδιο διαπλανητικής βίας και μάχη σε ιστορικό έργο με ηθοποιούς). Σε μια τέτοια **σύγκριση** μπορούν να συζητηθούν με τα παιδιά ερωτήματα όπως: τι όπλα χρησιμοποιούνται σε κάθε περίπτωση; ποια είναι τα αντίστοιχα αμυντικά μέσα; Σε ποια περίπτωση οι μάχες εμφανίζονται ως φονικότερες; Σε ποιο είδος εκπομπής οι μάχες είναι πιο συχνές; Σε ποιες περιπτώσεις εμφανίζονται ήρωες που δεν παίρνουν μέρος στη μάχη; κ.λπ.

Μια πολύ ενδιαφέρουσα κατηγορία δραστηριοτήτων αυτού του είδους είναι η κατάστρωση συγκριτικών πινάκων διαφόρων ηρώων που εμφανίζονται σε διαφορετικές τηλεοπτικές εκπομπές. Πρόκειται για κατάστρωση των γνωστών από τα μαθηματικά πινάκων «δύο εισόδων», που επιτρέπουν τη σύγκριση τριών - τεσσάρων εκδοχών του ίδιου ήρωα σε διαφορετικά έργα, ως προς ορισμένες διαστάσεις που τον χαρακτηρίζουν. Ενδεικτικά (δραστηριότητα **20**):

	ΗΡΑΚΛΗΣ από μια τηλεοπτική σειρά (δεκαετία '90)	ΗΡΑΚΛΗΣ από μια κινηματογραφική ταινία ιταλικής παραγωγής (δεκαετία '60)	ΗΡΑΚΛΗΣ από μια ταινία κινουμένου σχεδίου παραγωγής DISNEY (δεκαετία '90)
Ηλικία	Νεαρός άνδρας 30-33 χρόνων.	Νεαρός άνδρας 28-30 χρόνων.	Νέος 20-22 χρόνων.
Καταγωγή	Μάλλον κοινός θνητός.	Μάλλον κοινός θνητός.	Γιος του Δία.

<u>Παρουσιαστικό:</u>			
Σωματική διάπλαση	Λεπτός, γυμνασμένος.	Γεροδεμένος με μυς.	Γεροδεμένος με έντονους μυς.
Μαλλιά	Καστανό μακρύ μαλλί, ίσιο, μοντέρνο.	Μελαχρινός, κοντό, σγουρό μαλλί.	Πλούσιο, κοκκινωπό μαλλί, όχι πολύ μακρύ, ακατάστατο με μπούκλες.
Χρώμα ματιών	Γαλάζια-πράσινα μάτια.	Καστανά μάτια	Γαλανά μάτια.
Ντύσιμο	Άσπρη υφαντή πουκαμίσια, δερμάτινο παντελόνι, καθόλου γυμνός.	Κοντός χιτώνας (μόνο γύρω από τη μέση, το υπόλοιπο σώμα γυμνό).	Κοντός χιτώνας και ιμάτιο (που σκεπάζει το στήθος) και μανδύας.
Εχθροί που αντιμετωπίζει	Διάφοροι κακοί θεοί με ανθρώπινη ή άλλη μορφή, ή θηρία που τα στέλνουν κακοί θεοί	- Κακοί άρχοντες. - Λερναία Ύδρα (μορφή δράκου με τρία κεφάλια). - Θηρίο με μορφή τριχωτού γίγαντα.	- Θεός Άδης (με μορφή τρομαχτικού ανθρώπου, σαν τέρας του Φρανκεστάιν και φλόγες αντί για μαλλιά). - Τιτάνες (πανίσχυροι γίγαντες). - Λερναία Ύδρα (δράκος με πολλά κεφάλια).
Τρόπος πάλης	Κουνκ-φου. Οι εχθροί του χρησιμοποιούν υπερδυνάμεις (φωτιές, γίνονται αόρατοι κ.λπ.).	Σώμα με σώμα. Σπαθί	Μυϊκή δύναμη σαν του Σούπερμαν. Σπαθί. Οι εχθροί έχουν υπερδυνάμεις (Τιτάνες).
Συνεργάτες	Ιόλαος-παρακολουθεί ή προετοιμάζει τη δράση. Όταν ο Ηρακλής μάχεται, του δίνει κουράγιο.	Χωρίς συνεργάτη. Διάφοροι φίλοι συμπαραστέκονται. Ο λαός τον θεωρεί αρχηγό.	- Πήγασος: φτερωτό άλογο με χαρακτήρα ανθρώπου. - Φιλοκτήτης: γεράκος-Σειληνός, εκπαιδευτής ηρώων, του δίνει κουράγιο.
Γυναίκες που συναντά	Γυναίκες-αντίπαλοι: - κακές θεές - βασίλισσες που τον περιφρονούν ή θέλουν να τον διώξουν. Γυναίκες ανυπεράσπιστες που χρειάζονται βοήθεια.	- Δηιάνειρα: αδύναμη, απροστάτευτη, τον αγαπάει. - Ιππολύτη: ισχυρή, αδίσταχτη, ύπουλη.	- Μεγάρα: επιπόλαιη, «μάγκισσα», αλλά τελικά θυσιάζεται για τον αγαπημένο της. Γυναίκες που τραγουδούν (χορός).
Κοινοί θνητοί	Χωρικοί απροστάτευτοι από την οργή κακών θεών. Δεν συμμετέχουν στη δράση. Στρατιώτες σαν ψεύτικοι.	Ο λαός ξεσηκώνεται ενάντια στον κακό και άδικο άρχοντα. Ακολουθεί τον Ηρακλή ως αρχηγό.	Ο κόσμος των θνητών μοιάζει με το «κοινό» μιας παράστασης. Μερικοί είναι δύσπιστοι και αγενείς. Μετά όμως χειροκροτούν και γίνονται θαυμαστές-οπαδοί.

Για να καταστρωθεί ένας τέτοιος πίνακας, πρέπει να γίνεται εκτενής και διεξοδική συζήτηση μέσα στην τάξη, η οποία άλλωστε αποτελεί και τον ουσιαστικότερο άξονα της δραστηριότητας. Ας επισημανθεί ότι, καθώς οι πίνακες αυτοί δεν έχουν βέβαια καμιά γνωστική αξία, ούτε διαχειρίζονται στοιχεία από κάποια έργα ποιότητας. Η ιδιαίτερα σημαντική για τα παιδιά ωφέλεια που προκύπτει, έγκειται στην καλλιέργεια δεξιοτήτων κριτικής ανάλυσης (σύγκριση-ταξινόμηση-διατύπωση κριτηρίων, διαπραγμάτευση εννοιών και προσωπικών απόψεων κ.λπ.) και ιδιαίτερα στην εδραίωση του αισθήματος «εξουσίας-υπεροχής» που ο καταναλωτής κάθε οπτικοακουστικού προϊόντος δικαιούται να έχει έναντι ακριβώς του προϊόντος που καταναλώνει. Η διεξοδική, λοιπόν, συζήτηση με τα παιδιά για κάθε βήμα που αποφασίζεται, ως μέσον καλλιέργειας των δεξιοτήτων κριτικής ανάλυσης, αποτελεί το ουσιαστικό θεωρητικό συστατικό της δραστηριότητας.

Όσο οι μαθητές μεγαλώνουν, μπορούν να επιχειρούν πιο σύνθετες συγκρίσεις έργων (ή και αποσπασμάτων έργων) που περιλαμβάνουν παραδείγματα τόσο από τον κλασικό όσο και από τον τρέχοντα, εμπορικό κινηματογράφο ή ακόμα από την τρέχουσα τηλεοπτική κουλτούρα (δες παραδείγματα δραστηριοτήτων **36** και **48** παρακάτω όπου δίνονται πολλές, ανάλογες μεθοδολογικές προτάσεις). Έτσι τα ερωτήματα που θα αντιμετωπίσουν οι ομάδες μαθητών θα ενθαρρύνουν επιχειρήματα ανάπτυξης κριτικού λόγου, του τύπου: «τα αποσπάσματα που παρακολουθήσαμε αφηγούνται την ίδια ιστορία;», «πώς διαφέρουν;», «μπορούμε να περιγράψουμε τις διαφορετικές εντυπώσεις μας από το κάθε έργο;» κ.λπ. ώστε τα παιδιά να προχωρήσουν πέρα από τις ανούσιες και συμβατικές ερωτήσεις του τύπου «τι μας λέει αυτή η ταινία;» που εγκλωβίζουν τον προβληματισμό των παιδιών στην «ιστορία» και στα «διδάγματα».

Εργαλείο 11ο: "Συνέντευξη από έναν ενήλικα" (χρήσιμο για όλες τις δραστηριότητες συνεντεύξεων και ιδιαίτερα για τις δραστηριότητες 33, 34 και 42).

Συνήθως οι εκπαιδευτικοί ειδικότητας αντιμετωπίζουν τις συνεντεύξεις ως δραστηριότητα που μπορεί να έχει αξία μόνον εφόσον συνδέεται ευθέως με το γνωστικό τους αντικείμενο. Για παράδειγμα, κατανοούν την αξία μιας συνέντευξης ενός διακεκριμένου επιστήμονα εφόσον αναφέρεται σε έννοιες του γνωστικού αντικείμενου. Είναι όμως σημαντικό να κατανοηθεί η αξία των συνεντεύξεων που μπορούν να πάρουν τα παιδιά από τον άμεσο περίγυρό τους. Η πραγματοποίηση συνεντεύξεων για θέματα ενός γνωστικού αντικείμενου, καταγράφει απόψεις του κοινωνικού περιγύρου που εκφράζουν πρωτότυπες, εκτός ύλης ιδέες αλλά και ενδιαφέρουσες παρανοήσεις που προσφέρονται για κριτική μελέτη αφού συχνά καθρεφτίζουν εναλλακτικές αντιλήψεις των μαθητών στο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο.

Θα διακρίνουμε δύο, διαφορετικές κατευθύνσεις:

Στην πρώτη (33), κάποια προσχεδιασμένα, σταθερά ερωτήματα απευθύνονται σε έναν αριθμό ενηλίκων υπό μορφή έρευνας-δημοσκόπησης και γίνεται ποσοτική, κυρίως, επεξεργασία των απαντήσεων. Τα παιδιά χρησιμοποιούν σταθερή διατύπωση των ερωτημάτων (ίσως καταγεγραμμένων) που απευθύνουν σε άτομα με προκαθορισμένα χαρακτηριστικά. Επίσης επιλέγονται κριτήρια ποσοτικής ταξινόμησης των απαντήσεων και καταστρώνεται απλό φύλλο κατανομής τους.

Παράδειγμα (από το εκπαιδευτικό υλικό του "Προγράμματος ΜΕΛΙΝΑ-Εκπαίδευση και Πολιτισμός", 1996, Μ. Θεοδωρίδης και συνεργάτες, *Βροχές κάθε λογής*, Βιβλίο Δραστηριοτήτων, σελ. 25):

ΕΡΩΤΗΣΗ: "Θέλετε να πάτε μια εκδρομή. Πριν ξεκινήσετε μαζεύονται σύννεφα. Τι κάνετε;"

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ		
Ποιος απαντάει;	Κάνω κάτι άλλο σε κλειστό χώρο	Πηγαίνω εκδρομή και δεν με νοιάζει
1ος		
2ος		
3ος		
Για κάθε απάντηση σημειώνουμε Χ		

Από τους τρεις που ρώτησα:
..... κάνουν κάτι άλλο σε κλειστό χώρο
..... πηγαίνουν εκδρομή και δεν τους νοιάζει

Σημαντικό είναι να κατανοηθεί ότι τόσο η διατύπωση όσο και η επεξεργασία των "κλειστών" απαντήσεων προϋποθέτουν "επιλογές" ώστε να οδηγούν στη διερεύνηση συγκεκριμένων ερωτημάτων που αναδεικνύουν μεν ενδιαφέροντα συμπεράσματα, αλλά ταυτόχρονα μπορεί να αγνοήσουν πολύ ενδιαφέρουσες διαπιστώσεις (πχ κάποιοι ίσως πηγαίνουν στο μουσείο, κάποιοι σε ταβέρνες και κάποιοι καλούν φίλους στο σπίτι) που -ίσως προκύπτουν- αλλά επιλέγουμε να αγνοήσουμε επειδή μας ενδιαφέρει να διερευνήσουμε πόσοι αλλάζουν και πόσοι δεν αλλάζουν τα αρχικά τους σχέδια.

Στην ίδια κατεύθυνση (33), τα μεγαλύτερα παιδιά μπορούν να απευθύνουν προς ενήλικες οργανωμένα ερωτήματα για πάρα πολλά θέματα. Παραθέτουμε ένα ενδεικτικό παράδειγμα από το εκπαιδευτικό υλικό Γεωγραφίας "Ταξίδι στο χώρο" του "Προγράμματος ΜΕΛΙΝΑ-Εκπαίδευση και Πολιτισμός", 2001:

Σπουδαίο συμπλήρωμα για το «φάκελο» της δικής σας πόλης θα ήταν και μια κασέτα ήχου με συνεντεύξεις τυχαίων κατοίκων από διάφορα σημεία της πόλης σας. Όμως για να μπορέσουν οι συνεντεύξεις αυτές να μελετηθούν για την εξαγωγή κάποιων συμπερασμάτων, θα πρέπει να αναφέρονται στα ίδια πάντοτε ερωτήματα. Τα ερωτήματα αυτά θα πρέπει να διατυπωθούν προσεκτικά, ώστε να διευκολύνουν τους τυχαίους περαστικούς να δώσουν όσο γίνεται πιο συγκεκριμένες απαντήσεις και, ταυτόχρονα, να διευκολύνουν τους μαθητές να οργανώσουν και να

επεξεργαστούν τις απαντήσεις που θα μαζέψουν. Ενδεικτικά, ημιδομημένα ερωτήματα:

α. Πόσα χρόνια ζείτε στη πόλη αυτή;

β. Τι είναι εκείνο που σας «κρατάει» στην πόλη αυτή; Δώστε μας τρεις τουλάχιστον σημαντικούς παράγοντες που σας «δένουν» στη πόλη αυτή.

γ. Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, τα τρία πιο δυσάρεστα στοιχεία της πόλης μας που εύχεστε να αλλάξουν σύντομα;

Χρησιμοποιώντας το δημοσιογραφικό κασετόφωνο του σχολείου, με φρέσκιες αλκαλικές μπαταρίες, τα παιδιά μπορούν να χωριστούν σε μικρές ομάδες και κάθε ομάδα να απευθύνει ΟΛΑ τα ερωτήματα σε τρία διαφορετικά άτομα (όχι συγγενείς και φίλους). Κάθε ομάδα θα πρέπει να δουλέψει σε διαφορετική ημέρα και, όσο γίνεται, σε διαφορετικά σημεία της πόλης.

Πριν βγουν στο δρόμο, τα παιδιά κάθε ομάδας θα πρέπει να εξασκηθούν κάνοντας ερωτήσεις στο δάσκαλο ή σε άλλα παιδιά. Επίσης θα πρέπει να εξασκηθούν στην άνετη προφορική διατύπωση της εισαγωγικής τους πρότασης. Μια καλή εισαγωγή προς ένα άγνωστο θα ήταν:

Είμαστε μαθητές της τάξης του Δημοτικού Σχολείου Κάνουμε μια έρευνα για το μάθημα της Γεωγραφίας και θα θέλαμε να σας ρωτήσουμε μερικές ερωτήσεις για τη γνώμη που έχετε για την πόλη μας. Θέλετε να μας διαθέσετε λίγα λεπτά;

(εφόσον δεχτεί):

Πώς είναι το μικρό σας όνομα και πόσα χρόνια μένετε στην πόλη μας; Σε ποια περιοχή μένετε;

(ακολουθεί η πρώτη ερώτηση και αφού απαντηθεί, η δεύτερη κ.ο.κ. μέχρι να απαντηθούν ΟΛΕΣ οι ερωτήσεις). Όποιος ρωτάει (ένας κάθε φορά) θα πρέπει να μη μιλάει ταυτόχρονα με αυτόν που απαντά, να μην τον διακόπτει και να έχει υπομονή μέχρι ο ερωτώμενος να ολοκληρώσει την απάντησή του. Αν σε κάποια ερώτηση κάποιος δε θελήσει να απαντήσει, τα παιδιά θα πρέπει να είναι ευγενικά και να προχωρήσουν στην επόμενη ερώτηση. Στο τέλος θα πρέπει πάντοτε να ευχαριστούν τον συνομιλητή τους για το χρόνο που τους διέθεσε.

Αν τελικά συγκεντρωθούν απαντήσεις 9-12 διαφορετικών κατοίκων, ένα πιο δύσκολο «βήμα» για την τάξη, θα είναι να οργανωθούν οι απαντήσεις αυτές κατά τάξεις. Για παράδειγμα:

Πόσες απαντήσεις αναφέρονται σε συγκοινωνιακά προβλήματα;

Πόσες απαντήσεις υπαινίσσονται οικιστικά προβλήματα;

Πόσες απαντήσεις αναφέρονται σε προβλήματα εργασίας, απασχόλησης, ανεργίας κ.λπ.;

Όλη η παραπάνω διαδικασία εξοικειώνει τα παιδιά με την αυστηρή μεθοδολογία που πρέπει να διέπει κάθε δημοσκοπική προσπάθεια, δίνει ευκαιρίες στους μαθητές να απευθυνθούν προς ενήλικες και να αποκτήσουν ευχέρεια δομημένης προφορικής επικοινωνίας (δεξιότητα που το εκπαιδευτικό μας σύστημα σπάνια καλλιεργεί). Τέλος, εδραιώνει στη συνείδηση των παιδιών την αξία του προφορικού

λόγου ως σημαντικής πηγής πληροφοριών, διαδικασία που ολοκληρώνεται συστηματικά στην δεύτερη κατεύθυνση συνεντεύξεων που ακολουθεί.

Η δεύτερη κατεύθυνση **(34)**, αναφέρεται στην προσπάθεια καταγραφής της ατομικής ιδιαιτερότητας και της προφορικής μαρτυρίας του ερωτωμένου ενήλικα (προσπάθεια ποιοτικής προσέγγισης των απαντήσεων). Πρόκειται για ενδιαφέρουσα δραστηριότητα που εύκολα συνδυάζεται με το μάθημα της γλώσσας. Στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού η δραστηριότητα αυτή δεν μπορεί να έχει τα χαρακτηριστικά μιας πραγματικής συνέντευξης, ωστόσο μπορεί να εξοικειώσει τα μικρά παιδιά με τη διαδικασία και τη μεθοδολογία (στην ουσία το ήθος) που πρέπει να διέπει κάθε προσπάθεια καταγραφής του προφορικού λόγου.

Το θέμα της συνέντευξης μπορεί να ορίζεται μέσα από ένα πολύ απλό ερώτημα που δημιουργεί τις προϋποθέσεις για κατάθεση προσωπικών αναμνήσεων: «Υπάρχει κάποια Πρωτοχρονιά (ή κάποια άλλη γιορτή κ.λπ.) που σου (ή σας) έμεινε αξέχαστη; Πες μας τι θυμάσαι από εκείνη την Πρωτοχρονιά» ή «Θυμάσαι κάποιο ταξίδι (ή κάποια εκδρομή κ.λπ.) που πέρασες πολύ ωραία; (ή πολύ άσκημα;) Πες μας τι θυμάσαι από το ταξίδι εκείνο» ή «Θυμάσαι κάποιο φίλο (ή γνωστό ή συγγενή ή γείτονα κ.λπ.) που έχεις πολλά χρόνια να τον δεις; Πες μας γι' αυτόν, ότι θυμάσαι» ή «Θυμάσαι κάποια φορά που ήσουν σε πολύ δύσκολη θέση και χρειαζόσουν βοήθεια; Πες μας τι θυμάσαι από τότε» κ.λπ.

Η μεθοδολογία που διέπει τη δραστηριότητα συνοψίζεται στα εξής:

- Το κάθε παιδί της τάξης προβλέπεται να καταγράψει την απάντηση δύο δικών του· κατά προτίμηση των πιο ηλικιωμένων. Το κάθε παιδί θα δανείζεται το δημοσιογραφικό "κασετοφωνάκι" του σχολείου στο σπίτι του για δύο μέρες. Εκεί θα προσπαθήσει να καταγράψει τις απαντήσεις των δύο δικών του σε δύο χωριστές «συνεντεύξεις».
- Πριν ξεκινήσει η δραστηριότητα η ερώτηση θα πρέπει να επιλεγεί, να διατυπωθεί οριστικά μέσα στην τάξη, να γραφτεί στον πίνακα και να συζητηθεί ώστε όλα τα παιδιά να την κατανοήσουν. Μετά, κάθε παιδί θα πρέπει να καταφέρει να διατυπώνει την ερώτηση σωστά και πειστικά. Να μην κομπιάζει ή να διστάζει κατά την εκφορά. Επίσης θα πρέπει να γίνει προσπάθεια ώστε τα παιδιά να **μην** σχηματίσουν στο μυαλό τους «μοντέλο» επιθυμητής απάντησης. Κάθε απάντηση θα πρέπει να είναι ευπρόσδεκτη και σεβαστή.
- Κάθε παιδί θα πρέπει να εκτελεί σωστά τους βασικούς χειρισμούς εγγραφής. Να τοποθετεί το κασετόφωνο πιο κοντά στον άνθρωπο που θα μιλήσει, με το ενσωματωμένο μικρόφωνο στραμμένο, κατά το δυνατόν, προς τον ομιλητή. Να ξεκινά την εγγραφή, να διατυπώνει την ερώτηση και, στο τέλος της συνέντευξης, να σταματά την εγγραφή.
- Κατά την εγγραφή, τα παιδιά θα πρέπει να μάθουν πως δεν πρέπει ποτέ να διακόπτουν τον ομιλητή. Είναι σημαντικό να διαφοροποιήσουν στο μυαλό τους την συνέντευξη αυτή όπου μας ενδιαφέρει να καταγράψουμε τον προσωπικό κόσμο

αυτού που απαντά, από τη συνέντευξη - ανάκριση που έχουν συνηθίσει να παρακολουθούν στην τηλεόραση. Επίσης κάθε παιδί που παίρνει συνέντευξη θα πρέπει να μάθει, κατά την εγγραφή, να μην αδημονεί στις τυχόν σιωπές. Να επιτρέπει στον ομιλητή να σκεφτεί για 10-12 δευτερόλεπτα σιωπής. Όταν το παιδί βεβαιωθεί ότι ο ομιλητής του έχει ολοκληρώσει την απάντησή του, θα πρέπει να του δίνει μια δεύτερη ευκαιρία ρωτώντας περίπου «Μήπως θυμάσαι και τίποτα άλλο από εκείνη τη μέρα που θα άξιζε να προσθέσουμε;» και να περιμένει. Σε όλο αυτό το διάστημα, η εγγραφή δεν θα πρέπει να διακόπτεται. Στο τέλος, το παιδί που παίρνει συνέντευξη, θα πρέπει να θυμάται να ευχαριστήσει τον ομιλητή λέγοντας κάτι σαν: «Σ' ευχαριστώ όλα όσα είπαμε είναι πολύ ωραία και θα μας είναι χρήσιμα στο σχολείο!»

- Φυσικά όλες αυτές οι συμπεριφορές καταγραφής, δεν είναι δυνατόν να κατακτηθούν αμέσως. Είναι όμως σημαντικό να εντοπίζονται από πολύ νωρίς και να αναπτύσσονται σιγά-σιγά.
- Ο δάσκαλος παραλαμβάνοντας την κασέτα (ή το αρχείο) από το κάθε παιδί, θα πρέπει αμέσως να σημειώνει πάνω το όνομα του παιδιού και των ενηλίκων που απαντούν (παππούς Γιάννης, θεία Κατερίνα κ.λπ.). Επίσης θα πρέπει να διατρέξει την εγγραφή, ώστε να σχηματίσει μια συνολική εντύπωση και να επιλέξει κάποιο σημείο που έχει ενδιαφέρον για να ακουστεί στην τάξη. Εξηγώντας στα παιδιά πως είναι δύσκολο να ακουστούν όλες οι εγγραφές, θα επιλέξει ένα μικρό απόσπασμα από κάθε συνέντευξη. Προκειμένου να αξιοποιηθεί η ευκαιρία, ο δάσκαλος μπορεί να επιλέξει από μερικές συνεντεύξεις που παρουσιάζουν ενδιαφέρον να ακουστούν μεγαλύτερα αποσπάσματα. Τα στοιχεία που μπορούν να αξιοποιηθούν σε ένα μάθημα γλώσσας, μπορούν να είναι οι τυχόν γλωσσικές ιδιαιτερότητες, οι συγκινησιακά φορτισμένες περιγραφές, οι ήρεμες και συγκροτημένες αφηγήσεις, οι χρήσιμες τυχόν ασυνήθιστων λέξεων ή εκφράσεων, η ένταση της φωνής κ.λπ. Μερικές φορές μπορεί να παρουσιάζει ενδιαφέρον το ιστορικό περιεχόμενο όσων ακούγονται, καθώς συχνά διασώζει την προσωπική διάσταση των ιστορικών γεγονότων που εμείς γνωρίζουμε μόνον ως τυπικές πληροφορίες.
- Θα πρέπει να τονιστεί πως σε όλες τις σχετικές δραστηριότητες, οι συζητήσεις μέσα στην τάξη αποτελούν θεμελιώδη προϋπόθεση για τη σωστή πραγματοποίηση της δραστηριότητας. Αν η χρήση των εργαλείων στην κάθε περίπτωση αποτελεί το πρακτικό μέρος της δραστηριότητας, τότε η συζήτηση μέσα στην τάξη και η κωδικοποίηση κάποιων, έστω κατά προσέγγιση συμπερασμάτων αποτελεί τη θεωρητική της επεξεργασία, που δεν πρέπει για κανένα λόγο να παραλείπεται.
- Στις μικρές τάξεις η ιστοριογραφική και γλωσσική επεξεργασία των ηχογραφημένων απαντήσεων μέσα στην σχολική αίθουσα δεν μπορεί να προχωρήσει σε μεγάλο βάθος. Αρκεί τα παιδιά να συνηθίσουν να ακούν με υπομονή, να σέβονται τις ιδιαιτερότητες των απαντήσεων και να λειτουργούν κριτικά εντοπίζοντας ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των διαφορετικών ομιλητών. Στις μεγαλύτερες τάξεις η δραστηριότητα αυτή, όπως θα δούμε, μπορεί να αποκτήσει περισσότερες διαστάσεις.

Εδώ όμως θα πρέπει να θυμίσουμε πως τα μεγαλύτερα παιδιά, μπορούν να εμβαθύνουν πρώτα στη γλωσσική μελέτη της συνέντευξης (γλωσσικές ιδιαιτερότητες, τυχόν ντοπιολαλιά, δισταγμοί και ύφος εκφοράς κ.λπ.) και κατόπιν στην ιστορική μελέτη τέτοιου είδους μαρτυριών. Σε ένα τέτοιο εγχείρημα, σημαντικό βοήθημα για το δάσκαλο μπορεί να αποτελέσει το βιβλίο:

- Thompson Paul, *Φωνές από το παρελθόν: Προφορική ιστορία*, Πλέθρον, 2002. Επίσης:
- Βερβενιώτη Τασούλα, *Διπλό βιβλίο*, Βιβλιόραμα, 2003.
- Κλιάφα Μαρούλα, *Σιωπηλές φωνές*, Καστανιώτης, 2000.
- Παπαδημητρίου Έλλη, *Ο κοινός λόγος*, Ερμής, 1984.
- Νάκου Ειρήνη, Γκαζή Ανδρομάχη (επιμέλεια), *Η προφορική ιστορία στα μουσεία και στην εκπαίδευση*, Νήσος, 2015.

Εργαλείο 12ο: "Ταξινόμηση οπτικοακουστικών έργων" (χρήσιμο για όλες τις δραστηριότητες μελέτης οπτικοακουστικών έργων ή αποσπασμάτων από ταινίες και ιδιαίτερα για τις δραστηριότητες 7, 8, 9, 10, 17, 18, 20, 22, 29, 30, 31, 36, 39, 40, 41 και 48 στα "τετράστηλα" του ΠΣ για την Οπτικοακουστική Έκφραση).

Οι πρόχειρες και αδόκιμες (συχνά απλουστευτικές) κατηγοριοποιήσεις κινηματογραφικών έργων από τους μαθητές μπορούν να αποτελέσουν σπουδαίο εκπαιδευτικό εργαλείο που συμβάλλει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων επιχειρηματολογίας και κριτικής διαπραγμάτευσης. Κάθε φορά που οι μαθητές παρακολουθούν μια ταινία ή ένα απόσπασμα έργου θα ήταν χρήσιμο να συμπληρώνουν ομαδικά κάποια φόρμα ταξινόμησης του έργου σε πολύ απλές κατηγορίες (βωβό - ηχητικό, έγχρωμο – ασπρόμαυρο, μυθοπλασία – ντοκιμαντέρ) προσπαθώντας να υποστηρίξουν την επιλογή τους με κάποιο παράδειγμα από το έργο που παρακολούθησαν. Η ορθότητα ή μη αυτών των απαντήσεων είναι εντελώς δευτερεύουσα και σίγουρα θα εξελίσσεται μαζί με την εμπειρία τους και τη σταδιακή ανάπτυξη των κριτηρίων τους.

Ακολουθεί κείμενο που μπορεί να δοθεί στα παιδιά των μεγάλων τάξεων του Δημοτικού (ή του Γυμνασίου) και να συζητηθεί με αφορμή τη μελέτη συγκεκριμένων ταινιών:

Ανάλογα με τον τρόπο που ο δημιουργός μιας κινηματογραφικής ταινίας επιλέγει για να "μιλήσει" στο κοινό του, μπορούμε να ξεχωρίσουμε:

- Ταινίες μυθοπλασίας ή αφηγηματικές (που προσπαθούν δηλαδή να αφηγηθούν μια ιστορία) και δεν είναι άλλες από τις ταινίες που συνήθως παρακολουθούμε στον κινηματογράφο και την τηλεόραση.

Οι αφηγηματικές ταινίες, ανάλογα με το θέμα τους, μπορεί να είναι κωμωδίες, περιπέτειες, επιστημονικής φαντασίας, αγωνίας (θρίλερ), τρόμου (γκραν-γκινιόλ), αστυνομικές, "καουμπόικες" (γουέστερν), κοινωνικές,

μουσικές (μιούζικαλ) και δεκάδες άλλες κατηγορίες σύμφωνα και με τον τρόπο που κάθε κριτικός κινηματογράφου θέλει να τις ταξινομήσει.

- Ειδησεογραφικό κινηματογράφο (που γίνεται με σκοπό την ενημέρωση μας για θέματα επικαιρότητας).
- Ταινίες ντοκιμαντέρ (που καταγράφουν τον πραγματικό κόσμο γύρω μας και μας καλούν να τον αντικρύσουμε μέσα από τα μάτια του δημιουργού της ταινίας).
- Διαφημίσεις (που προσπαθούν με διάφορες τεχνικές και τρόπους κινηματογράφησης να μας πείσουν να καταναλώσουμε κάποια προϊόντα).
- Τέλος, υπάρχουν πολλές μορφές κινηματογραφικής έκφρασης, όπως τα βιντεοκλίπ (που διαφημίζουν τραγούδια), οι ταινίες ειδικών εφέ, οι πειραματικές και πολλές άλλες που, χωρίς απαραίτητα να αφηγούνται κάποια ιστορία, χρησιμοποιούν την εικόνα και τον ήχο με εντελώς ασυνήθιστο τρόπο.

Ανάλογα με τις τεχνικές κατασκευής της κινούμενης εικόνας, μπορούμε να ξεχωρίσουμε:

- Ταινίες που **κινηματογραφήθηκαν** (όπου δηλαδή μιά συσκευή - η κάμερα - αποτύπωσε φωτογραφικά ή ηλεκτρονικά το θέμα).
- Ταινίες κινουμένων σχεδίων, όπου δηλαδή όλη η δράση, οι χώροι και οι ήρωες είναι προϊόντα φαντασίας που πρώτα **ζωγραφίστηκαν** και μετά αποτυπώθηκαν με διάφορους τρόπους πάνω στην ταινία και αποκτούν κίνηση (cartoon animation)
- Ταινίες που κατασκευάστηκαν με ειδικές τεχνικές, όπου άψυχα αντικείμενα "παίρνουν ζωή" και κινούνται δημιουργώντας έναν περίεργο, διαφορετικό κόσμο ο οποίος -ενώ μοιάζει φωτογραφημένος και όχι ζωγραφιστός- ωστόσο είναι κατασκευασμένος (puppet animation, clay animation, cut-out animation κ.λπ.). Αν μάλιστα θελήσουμε να είμαστε σχολαστικοί, ίσως θα πρέπει να επισημάνουμε τη χρήση κουκλο-χαρακτήρων (Φρουτοπία, Μάπετ Σόου κ.λπ.) όπου η κίνηση των χαρακτήρων δεν οφείλεται σε τεχνικές animation αλλά σε χειρισμό από επιδέξιους κουκλοπαίχτες με γαντόκουκλες, δαχτυλόκουκλες, μαριονέτες, κούκλες-κοστούμια σε φυσικό μέγεθος κ.λπ. κινηματογραφημένες κανονικά σε κατάλληλο σκηνικό.

Τέτοιες ειδικές τεχνικές περιλαμβάνουν σήμερα και τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών για την κατασκευή κινηματογραφικών εικόνων που, αν και μοιάζουν εντελώς αληθινές, στην πραγματικότητα έχουν φτιαχτεί με ηλεκτρονικό "κολάζ", συνδυασμό δηλαδή διαφορετικών εικόνων σε μία. Καμιά φορά μάλιστα, όλα τα παραπάνω είδη συνυπάρχουν στην ίδια ταινία και

"δυσκολεύεσαι να πιστέψεις τα μάτια σου". Σε κάθε ευκαιρία μελέτης οπτικοακουστικών έργων -και εφόσον η ηλικία των παιδιών και η οικονομία του σχολικού χρόνου το επιτρέπει- καλό είναι τα προβαλλόμενα έργα να ταξινομούνται ως προς τις παραπάνω βασικές τους κατηγορίες συμπληρώνοντας την παρακάτω "φόρμα" (δανεισμένη από τα έντυπα του Προγράμματος "Πάμε Σινεμά;", 1999):

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗΣ

Τίτλος ταινίας:

Όνομα σκηνοθέτη:

Χρονιά (έτος) παραγωγής:

Χώρα παραγωγής:

Ονόματα μερικών ηθοποιών που πρωταγωνιστούν:

.....

.....

Ασπρόμαυρη ☐

Βωβή ☐

Έγχρωμη ☐

Βωβή με μουσική ☐

Ηχητική ☐

Τεχνική κατασκευής:

Κινηματογράφηση (με φωτογραφική ή ψηφιακή αποτύπωση) ☐

Κινούμενο σχέδιο (cartoon animation) ☐

Ειδικές τεχνικές κινηματογράφησης ☐

Είδος ταινίας:

Αφηγηματική - Μυθοπλασία

Ανάλογα με το θέμα της αυτήν την ταινία θα την χαρακτηρίσουμε:

☐

.....

(Κωμωδία, Γουέστερν, Περιπέτεια, Αστυνομική, Θρίλερ-ταινία αγωνίας, Τρομακτική, Παιδική κ.λπ.)

Ειδησεογραφική καταγραφή (ρεπορτάζ)

☐

Ανάλογα με το θέμα του αυτό το ρεπορτάζ θα το χαρακτηρίσουμε:

.....

(Πολιτικό, Οικονομικό, Αστυνομικό κ.λπ.)

Ντοκιμαντέρ

☐

Ανάλογα με το θέμα του αυτό το ντοκιμαντέρ θα το χαρακτηρίσουμε:

.....

(ποιητικό, κοινωνικό, πολιτικό, εθνογραφικό - ανθρωπολογικό, ιστορικό, λαογραφικό, εκπαιδευτικό, βιομηχανικό, τουριστικό, ιατρικό)

Διαφήμιση - προπαγάνδα

☐

Βιντεοάρτ (ταινία με ιδιαίτερη έμφαση σε εικαστικές αναζητήσεις)

☐

Βιντεοκλίπ (οπτικοποιημένη απόδοση μουσικού έργου)

☐

Άλλα είδη κινηματογράφου

☐

Εργαλείο 13ο: "Το κοινό" (οι δέκτες κάθε οπτικοακουστικού έργου) (χρήσιμο για όλες τις δραστηριότητες μελέτης οπτικοακουστικών έργων ή αποσπασμάτων από ταινίες και ιδιαίτερα για τις δραστηριότητες 7, 8, 9, 10, 17, 18, 20, 22, 29, 30, 31, 36, 39, 40, 41 και 48 στα "τετράσηλα" του ΠΣ για την Οπτικοακουστική Έκφραση).

Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι κάθε οπτικοακουστικό έργο (όπως και κάθε καλλιτεχνικό έργο και κάθε μήνυμα) απευθύνεται νοερά σε κάποιους δέκτες. Μπορεί ο δημιουργός του έργου να μην καθορίζει το κοινό του, να μην το επιλέγει συνειδητά, από τη στιγμή όμως που ένα έργο δημοσιοποιείται, η αναζήτηση και ο προβληματισμός ενός μελετητή για "το κοινό" του έργου αποτελεί πολύ ενδιαφέρουσα διάσταση της μελέτης του έργου (ενδεικτικά: δραστηριότητες 36, 48). Άλλοτε πάλι το κοινό ενός μηνύματος είναι απόλυτα καθορισμένο και συνειδητά προεπιλεγμένο σε βαθμό που η μελέτη του έργου να συνεπάγεται και τη διερεύνηση της αποτελεσματικότητας του μηνύματος σε σχέση με το κοινό - στόχο του (ενδεικτικά: δραστηριότητες 16, 27, 37, 38, 46).

Ανάλογα με τη δραστηριότητα και βέβαια την ηλικία των παιδιών, για κάθε έργο μπορούν να συζητηθούν τα είδη του κοινού που τα παιδιά μπορούν να προτείνουν σχετικά με διάφορα κριτήρια (η επιλογή των κριτηρίων για τα είδη κοινού συχνά κατευθύνει τον τρόπο ανάλυσης ενός έργου):

- κριτήρια ηλικίας (κοινό προσχολικής ηλικίας, κοινό παιδικής ηλικίας, κοινό νεανικής ηλικίας, κοινό ενηλίκων, κοινό ηλικιωμένων κ.λπ.)
- κριτήρια εθνικότητας ή πολιτισμικής ιδιαιτερότητας

- κοινωνικοοικονομικά κριτήρια (κοινό επιχειρηματιών, κοινό αγροτών, κοινό φοιτητών κ.λπ.)
- κριτήρια προτιμήσεων (φίλαθλοι, φιλότεχνοι, φίλοι κάποιου είδους κ.λπ.)
- κριτήρια φύλου (γυναικείο κοινό, ανδρικό κοινό)
- κριτήρια Μέσου (αναγνώστες, θεατές, τηλεθεατές κ.λπ.)
- κριτήρια ιδιοτήτων (κοινό πολιτικών, κοινό δημοσιογράφων, κοινό εκπαιδευτικών, κοινό καλλιτεχνών, κοινό επιστημόνων, κοινό μαθητών κ.λπ.)

Για αρκετά από τα παραπάνω είδη κοινού μπορούν να συζητηθούν ερωτήματα όπως:

- πώς θα αντιδρούσε το συγκεκριμένο είδος κοινού στο έργο αυτό;
- ποια στοιχεία του έργου είναι εκείνα που -κατά τη γνώμη μας- στοχεύουν στο κοινό αυτό;
- υπάρχουν κατηγορίες κοινού τις οποίες το έργο αυτό θα άφηνε αδιάφορες;
- υπάρχουν κατηγορίες κοινού οι οποίες θα αντιμετώπιζαν εχθρικά το έργο αυτό;

Εργαλείο 14ο: "η τεχνολογία στην τέχνη" (χρήσιμο για τις δραστηριότητες που αναζητούν το ρόλο της τεχνολογίας στην οπτικοακουστική έκφραση όπως οι 35, 36 και 48 στα "τετράστηλα" του ΠΣ για την Οπτικοακουστική Έκφραση). Επειδή συχνά διατυπώνονται αδόκιμες γνώμες για τις ποικίλες μορφές της καλλιτεχνικής οπτικοακουστικής έκφρασης και τον κυρίαρχο σε αυτήν ρόλο της «οπτικοακουστικής τεχνολογίας» (δηλ. των τεχνολογικών μέσων που επιτρέπουν στους δημιουργούς των οπτικοακουστικών έργων να εκφράζονται), θεωρούμε σκόπιμο να παραθέσουμε μερικά επιχειρήματα για τη σημαντική συμβολή της τεχνολογίας στην καλλιτεχνική δημιουργία:

"Συννηθισμένο στερεότυπο που η προσέγγιση της οπτικοακουστικής έκφρασης πρέπει να αποφύγει, είναι ο «ανθρωπισμός των παραδοσιακών εργαλείων», ότι δηλαδή οι λεγόμενες «ακαδημαϊκές τέχνες» λόγω των παραδοσιακών εργαλείων (της γραφίδας, του πινέλου, της σμίλης) χαρακτηρίζονται από ανθρωπισμό και τρυφερότητα, ενώ πέρα από αυτές κυριαρχεί η απρόσωπη τεχνολογία, η τυποποίηση και η κατανάλωση ευτελών παραπολιτιστικών προϊόντων, η στιλπνή και απατηλή γοητεία της μαζικής συγκίνησης. Ακόμη γίνεται συχνά λόγος για τον καθοριστικό ρόλο της τεχνολογίας στις σύγχρονες μορφές οπτικοακουστικής, καλλιτεχνικής έκφρασης: Ότι, δηλαδή, η χρήση συσκευών και μηχανημάτων οριοθετεί ένα χώρο που καθορίζεται από τη «διαμεσολάβηση της τεχνολογίας» εις βάρος της «ανθρώπινης» πρωτοβουλίας του καλλιτέχνη.

Τέτοιες απλοϊκές απόψεις όμως παραγνωρίζουν τον καθοριστικό ρόλο της τεχνολογίας στις παραδοσιακές τέχνες, όπου βέβαια η επιλογή ενός πινέλου από τρίχα κάστορα ή ενός πινέλου από τρίχα χοίρου καθορίζει ένα συγκεκριμένο αισθητικό αποτέλεσμα. Η επιλογή ενός συγκεκριμένου τρόπου αραίωσης των χρωμάτων μιας ελαιογραφίας ή η ανάμειξη του βερνικιού με το χρώμα αποτελούν

καθοριστικές τεχνολογικές επιλογές που παράγουν διακριτά αισθητικά αποτελέσματα, ακριβώς όπως η επιλογή ενός ευρυγώνιου φακού ή ενός λογισμικού επεξεργασίας εικόνας. Όλα αυτά θα αξιοποιηθούν από το δημιουργικό σύγχρονο καλλιτέχνη προκειμένου να κατασκευάσει νέα επιθυμητά αποτελέσματα που, φυσικά, παράγουν αντίστοιχα νέα επιθυμητά νοήματα. Παρόμοια, η κατασκευή με νέες τεχνικές επεξεργασίας του ηχείου ενός βιολιού από έναν καινοτόμο κατασκευαστή, η ρύθμιση του «καβαλάρη», όπου τεντώνονται οι χορδές των εγχόρδων, προϋποθέτουν σε βάθος γνώση (εμπειρική ή επιστημονική) των αντίστοιχων τεχνολογικών παραμέτρων και αποτελούν θεμελιώδεις τεχνολογικές προϋποθέσεις για την άρτια εκτέλεση ενός μουσικού έργου. Αλλά και η μουσική σύνθεση παρακολουθεί στενά την τεχνολογική εξέλιξη, δημιουργώντας έργα για τελειοποιημένο μεγάλο πιάνο εκεί που πριν περιοριζόταν στις ηχητικές (τεχνολογικές) δυνατότητες του φορτεπιάνου.

Αντίστοιχα ο σκηνοθέτης θα αξιοποιήσει δημιουργικά το «σινεμασκόπ» ή έναν καινούργιο τύπο γερανού, μέσα δηλαδή που κάποτε επέτρεψαν μια σειρά νέων εκφραστικών εγχειρημάτων στο χώρο του κινηματογράφου. Η σύγχρονη τέχνη έχει πια ξεπεράσει τις απλουστευτικές οριοθετήσεις των υλικών και των μέσων. Η καλλιτεχνική δημιουργία δρασκελίζει τα όρια μεταξύ των τεχνών και η παρουσία της τεχνολογίας διαχέεται καθώς η αγωνία για έκφραση αναζητά νέους δρόμους και τρόπους, χωρίς αντιπαραθέσεις και δόθεν αξιολογήσεις των υλικών και των εργαλείων έκφρασης.

Όπως ο Ξενάκης αγωνιά πάνω από τον υπολογιστή για το ηχόχρωμα της σύνθεσής του, έτσι ο Κουροσάβα αγωνιά για το ρυθμό μια σκηνής ή το μήκος ενός πλάνου και ο Άβεντον (ένας μεγάλος της φωτογραφίας) προσπαθεί ώρες πολλές να υποτάξει τα φωτιστικά του και τα εμφανιστικά του υγρά ώστε να επιτύχει τη φωτοσκίαση που θέλει. Εκεί όπου οι αδαείς εντυπωσιάζονται από την παρουσία μιας κάμερας και άλλου πολύπλοκου εξοπλισμού, ο Αγγελόπουλος περιμένει να χειμωνιάσει για να επιτύχει την κατάλληλη ατμόσφαιρα και ο Κισλόφσκι "ζωγραφίζει" με αγωνία τις χρωματικές ενότητες των ταινιών του. Τέλος, όπως ο Σκλάβος αφήνει τη τελευταία του πνοή κάτω από το βάρος του γρανίτη που προσπαθεί να τιθασέψει με την ηλεκτρική του σμίλη, έτσι ακριβώς και η Τώνια Μαρκετάκη φεύγει κάτω από το ασήκωτο βάρος της καλλιτεχνικής της αγωνίας.

Ο λόγος λοιπόν για την οπτικοακουστική έκφραση μια μορφή σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας που με καινούργια μέσα προχωρεί ένα βήμα παραπέρα την ανθρωπίνη αγωνία, τον κοινωνικό προβληματισμό, την πολιτιστική μας πορεία³.

Οι σκέψεις αυτές, που βέβαια απευθύνονται στον εκπαιδευτικό ώστε να του απαντήσουν μερικά από τα συνηθισμένα απλοϊκά ερωτήματα τα οποία ακούγονται

³ Θεοδωρίδης Μ. (2002), «Γνωριμία με την Οπτικοακουστική Έκφραση: Προτάσεις του Προγράμματος 'ΜΕΛΙΝΑ – Εκπαίδευση και Πολιτισμός' για την καθιέρωση της οπτικοακουστικής παιδείας στο σχολείο», *Η Λέσχη των Εκπαιδευτικών*, Εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, Τεύχος 27, Αθήνα, σ. 33-38.

σχετικά με την οπτικοακουστική έκφραση, δεν προτείνεται να διδαχτούν. Μπορούν ωστόσο να αποτελέσουν γνώμονα σε πιθανές συζητήσεις για το ρόλο της τεχνολογίας στην παραγωγή ενός οπτικοακουστικού έργου (δραστηριότητες 35, 48). Μπορεί επίσης να αναφερθεί η επίδραση της κινηματογραφικής τεχνολογίας στην οπτικοακουστική έκφραση, όταν για παράδειγμα παρακολουθήσουμε την αφήγηση της ίδιας σκηνής από τρεις διαφορετικούς σκηνοθέτες σε τρεις διαφορετικές παραγωγές διαφορετικών εποχών (δραστηριότητα 48, όπου -μεταξύ άλλων εκφραστικών μέσων- αναδεικνύονται και οι διαφορές μεταξύ ασπρόμαυρης και έγχρωμης κινηματογράφησης). Ανάλογες αναφορές μπορούν να γίνουν στη δραστηριότητα **(36)** όπου -ανάλογα με τα αποσπάσματα που θα επιλεγούν- μπορούν τα παιδιά να συζητήσουν ποιες εκφραστικές διαφορές παρατηρούν μεταξύ βωβού και ηχητικού κινηματογράφου.

Τέλος μια πολύ απλή εισαγωγή των παιδιών στις εκφραστικές δυνατότητες των διαφόρων τεχνολογικών μέσων, αποτελεί η δραστηριότητα (35) όπου μπορούν να συζητηθούν ερωτήματα όπως: "πώς διαφέρει μια φωτογραφία που τραβήξατε με ένα κινητό, από μια παλιότερη φωτογραφία που έχετε σε ένα οικογενειακό λεύκωμα;" (μεταξύ άλλων μπορεί να επισημανθεί τόσο ο τρόπος που βλέπουμε την κάθε φωτογραφία, όσο και ο τρόπος που την αποθηκεύουμε), "σε ποιες περιπτώσεις μπορεί η φωτογράφιση με ένα κινητό να είναι προτιμότερη από τη φωτογράφιση με μια σύνθετη, επαγγελματική μηχανή;", "μπορούμε να καταλάβουμε αν σε μια φωτογραφία χρησιμοποιήθηκε φλας;"

Εργαλείο 15ο:⁴ "συγγραφή κριτικής οπτικοακουστικού έργου από παιδιά" (χρήσιμο για δραστηριότητες ταξινόμησης και μελέτης οπτικοακουστικών έργων ή αποσπασμάτων από ταινίες όπως η δραστηριότητα του εργαλείου 12 παραπάνω και οι δραστηριότητες 48 και 51 στα "τετράστηλα" του ΠΣ για την Οπτικοακουστική Έκφραση. Το κείμενο που ακολουθεί μπορεί να δοθεί αυτούσιο στους μαθητές).

Γράφοντας κριτική για μια ταινία προσπαθούμε να πούμε όχι μόνον την προσωπική μας γνώμη για την ταινία αυτή, αλλά και να απαντήσουμε σε ερωτήματα που γεννιούνται σε κάθε θεατή την ώρα που παρακολουθεί την ταινία. Για κάθε ταινία μπορούμε να ρωτήσουμε δεκάδες ερωτήματα και καθένας μας να δώσει τις δικές του απαντήσεις.

- 1. ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΤΑΙΝΙΑΣ** (οι σχετικές πληροφορίες πρέπει πάντα να δίνονται στην εισαγωγή της κριτικής σας. Ποιος είναι ο τίτλος της ταινίας; Ποια είναι η διάρκειά της; Πότε έγινε; Πολλές από τις πληροφορίες αυτές θα μπορούσατε πρώτα να τις συμπληρώσετε στη «φόρμα» ταξινόμησης του εργαλείου 12 -παραπάνω- και στη συνέχεια να μεταφέρετε στην εισαγωγή σας μόνον όσες θεωρείτε πιο σημαντικές).

- 2. ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΘΙΓΕΙ Η ΤΑΙΝΙΑ:**

⁴ Οι «Οδηγίες για τη συγγραφή κριτικής» γράφτηκαν με τη συμβουλευτική συνεργασία του Γιάννη Μπακογιαννόπουλου.

Κατά τη γνώμη μας (δηλαδή κατά τη γνώμη αυτού που γράφει την κριτική), ποιο είναι το κύριο θέμα που διάλεξε να μας δείξει ο δημιουργός της ταινίας; Τι μας λέει για το κύριο θέμα του; Μας πείθουν όσα μας δείχνει και όσα μας λέει για το θέμα αυτό;

Τι σκεφτόμαστε εμείς για το θέμα αυτό; Συμφωνούμε με τον τρόπο που το παρουσιάζει ο δημιουργός της ταινίας; Το θέμα αυτό θα μπορούσε να απασχολεί και μας; Μήπως εμείς θα βλέπαμε το θέμα αυτό κάπως διαφορετικά; Υπάρχει κάτι σημαντικό που πιστεύουμε ότι ΔΕΝ μας είπε για το θέμα αυτό;

Υπάρχουν άλλα θέματα που θίγονται στην ταινία; Τι θα είχαμε να παρατηρήσουμε για κάποια από τα θέματα αυτά;

3. ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΗ "ΓΛΩΣΣΑ" ΤΗΣ ΤΑΙΝΙΑΣ:

Τι εντύπωση μας δημιουργούν οι εικόνες της ταινίας; Μας θυμίζουν τη γύρω μας πραγματικότητα όπως συνήθως τη ζούμε; Μήπως ο δημιουργός της ταινίας επέλεξε να ταξιδεύει τη φαντασία μας ώστε να δούμε την πραγματικότητα κάπως αλλιώς;

Τι εντύπωση μας προκαλούν οι άνθρωποι που εμφανίζονται στην ταινία; Μας πείθουν ότι είναι αληθινοί; Μας δίνουν την αίσθηση ότι είναι σαν εμάς;

Ο ρυθμός της ταινίας; Είναι γρήγορος; Είναι αργός; Είναι ρυθμός χαρούμενος και "μπιτάτος"; Μήπως είναι μελαγχολικός; Ταιριάζει με το θέμα της ταινίας;

Θα είχαμε να παρατηρήσουμε κάτι για τη μουσική της ταινίας;

Είχε η ταινία κάποια γνωρίσματα που -καθώς την παρακολουθούσαμε- την έκαναν να ξεχωρίζει από τις ταινίες που βλέπουμε συνήθως; Μπορούμε να τα περιγράψουμε; Μήπως είχε κάποια γνωρίσματα που την έκαναν να μοιάζει με άλλες ταινίες που έχουμε δει; Υπήρχαν κάποιες στιγμές στην ταινία που θα θυμόμαστε για πολύ καιρό;

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ταινία αυτή μοιάζει περισσότερο με ένα ρεπορτάζ που διαβάσαμε σε εφημερίδα ή μήπως μοιάζει περισσότερο με κάποιες σκέψεις που συζητήσαμε με έναν φίλο ή μοιάζει με ένα στιγμιότυπο που μας αφηγήθηκε κάποιος φίλος ή, ακόμα, με μια ιστορία ή ένα ποίημα ή ένα ανέκδοτο ή ένα τραγούδι;

4. ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΜΑΣ ΕΝΤΥΠΩΣΗ:

Μας άρεσε η ταινία; Ήταν ειλικρινής; Ήταν ξεκάθαρη; Μήπως μας γέννησε ερωτήματα που θα σκεφτόμαστε για μέρες; Μας θύμιζε κάποιες δικές μας εμπειρίες;

Τελειώνοντας τι διάθεση μας δημιούργησε η ταινία αυτή; Αισιοδοξία; Απογοήτευση; Απορία; Εμπιστοσύνη σε κάτι; Θυμό; Ειρωνεία για κάτι;

Όπως είπαμε στην αρχή, τα ερωτήματα για κάθε ταινία μπορούν να είναι πάρα πολλά. Μερικά θα θέλαμε να μας τα απαντήσει ο δημιουργός της ταινίας. Όμως οι δημιουργοί συχνά απαντούν: "Εμείς όσα θέλαμε να πούμε τα είπαμε στην ταινία μας. Τώρα πείτε μας εσείς τι καταλάβατε!"

Γι' αυτό βέβαια μια ολοκληρωμένη κριτική γράφεται μόνον από έναν προσεκτικό θεατή. Αυτός θα δώσει τις απαντήσεις που -κατά τη γνώμη του- δίνονται στην ταινία. Αυτό όμως δεν σημαίνει πως υπάρχουν απαντήσεις για όλα τα ερωτήματα. Για κάθε ταινία, αλλά και για κάθε κριτικό, μερικά ερωτήματα ταιριάζουν "γάντι" και παίρνουν ενδιαφέρουσες απαντήσεις ενώ άλλα δεν κάνουν νόημα και είναι λογικό να τα προσπεράσουμε. Όταν μάλιστα υπάρχει περιορισμός έκτασης του κειμένου, από όλα τα παραπάνω ερωτήματα καλό είναι να επιλέξει ο κριτικός μόνον εκείνα που του επιτρέπουν να εκφράσει καλύτερα τη γνώμη του για την ταινία. Για να γράψει κανείς μια δίκαιη και υπεύθυνη κριτική για μια ταινία, δεν αρκεί η πρώτη φορά που παρακολούθησε την ταινία. Καλό θα ήταν να αναζητήσει την ταινία και, ίσως, να την ξαναδεί προσεκτικά. Και μην ξεχνάτε: το κείμενο μιας κριτικής δεν εκφράζει τους δημιουργούς ενός έργου, αλλά κυρίως αυτόν που την υπογράφει!

Καλή διασκέδαση και καλή επιτυχία!

*

Εκτός από τα μεθοδολογικά εργαλεία και τον εξοπλισμό, προβλέπεται άλλο υποστηρικτικό οπτικοακουστικό υλικό;

Ελπίζουμε ότι μόλις ξεπεραστούν κάποιες νομικές και τεχνικές δυσκολίες -στο πλαίσιο της πιλοτικής εφαρμογής- θα αναρτηθεί συνοδευτικό οπτικοακουστικό υλικό με μικρά αποσπάσματα από ταινίες, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν στις προτεινόμενες δραστηριότητες σύμφωνα με τις οδηγίες της τέταρτης στήλης του αντίστοιχου Προγράμματος Σπουδών.

*

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

(προτεινόμενη αναλυτική διαδικασία για ορισμένες από τις δραστηριότητες που εμφανίζονται στο ΠΣ για την Οπτικοακουστική Έκφραση)

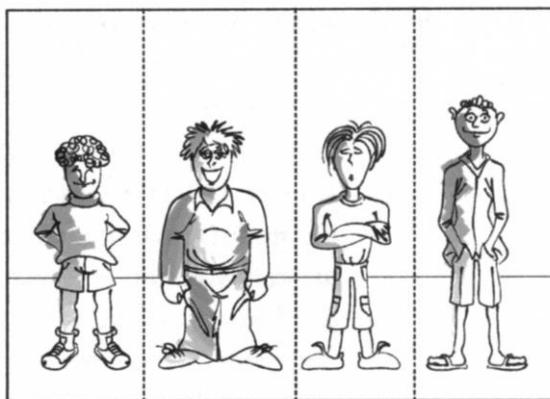
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ (1):

Ο στόχος της δραστηριότητας είναι η παραγωγή στοιχειώδους οπτικοακουστικού προϊόντος για πολύ απλές, καθημερινές ανάγκες και παιχνίδι. Ταυτόχρονα, καλλιεργείται μια πρώτη εξοικείωση με τις τεχνικές παραμέτρους της φωτογραφίας. Γι' αυτό, κατά τη διάρκεια των φωτογραφήσεων τα παιδιά πρέπει να συμμετέχουν-παρακολουθούν όσο γίνεται πιο ενεργά, τουλάχιστον πατώντας κάθε φορά το κουμπί της φωτογραφικής μηχανής.

«**Φωτογραφικές ταυτότητες**». Χρησιμοποιώντας όσο γίνεται απλούστερο εξοπλισμό (αυτόματη φωτογραφική μηχανή), προσπαθούμε να βγάλουμε, για κάθε παιδί, δυο φωτογραφίες: Ένα κοντινό κάδρο (εικόνα 1 - φωτογραφία ταυτότητας) και ένα μεσαίο κάδρο (ολόσωμη φωτογραφία). Επιλέγουμε για όλες τις φωτογραφίες το ίδιο ουδέτερο φόντο (έναν τοίχο όχι πολύ σκούρο ούτε πολύ φωτεινό). Για τα ολόσωμα γενικά κάδρα, προκειμένου να γίνει οικονομία, μπορούν σε κάθε φωτογραφία να παραταχθούν τέσσερα παιδιά με κενό χώρο ανάμεσα τους (εικόνα 2). Όταν όλες οι φωτογραφίες τυπωθούν σε σχετικά μικρή διάσταση (10x12), οι ολόσωμες φιγούρες των παιδιών κόβονται χωριστά. Στη συνέχεια, σε κόλλες Α3, θα κολλήσουμε ανά ζεύγη τα κοντινά και τα γενικά των παιδιών, και στο φωτοτυπικό μηχάνημα, από κάθε κόλλα Α3, θα προκύψει, με σμίκρυνση, μια κόλλα Α4 με ασπρόμαυρες, μικρές φωτογραφίες (εικόνα 3). Κάθε χαρτί Α3 μπορεί να βγει σε 5-6 σμικρυσμένα φωτοαντίγραφα Α4 και, αφού κοπούν, να έχουμε 5-6 κοντινά και 5-6 μεσαία κάθε παιδιού, που θα χρησιμοποιηθούν στις παρακάτω δραστηριότητες.

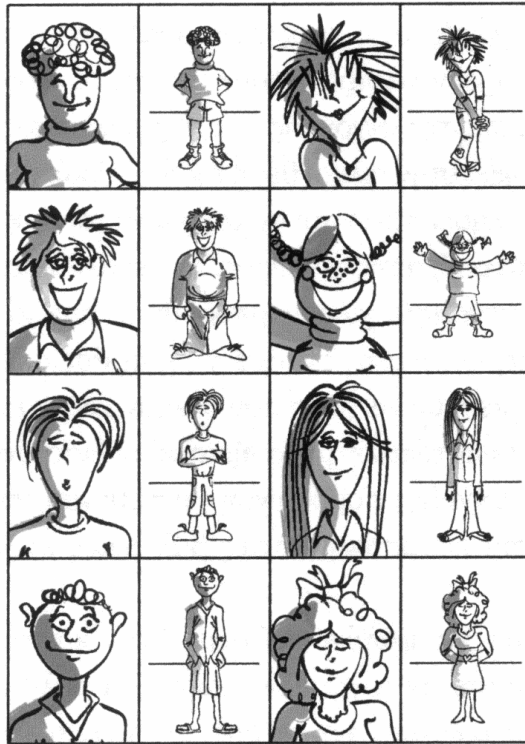
εικόνα 1
(κοντινό)

εικόνα 2
(μεσαίο)

A3

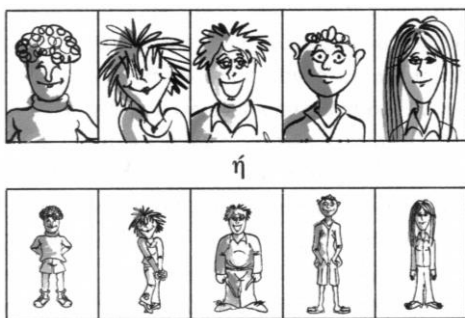
A4 (σμίκρυνση σε φωτοτυπικό)

εικόνα 3

Στις δραστηριότητες αυτές, οι φωτογραφίες των παιδιών θα λειτουργούν ως «σημαίνοντα» που «σημαίνουν» το αντίστοιχο, εικονιζόμενο παιδί:

- α) Μπορούν να επικολληθούν, αντί ονόματος ή άλλης αναγνωριστικής ένδειξης, σε φακέλους ή κουτιά, όπου φυλάγονται οι εργασίες κάθε παιδιού.
- β) Κάποιες φορές, πριν μπουν τα παιδιά στην τάξη, η δασκάλα επικολλά μια φωτογραφία του κάθε παιδιού σε διαφορετικό σημείο της τάξης. Κάθε παιδί που θα μπαίνει στην τάξη, θα πρέπει να βρει τη δική του φωτογραφία και να σταθεί μπροστά ή από κάτω.
- γ) Η δασκάλα δημιουργεί μικρές σειρές 5-6 φωτογραφιών (εικόνα 4) και τα εικονιζόμενα παιδιά θα πρέπει να σχηματίσουν τις ίδιες σειρές αντιστοιχώντας τους εαυτούς τους στις φωτογραφίες. Αν για τη σειρά των φωτογραφιών τους χρησιμοποιήθηκαν τα κοντινά, θα παρατάσσονται κοντά-κοντά με την ίδια πάντοτε σειρά. Αν πάλι χρησιμοποιήθηκαν τα μεσαία, τα παιδιά θα παρατάσσονται το ένα δίπλα στο άλλο με κάποια απόσταση μεταξύ τους. Μόλις το καταφέρουν, οι φωτογραφίες αναδιατάσσονται και τα παιδιά προσπαθούν να σχηματίσουν τις νέες σειρές.

εικόνα 4

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ (11):

«**Από πολύ κοντά**». Εξοικείωση με το κοντινό κάδρο. Καταστρώνουμε έναν πίνακα δύο εισόδων, όπου στην πρώτη, κάθετη στήλη παρατίθενται φωτογραφίες (κοντινά) των παιδιών της τάξης, ενώ στην πρώτη, οριζόντια σειρά ζωγραφίζονται χαρακτηριστικά τους αντικείμενα ή στοιχεία που θα πρέπει να φωτογραφίσουν. Ενδεικτικά:

ΘΕΜΑΤΑ: ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΤΑΞΗΣ:	 (κασετίνα, σακίδιο)	 (πρόσωπο)	 (πόδια, παπούτσια)	 (χέρια σε ειδική στάση)
 (Βαγγέλης)	(φωτογραφία - κοντινό της κασετίνας του Βαγγέλη)	(φωτογραφία - κοντινό του προσώπου του Βαγγέλη)	(φωτογραφία - κοντινό των παπουτσιών του Βαγγέλη)	(φωτογραφία - κοντινό των χεριών του Βαγγέλη)
 (Χρύσα)				
 (Ηλίας)				

Σε πολλές περιπτώσεις θα χρειαστεί να βοηθήσουν περισσότερα παιδιά, για να τραβηχτούν οι απαραίτητες φωτογραφίες κάθε παιδιού. Για να μην μπερδευτούν οι φωτογραφίες, είναι σκόπιμο σε κάθε κοντινό να φαίνεται ένα νούμερο (σε κάποιο χαρτάκι που θα ενσωματώνεται στη σύνθεση) και θα αντιστοιχεί στο κάθε ένα από τα παιδιά της τάξης. Οι φωτογραφίες μπορούν να κολληθούν και ο πίνακας να αναρτηθεί.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ (12) και (13):

μπορούν να αξιοποιηθούν οι έτοιμες οδηγίες για τη φωτογραφική έκφραση στον ιστότοπο www.karposontheweb.org /εκπαιδευτικό υλικό/δραστηριότητες για τη "Γνωριμία με τη

γλώσσα της φωτογραφίας". Οι οδηγίες απευθύνονται στα παιδιά και μπορούν να εκτυπωθούν ή να προβληθούν με βιντεοπροβολέα μέσα στην τάξη.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ (31):

«Ταινία ή βιβλίο;» Μπροστά σε ένα τέτοιο δίλημμα, οι περισσότεροι από μας, γονείς και εκπαιδευτικοί, αισθανόμαστε ότι πρέπει να υποστηρίξουμε την πνευματική υπεροχή του γραπτού λόγου. Καθημερινά γινόμαστε δέκτες της υποβάθμισης του γραπτού λόγου και του διαβάσματος βιβλίων, προς όφελος της κατανάλωσης φωτογραφικών και τηλεοπτικών εικόνων. Απ' την άλλη πλευρά, λίγοι μόνον έχουν την ευκαιρία να διαπιστώσουν σε βάθος, πόσο ιδεολογικά και αισθητικά σύνθετο μπορεί να είναι ένα οπτικοακουστικό πόνημα· πόσο αληθινά ποιοτικό και πνευματικό μπορεί να είναι ένα οπτικοακουστικό έργο τέχνης, ενώ, καθηλωμένοι από την πνευματική ποιότητα μιας γραπτής παράδοσης αιώνων, εύκολα παραμερίζουμε και παραβλέπουμε τη συχνή ευτέλεια και προχειρότητα πολλών τυπωμένων κειμένων.

Αυτές οι σκέψεις ωστόσο, δεν αποτελούν το στόχο της προτεινόμενης δραστηριότητας. Στόχος της δραστηριότητας είναι η εμπλοκή των παιδιών σε μια διαδικασία κριτικής αντιμετώπισης τόσο της γραπτής όσο και της οπτικοακουστικής αφήγησης. Επιχειρώντας συγκρίσεις ομοειδών ιστοριών αφηγημένων με διαφορετικά Μέσα, τα παιδιά καλούνται να συνειδητοποιήσουν αφενός τις πλούσιες εκφραστικές ιδιαιτερότητες που μόνον μια γραπτή αφήγηση μπορεί να προσφέρει και αφετέρου τις εξίσου πλούσιες εκφραστικές ιδιαιτερότητες της οπτικοακουστικής αφήγησης που θα ήταν αδύνατο να μεταφερθούν σε οποιοδήποτε άλλο Μέσον. Δεν θα ήταν ίσως υπερβολικό να ισχυριστούμε πως, μέσα από τέτοιες συστηματικές δραστηριότητες συγκρίσεων, τα παιδιά μπορούν σιγά-σιγά να ευαισθητοποιηθούν στα βαθύτερα προβλήματα της μετάφρασης και των πολιτισμικών αναγωγών.

Η δραστηριότητα, που με λίγο διαφορετική μορφή δημοσιεύτηκε το 1994 (Μένης Θεοδωρίδης, Κασέτα ή βιβλίο; Εισαγωγικά για τη γνωριμία με την Οπτικοακουστική Έκφραση, στο περιοδικό Ανοιχτό Σχολείο, τεύχος 50, Νοεμ.-Δεκ. 1994), βασίζεται σε συγκρίσεις κλασικών παιδικών μυθιστορημάτων στην έντυπη και στην κινηματογραφική τους εκδοχή. Παρατίθεται η περιγραφή της δραστηριότητας μαζί με συνοδευτικές οδηγίες που απευθύνονται κατ' ευθείαν στους μαθητές. Όποιος εκπαιδευτικός εφαρμόσει τη δραστηριότητα, ίσως θελήσει να προετοιμάσει μια σειρά από καρτέλες εργασίας για τους μαθητές, όπου οι οδηγίες αυτές μπορούν να ενσωματωθούν. Φυσικά οι ενδιαφερόμενοι εκπαιδευτικοί, αφού διατρέξουν τις οδηγίες και τη μεθοδολογία της δραστηριότητας, μπορεί να προτιμήσουν δικές τους απλουστευμένες εκδοχές.

Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες και κάθε ομάδα καλείται να μελετήσει ένα έργο, πρώτα στην οπτικοακουστική του απόδοση. Ακολουθείται η διαδικασία πραγματοποίησης ενός project (ομαδική συνθετική εργασία, ομάδες των 4-5

παιδιών, φάση ατομικής δραστηριότητας, φάση συζήτησης και σύνθεσης, προετοιμασία ομαδικής παρουσίας κ.λπ.).

Εισαγωγικό σχόλιο (πρώτη κάρτα εργασίας)

Σας αρέσει να βλέπετε έργα στην τηλεόραση;

Διαστημικές περιπέτειες, φανταστικά θηρία, πειρατές, μάγους, ατρόμητους ήρωες που υποστηρίζουν τους αδύνατους, αλλά και στιγμές ανθρώπινες, άλλοτε αστείες και άλλοτε συγκινητικές.

Θα περιμένατε ποτέ πως ένα τέτοιο έργο μπορεί να είναι δουλειά του σχολείου για το σπίτι; Πραγματικά λοιπόν, για το μάθημα αυτό θα χρειαστεί να μελετήσετε πολύ προσεκτικά ένα κινηματογραφικό έργο.

Το έργο που έτυχε στην ομάδα σας, πρέπει να το δείτε όλοι. Μπορείτε να δανειστείτε την ταινία σπίτι σας για 1-2 μέρες ή να κανονίσετε να την παρακολουθήσετε όλοι μαζί ή σε μικρότερες ομάδες.

Όλη αυτή η μελέτη του έργου στο σπίτι, δεν πρέπει να διαρκέσει περισσότερο από 1 εβδομάδα, ώστε στη συζήτηση που θα ακολουθήσει μέσα στην τάξη, όλα τα μέλη της ομάδας να θυμούνται καλά το έργο. Κατά τη συζήτηση αυτή (15 '-20') καθένας θα πει ποια σημεία του έργου του άρεσαν περισσότερο και θα ακούσει τις γνώμες των υπόλοιπων. Μετά τη συζήτηση κάθε ομάδα παίρνει ένα φωτοαντίγραφο με 1-2 μικρά αποσπάσματα από το αντίστοιχο βιβλίο. Τα αποσπάσματα δεν χρειάζεται να επιλεγούν με κριτήριο την αυτοτέλεια τους. Μπορούν να ξεκινούν από τη μέση ενός κεφαλαίου και, μετά από 2-3 παραγράφους, να διακόπτονται χωρίς να ολοκληρωθούν. Αξίζει όμως να επιλεγούν σημεία της αφήγησης με ένταση. Θα ήταν καλό να δοθεί ένα απόσπασμα με περιγραφή (ενός ήρωα ή μιας κατάστασης) και ένα απόσπασμα με διάλογο μεταξύ δύο ή περισσοτέρων προσώπων. Με την ακόλουθη εισαγωγή, τα παιδιά καλούνται να διαβάσουν και να συζητήσουν, μέσα στην τάξη τα δύο αυτά αποσπάσματα (20'-30').

(Δεύτερη κάρτα εργασίας)

Σκεφτήκατε ποτέ ότι πολλές από τις ιστορίες που βλέπετε στην τηλεόραση γράφτηκαν πρώτα σε βιβλία;

Μάλιστα μερικές από αυτές διαβάστηκαν ξανά και ξανά και αγαπήθηκαν από γενιές παιδιών πολύ πριν από σας. Τα βιβλία αυτά μεταφράστηκαν στις πιο πολλές γλώσσες του κόσμου και οι ιστορίες τους έγιναν γνωστές απ' τη μια άκρη της γης ίσαμε την άλλη. Κάποτε γυρίστηκαν και στον κινηματογράφο κι έτσι έφτασαν ως τα χέρια σας.

Για παράδειγμα, διαβάστε τα δύο αυτά αποσπάσματα. Είναι από το αρχικό βιβλίο που χρησίμεψε ως ξεκίνημα για να γυριστεί η ταινία που παρακολουθήσατε σπίτι σας. Μπορείτε να θυμηθείτε σε ποιο σημείο του έργου ανήκει το κάθε απόσπασμα; Μήπως μπορείτε να ξεφυλλίσετε το βιβλίο και να βρείτε μέσα εκείνες ακριβώς τις σελίδες, από τις οποίες προέρχεται το κάθε απόσπασμα;

Στο σημείο αυτό πρέπει κάθε παιδί να προμηθευτεί αντίτυπο του βιβλίου που μελετάει η ομάδα του. Επειδή τα 5-6 διαφορετικά έργα της δραστηριότητας θα χρησιμοποιηθούν αρκετές φορές, από διαφορετικά παιδιά κάθε χρόνο, θα ήταν σκόπιμο να εξασφαλίσει το σχολείο 5 αντίτυπα από κάθε βιβλίο, ώστε τα παιδιά να δανείζονται το βιβλίο και να το επιστρέφουν.

...(συνέχεια από παραπάνω)...

... Μα, θα αναρωτηθείτε, τι ενδιαφέρον μπορεί να έχει το διάβασμα ενός βιβλίου που την ιστορία του την ξέρεις ήδη από την ταινία; Όμως πρέπει να γνωρίζετε ότι μια ιστορία που βλέπουμε στην ταινία δεν είναι ποτέ εντελώς ίδια με την αντίστοιχη ιστορία που έχει τον ίδιο τίτλο στο βιβλίο. Συνήθως, για να χωρέσει στην ταινία, η ιστορία συντομεύεται και μερικές φορές αλλάζει σημαντικά. Αλλιώς, περιγράφονται οι ήρωες, οι τόποι, τα γεγονότα στο βιβλίο και αλλιώς εμφανίζονται στην ταινία. Στο βιβλίο μαθαίνει κανείς όλες τις λεπτομέρειες και πολλά, που στην ταινία... χάνονται.

Πάρτε λοιπόν το βιβλίο σπίτι σας. Θα μπορέσετε άραγε να το ξεφυλλίσετε και να βρείτε μέσα ένα-δυο αποσπάσματα που στο κινηματογραφικό έργο δεν υπήρχαν καθόλου; Σημειώστε σε ένα χαρτί τον αριθμό της κάθε σελίδας, ώστε στο σχολείο να συγκρίνετε τα αποσπάσματα που βρήκε καθένας

(Τρίτη κάρτα εργασίας)

Αφού καθένας φέρει όσα παραδείγματα βρήκε, βεβαιωθείτε όλοι μαζί πως τα σημεία αυτά του βιβλίου πραγματικά δεν υπάρχουν στην αντίστοιχη ταινία. Τώρα συγκεντρώστε σε ένα χαρτί τους αριθμούς των σελίδων που βρήκατε και οι οποίες - όπως είπαμε- αναφέρονται σε δράση που ΔΕΝ υπάρχει στην αντίστοιχη ταινία. Μήπως μπορείτε να ξαναψάξετε στην ταινία για να βρείτε αν υπάρχουν και σκηνές που ΔΕΝ αναφέρονται καθόλου στο βιβλίο; Μπορείτε τώρα να αποφασίσετε ποιος, κατά τη γνώμη της ομάδας σας, θα είναι **πιο κερδισμένος**; Ο θεατής της ταινίας, ή ο αναγνώστης του βιβλίου; Θα πρέπει πάντα να θυμάστε πως η γνώμη σας αυτή καθρεφτίζει μονάχα την προσωπική απόλαυση που πήρατε από την ταινία και το βιβλίο που μελετήσατε. Άλλοι μπορεί να αισθάνονται διαφορετικά. Άραγε τι έχουν να πουν οι υπόλοιπες ομάδες της τάξης για τα δικά τους έργα;

(Τέταρτη κάρτα εργασίας)

Τώρα προχωρήστε σε μια δεύτερη δουλειά, για το έργο που η ομάδα σας ανέλαβε να μελετήσει:

Ποια είναι η γνώμη της ομάδας σας για τις σκηνές που υπάρχουν **και** στο βιβλίο **και** στην ταινία;

Διαλέξτε 2-3 τέτοιες σκηνές από την ταινία, που άρεσαν σε όλους. Βρείτε τις αντίστοιχες σελίδες στο βιβλίο και διαβάστε τις. Καθένας μόνος του στο σπίτι.

Ταξιδέψτε με τη φαντασία σας και ζήστε μαζί με τους ήρωες της ιστορίας, τις αγωνίες και τις χαρές τους. Νιώστε σαν να βρεθήκατε στους χώρους που ζουν και κινούνται· ντυμένοι όπως αυτοί, ανάμεσά τους.

Όλα τα μέλη της ομάδας θα πρέπει να έχουν διαβάσει τις ίδιες, 2-3 σκηνές που υπάρχουν και στο βιβλίο και στην ταινία. Μπορείτε τώρα να αποφασίσετε, ειδικά για τις σκηνές αυτές, ποιο είδος αφήγησης **σας άρεσε** περισσότερο; Η γραπτή αφήγηση του βιβλίου ή η κινηματογραφική αφήγηση της ταινίας; Τι απαντήσεις έδωσαν οι υπόλοιπες ομάδες της τάξης για τα δικά τους έργα;

(Πέμπτη κάρτα εργασίας)

Και μια τελευταία, πιο δύσκολη δουλειά. Ξέρουμε πως, στην περίπτωση των έργων αυτών που μελετάμε, πρώτα γράφτηκε το μυθιστόρημα, και πολύ αργότερα, αφού το βιβλίο διαβάστηκε και αγαπήθηκε από πολλά παιδιά, γυρίστηκε η ταινία. Μπορούμε λοιπόν να αναρωτηθούμε αν, η συγκεκριμένη ταινία, αποδίδει με επιτυχία το «πνεύμα» του βιβλίου;

Συντάξτε έναν πρόχειρο κατάλογο των κυριότερων ηρώων του έργου (των πρωταγωνιστών, όπως τους λέμε). Στη συνέχεια, προσπαθήστε να βρείτε **μέσα στο βιβλίο** την περιγραφή του καθενός. Σύμφωνα με την περιγραφή του βιβλίου, **δοκιμάστε να φανταστείτε τον κάθε ήρωα. Τα χαρακτηριστικά του προσώπου του**, το παράστημα του, το ντύσιμο του, τις κινήσεις του... Πιστεύετε ότι ο ηθοποιός που υποδύεται στην ταινία τον αντίστοιχο ήρωα του βιβλίου μοιάζει με την εικόνα που φανταστήκατε; Τον αποδίδει σύμφωνα με την περιγραφή του βιβλίου; Πόσοι από τους ήρωες της ταινίας, μοιάζουν με τον τρόπο που περιγράφονται στο βιβλίο και πόσοι από τους ήρωες αυτούς, είναι πολύ διαφορετικοί από την περιγραφή τους στο βιβλίο;

Παρόμοιες συγκρίσεις μπορείτε να κάνετε και για περιγραφές χώρων ή γεγονότων που υπάρχουν **και** στο βιβλίο **και** στην ταινία. Τελικά πιστεύετε ότι η κινηματογραφική ταινία έμεινε πιστή στο μεγαλύτερο μέρος του βιβλίου ή ότι ξέφυγε πάρα πολύ; Προσπαθήστε να καταλήξετε σε ένα συμπέρασμα, που να εκπροσωπεί ολόκληρη την ομάδα σας. Μπορούν τώρα όλες οι ομάδες της τάξης, να συνοψίσουν τα συμπεράσματα τους για τα έργα που μελέτησαν; Συμφωνούν ή διαφωνούν με τα αντίστοιχα συμπεράσματα άλλων τάξεων για τα ίδια έργα;

Ας επισημάνουμε εδώ, ότι τυχόν αποφάσεις των παιδιών, που ευνοούν την κινηματογραφική εκδοχή του έργου, καθόλου δεν πρέπει να μας ανησυχούν. Η συνειδητοποίηση από τα παιδιά της σχέσης μεταξύ γραπτού λόγου και κινηματογραφικής αφήγησης, η ανάπτυξη κριτικού λόγου και επιχειρημάτων και η ενασχόληση με έργα τέχνης είναι ήδη πολύ μεγάλο κέρδος για την πνευματική και αισθητική τους καλλιέργεια. Ας επισημανθεί παρενθετικά, ότι η κατανάλωση ενός οπτικοακουστικού κειμένου είναι μια νοητικά ενεργή διαδικασία που δεν διαφέρει ουσιωδώς από την κατανάλωση ενός κειμένου γραπτού λόγου. Ο δέκτης προσλαμβάνει το κείμενο και νοηματοδοτεί τη χρήση των εκφραστικών μέσων κατασκευάζοντας νοερά την αφηγηματική ροή, αποκωδικοποιώντας συμβολισμούς, ολοκληρώνοντας τη δική του, προσωπική ανάγνωση.

Σχετικά με τα έργα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη δραστηριότητα αυτή, το κυριότερο χαρακτηριστικό τους πρέπει να είναι η διαθεσιμότητα και των δύο αφηγηματικών εκδοχών. Να υπάρχει δηλαδή μια καλή έκδοση του βιβλίου κατάλληλη για παιδιά (σε στρωτή δημοτική γλώσσα, χωρίς σοβαρές περικοπές ή άλλες απλουστευτικές παρεμβάσεις, με ικανοποιητική τυπογραφική αισθητική και

ποιότητα κ.λπ.) και ταυτόχρονα να υπάρχει διαθέσιμη σε κασέτα ή DVD, μια αξιοπρεπής κινηματογραφική παραγωγή του έργου. Μερικές φορές, μπορεί να αποδειχθεί πολύτιμη η πρόνοια κάποιων εκπαιδευτικών να μαγνητοσκοπούν κλασικά παιδικά έργα που μεταδίδονται από την τηλεόραση. Σήμερα υπάρχουν και πολλές κλασικές ταινίες στο διαδίκτυο που -χωρίς χρέωση- μπορούν να "κατεβαίνουν" για απ' ευθείας προβολή μέσα στην τάξη. Γενικά προτιμούμε παραγωγές με ηθοποιούς, που, κατά κάποιον τρόπο, ακολουθούν την πλοκή του βιβλίου, σε αντίθεση με παραγωγές κινουμένου σχεδίου οι οποίες, μπορεί να έχουν ιδιαίτερο αισθητικό ενδιαφέρον, στο πλαίσιο όμως της συγκεκριμένης δραστηριότητας συνήθως παρουσιάζουν μεγάλες αποκλίσεις από το αρχικό βιβλίο.

Ενδεικτικά προτείνουμε:

1. **Ρ. Κίπλινγκ, *Το βιβλίο της ζούγκλας*,**
μετ. Λ. Θεοδωρακόπουλος, Νεφέλη, 1992.
κινηματογραφική απόδοση:
Σ. Σόμερς, «Rudyard Kipling's The Jungle Book», 1994,
με τους Τζ. Σκαπ-Λη, Κ. Έλγουες, Λ. Χέντυ
και απόδοση κινουμένων σχεδίων:
Γ. Ρήδερμαν, «The Jungle Book», 1967,
παραγωγή Γ. Ντίσνεϋ.
2. **Κ. Ντίκενς, *Ντέιβιντ Κόπερφιλντ*,**
μετ. Τ. Καλογρίδου, Άγκυρα, 1996.
κινηματογραφική απόδοση:
Τζ. Κιούκορ, «David Copperfield», 1935,
με τους Φ. Μπαρθόλομιου, Φ. Λώτον, ΤJC Φιλντς, Λ.
Μπάρυμορ, Μ. Ο Σάλλιβαν
και
Ντ. Μανν, «David Copperfield», 1970,
με τους Ρ. Φίλιπς, Σ. Χαμπσάϊρ, Ηντ. Ήβανς, Μ.
Ρεντγκρέιβ, Ρ. Ρίτσαρντσον, Λ. Ολίβιε, Ρ. Άπτενμπορω.
3. **Κ. Ντίκενς, *Όλιβερ Τουίστ*,**
μετ. Φ. Μεγαλούδη, Πατάκης, 1993 (δύο τόμοι).
κινηματογραφική απόδοση:
Ντ. Λην, «Oliver Twist», 1948,
με τους Άλ. Γκίννες, Ρ. Νιούτον, Τζ. Χάουαρντ-Ντέβις,
Κ. Γουωλς, Φ. Λ. Σάλλιβαν
και
Ρ. Πολάνσκι, «Oliver Twist», 2005,
με τους Μπ. Κλάρκ, Μπ. Κίνγκσλεϊ, Τζ. Φόρμαν.

4. **Β. Ουγκώ, *Οι άθλιοι*,**
μετ. Μ. Λυκούδης, Καστανιώτης, 2002 (πέντε τόμοι).
κινηματογραφική απόδοση:
Ζ. Π. λε Σανουά, «Les Miserables», 1957,
με τους Ζ. Γκαμπέν, Ντ. Ντελόρμ, Μπ. Μπλιέ, Μπουρβίλ,
Τζ. Εσπόζιτο.
Επίσης:
Ρ. Μπολεσλάβσκι, «Les Miserables», 1935,
με τους Φ. Μαρτς, Τ. Λώτον
και
Λ. Μάϊλστοουν, «Les Miserables», 1947,
με τους Μ. Ρένυ, Ντ. Πέητζετ
και
Ρ. Φρέντα, «Les Miserables», 1952,
με τους Τζ. Σέρβι, Β. Κορτές.
5. **Ντ. Νταφόε, *Ροβινσών Κρούσος*,**
μετ. Π. Διαμαντοπούλου, Ύψιλον, 1991.
κινηματογραφική απόδοση:
Λ. Μπουνιουέλ, «The adventures of Robinson Crusoe»,
1952,
με τους Ντ. Ο Χέρλιη, Τζ. Φερνάντες.
6. **Ρ. Λ. Στήβενσον, *Το νησί των θησαυρών*,**
μετ. Λ. Θεοδωρακόπουλος, Νεφέλη, 1989.
κινηματογραφική απόδοση:
Μπ. Χάσκιν, «Treasure Island», 1950,
με τους Μπ. Ντρίσκολ, Ρ. Νιούτον, Μπ. Σίντνεϋ,
Γ. Φιτζτζέραλντ, Ντ. ο Ντη, Ρ. Τρούμαν, Φ. Κιούρι.
Επίσης:
Τζ. Χιού, «Treasure Island», 1972,
με τους Ορ. Γουελς, Κ. Μπάρφιλντ, Γ. Σλήζακ, Λ. Στάντερ
και
Φ. Ήστον, «Treasure Island», 1990,
με τους Τσ. Ήστον, Κ. Μπέηλ, Τζ. Γκλόβερ, Όλ. Ρηντ, Κ.
Λη, Κ. Γουντ.
7. **Μ. Τουέην, *Οι περιπέτειες τον Χάκλμπερυ Φινν*,**
μετ. Φ. Κονδύλης, Καστανιώτης, 1986.
κινηματογραφική απόδοση:
Μ. Κέρτιζ, «The adventures of Huckleberry Finn», 1960,
με τους Τ. Ράνταλ, Εντ. Χότζες, Αρ. Μουρ, Ρ. μακΚόρμακ,
Ν. Μπραντ.

Επίσης:

Π. Χαντ, «The adventures of Huckleberry Finn», 1985,
με τους Π. Ντέη, Τζ. Ντέηλ, Φ. Φόρεστ, Λ. Γκίς, Β. Χιου,
Τζ. Πέητζ, Σ. Τόμπσον

και

Σ. Σόμμερς, «The adventures of Huck Finn», 1993,
με τους Ελ. Γουντ, Σ. Μπ. Βανς, Ρ. Κολτρέην, Τζ.
Ρόμπαρτς, Ρ. Πέρλμαν, Ντ. Άιβη.

8. **Μ. Τουέν, *Πρίγκηπας και φτωχός*,**

μετ. Εφ. Καλλιφατίδη, Καστανιώτης, 1989.

κινηματογραφική απόδοση:

Γ. Κήλυ, «The Prince and the Pauper», 1937,
με τους Ερ. Φλυνν, Μπ. Μωχ, Κ. Ρέηνς, Αλ. Χέηλ, Μ.
Λαβ, Χ. Στήβενσον

και

Ρ. Φλάϊσερ, «Crossed Swords», 1978,
με τους Ολ. Ρηντ, Μ. Λέστερ, Ρ. Γουέλτς, Ερ.
Μποργκνάϊν, Τζ. Σκοτ, Ρ. Χάρισσον.

9. **Ιουλ. Βερν, *Ταξίδι στο κέντρο της γης*,**

μετ. Γ. Καρούζος, Αποσπερίτης, 1986.

κινηματογραφική απόδοση:

Χ. Λέβιν, «Journey to the Center of the Earth», 1959,
με τους Τζ. Μέησον, Π. Μπουν, Αρ. Ντάλυ, Ντ.
Μπαίηκερ.

10. **Ιουλ. Βερν, *Είκοσι χιλιάδες λεύγες κάτω από τις θάλασσες*,** μετ. Ελ. και Γ. Αγγέλου, Σ. Ι. Ζαχαρόπουλος, 1987.

κινηματογραφική απόδοση:

Ρ. Φλάϊσερ, «20.000 Leagues Under the Sea», 1954,
με τους Κ Ντάγκλας, Τζ. Μέησον, Π. Λουκάς, Π. Λόρε.

11. **Ιουλ. Βερν, *Μυστηριώδες νησί*,**

μετ. Ρ. Χάτχουτ, Πατάκης, 1995 (δυο τόμοι)

κινηματογραφική απόδοση:

Σ. Έντφιλντ, «Mysterious Island», 1961,
με τους Μ. Κρεγκ, Τζ. Γκρήνγουντ, Μ. Κάλλαν, Γκ.
Μέρυλ.

12. **Σ. Μπροντέ, *Τζέιν Έυρ*,**

μετ. Μ. Αλεβίζου, Πατάκης, 1998.

κινηματογραφική απόδοση:

P. Στήβενσον, «Jane Eyre», 1944,
με τους Ορ. Γουελς, Τζ. Φοντέην, Μ. ο Μπράιαν, Ελ.
Ταίηλορ

και

Φ. Τζεφινρέλλι, «Jane Eyre», 1996,
με τους Γ. Χαρτ, Σ. Γκέηνσμπεργκ, Τζ. Τσάπλιν, Φ. Σω, Τζ.
Γουντ.

13. Λ. Περγκώ, *Ο πόλεμος των κουμπιών*,

μετ. Φ. Κονδύλης, Πατάκης, 1992.

κινηματογραφική απόδοση:

Υβ Ρομπέρ, «La Guerre des Boutons», 1961,
με τους Μ. Λαρτίγκ, Φ. Λαρτίγκ, Ζ. Ντυφιλό,
Μ. Καλαμπρύ, Ζ. Ρισάρ

και

Τζ. Ρόμπερτς, «War of the buttons», 1994,
με τους Γκ. Φιτζτζέραλντ, Τζ. Κόφη, Λ. Κάνινγκαμ, Τζ.
Μέρφυ, Κ. Μήνυ, Τζ. Μπάρτλεϋ.

14. Γ. Γκόλντιγκ, *Ο άρχοντας των μυγών*,

μετ. Ρ. Χάτχουτ, Γράμματα, 1981.

κινηματογραφική απόδοση:

Π. Μπρουκ, «Lord of the Flies», 1963,
με τους Τζ. Όμπρεϋ, Τ. Τσάπλιν, Χ. Έντουαρντς, Ρ.
Έλγουϊν.

15. Τζ. Ρ. Τόλκιν, *Ο άρχοντας των δαχτυλιδιών*,

μετ. Ευγ. Χατζηθανάση-Κόλλια, Κέδρος (τρεις τόμοι),

κινηματογραφική απόδοση (τρεις ταινίες):

Π. Τζάκσον, «Lord of the Rings», 2001,
με τους Ελ. Γουντ, Ταν μακ Κέλλεν, Λ. Τάϋλερ, Β.
Μόρτενσεν, Σ. Άστιν, Κ Μπλάνσσετ, Μπ. Μπόουντ, Κ. Λη.

16. Χ.Λή, *Όταν σκοτώνουν τα κοτσύφια*,

μετ. Β. Τράπαλη, BELL, 1997.

κινηματογραφική απόδοση:

Ρ. Μάλιγκαν, «To Kill a Mockingbird», 1962,
με τους Γκ. Πεκ, Μ. Μπάνταμ, Φ. Άλφορντ, Ρ. Ντυβάλ,
Τζ. Μέγκνα.

17. Γ. Σπίρι, *Χαΐντι*,

μετ. Ν. Γερμανός, Ερευνητές, 2003.

κινηματογραφική απόδοση:

Λ. Κομεντσίνι, «Heidi», 1952,
με τους Ελ. Ζίγκμουντ, Χ. Γκρέτλερ, Τ. Κλάμεθ.

Επίσης

Β. Γιάκομπς, «Heidi», 1965,
με τους Εβ. Μ. Ζίγκχαμερ, Γκ. Μίττερμαϊρ, Γκ. Κνουθ, Λ.
Λέντι

και

Ντ. Μανν, «Heidi», 1967,
με τους Μ. Σελλ, Τζ. Σίμμονς, Μ. Ρέντγκρεθ, Π. Β. Έυκ.

18. Ρ. Νταλ, Ματίλντα,

μετ. Κ. Κοντολέων, Ψυχογιός, 1990.

κινηματογραφική απόδοση:

Ντ. ντεΒίτο, «Matilda», 1996,
με τους Ντ. ντεΒίτο, Ρ. Πέρλμαν, Εμ. Ντάβιντς.

19. Ρ. Νταλ, Ο Τσάρλυ και το εργοστάσιο σοκολάτας,

μετ. Τζ. Καββαδία, Ψυχογιός, 1988.

κινηματογραφική απόδοση:

Τ. Μπάρτον, «Charlie and the chocolate factory», 2005,
με τους Τζ. Ντεπ, Ελ. Μπ. Κάρτερ, Τζ. Φοξ.

**20. Τζ. Ρόουλινγκ, Ο Χάρι Πότερ και ο αιχμάλωτος του
Αζκαμπάν,**

μετ. Κ. Οικονόμου, Ψυχογιός, 1999.

κινηματογραφική απόδοση:

Αλ. Κουαρόν, «Harry Potter and the prisoner of
Azkaban», 2004,

με τους Ντ. Ράντκλιφ, Γκ. Όλντμαν, Εμ. Τόμσον
(ή όποιος άλλος τόμος του επτάτομου έργου, εφόσον εντοπιστεί η
αντίστοιχη κινηματογραφική απόδοση. Ο συγκεκριμένος τόμος
προτείνεται με κριτήριο την αρτιότητα της κινηματογραφικής
μεταφοράς)

Ας σημειωθεί ότι, ως προς τα βιβλία, σχεδόν όλοι οι παραπάνω τίτλοι κυκλοφορούν σε διάφορες εκδόσεις, είτε ως μεταφράσεις (που είναι προτιμότερες) είτε ως διασκευές-αποδόσεις (που απευθύνονται κυρίως στα μικρότερα παιδιά). Τα αντίστοιχα κινηματογραφικά έργα όμως, είναι -πλην εξαιρέσεων- δυσεύρετα. Υποτίθεται ότι εφόσον δημιουργηθούν σχετικά εκπαιδευτικά προγράμματα, οι αρμόδιοι φορείς θα έχουν τη δυνατότητα παραγγελιών και ειδικών συμφωνιών διανομής. Μέχρι τότε, οι ανήσυχοι δάσκαλοι θα αξιοποιήσουν τις κυκλοφορίες των βιντεοκλάμπ, το διαδίκτυο και τις μεταδόσεις των κινηματογραφικών έργων από την τηλεόραση. Επίσης ας παρατηρήσουμε ότι στην Ελλάδα, δυστυχώς δεν αποτολμήθηκαν ανάλογες προσπάθειες για κινηματογραφική απόδοση έργων της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας, πέρα από κάποια αξιόλογα -αλλά πολύ

περιορισμένα- τηλεοπτικά εγχειρήματα, πρωτοβουλίες της μονοπωλιακής, τότε, κρατικής τηλεόρασης.

Μια πρόσθετη, συμπληρωματική δραστηριότητα μπορεί να καταστρωθεί προκειμένου τα παιδιά να συγκρίνουν τα παραπάνω λογοτεχνικά έργα με την απόδοση τους σε κόμικς. Ακολουθώντας όλα τα παραπάνω «βήματα» της δραστηριότητας τα παιδιά μπορούν, παράλληλα με το κάθε βιβλίο, να πάρουν στα χέρια τους, αντί των κινηματογραφικών έργων, τα αντίστοιχα κόμικς. Τα περισσότερα από τα παραπάνω έργα κυκλοφορούν σε κόμικς, από τις εκδόσεις Πεχλιβανίδη-Ατλαντίς (Κλασσικά Εικονογραφημένα).

Μπορούμε, με αφορμή τα βιβλία που διαβάσαμε ή τις κινηματογραφικές μεταφορές που παρακολουθήσαμε, να φτιάξουμε κάτι δικό μας;

Αν θα θέλαμε να συμπληρώσουμε τον εκπαιδευτικό μας σχεδιασμό και με μια αντίστοιχη δραστηριότητα παραγωγής οπτικοακουστικού έργου, θα μπορούσαμε να παρακινήσουμε τα παιδιά να επιλέξουν, από ένα δικό τους αγαπημένο μυθιστόρημα, μια πολύ απλή **σύντομη** σκηνή και να προσπαθήσουν να την αποδώσουν ως φωτοκόμικς ή, προκειμένου για μεγαλύτερα παιδιά, ως μια ολιγόλεπτη κινηματογραφική απόδοση που θα γυριστεί με μια οικιακή βιντεοκάμερα σε δικούς τους χώρους και με δική τους σκηνοθεσία.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ (35):

«Μελέτη οικογενειακών φωτογραφιών». Ο δάσκαλος ζητάει από τα παιδιά να φέρουν 2-3 παλιές και νεότερες οικογενειακές φωτογραφίες από το σπίτι τους. Θα πρέπει να προβλεφθεί η αναγραφή πίσω από κάθε φωτογραφία των απαραίτητων αναγνωριστικών στοιχείων, ώστε τελικά να μη χαθούν οι φωτογραφίες μετά το πέρας της δραστηριότητας. Για τη δραστηριότητα αυτή, αρκούν περί τις 20-30 φωτογραφίες. Οι φωτογραφίες αφού τοποθετηθούν σε μια προστατευτική ζελατίνα-φάκελο, μπορούν να μοιραστούν σε **4-5** ομάδες παιδιών για επεξεργασία. Η επεξεργασία θα προβλέπει για κάθε φωτογραφία τις παρακάτω ταξινομήσεις-απαντήσεις:

- Αυτοί που τράβηξαν τη φωτογραφία τι γεγονός θέλουν να θυμούνται; (π.χ. ένα ταξίδι σε κάποιο μέρος, μια εκδρομή, μια οικογενειακή στιγμή, μια γιορτή κ.λπ.).
- Άραγε, μπορούμε να μαντέψουμε ποιος ίσως τράβηξε τη φωτογραφία; (Ο πατέρας της οικογένειας, κάποιος γνωστός, ένας επαγγελματίας φωτογράφος, κ.λπ. -εισαγωγική δραστηριότητα **13-**)
- Υπάρχουν στη φωτογραφία στοιχεία που μας βοηθούν να μαντέψουμε αν η φωτογραφία τραβήχτηκε πριν γεννηθούμε εμείς ή μετά; Μήπως εδώ μπορεί να μας βοηθήσει το παιδί που έφερε τη φωτογραφία, λέγοντας μας ποιους εικονίζει;

- Η φωτογραφία είναι έγχρωμη ή ασπρόμαυρη;
- Η φωτογραφία τραβήχτηκε στο φως της ημέρας ή με ηλεκτρικό φωτισμό;
- Μήπως μπορούμε να «μαντέψουμε» αν χρησιμοποιήθηκε «φλας»;

Οι απαντήσεις θα πρέπει να γράφονται σε κάποιο ειδικό χαρτί-φόρμα απαντήσεων, που θα συνοδεύει την κάθε φωτογραφία. Τα παιδιά θα πρέπει να προσπαθήσουν να δώσουν απαντήσεις σε όλα τα ερωτήματα. Ωστόσο όλοι (δάσκαλοι και παιδιά) θα γνωρίζουμε ότι, σε πολλές περιπτώσεις, πρόκειται για εκτιμήσεις που μπορεί να είναι εσφαλμένες.

Συμπληρωματική παραλλαγή της παραπάνω δραστηριότητας, όπου βέβαια θα πρέπει να απαντηθούν τα ίδια ερωτήματα είναι:

«Παιδιά από τρεις γενιές!». Θα ζητηθεί από όλα τα παιδιά της τάξης να φέρουν, αν βρουν, τρεις οικογενειακές φωτογραφίες που εικονίζουν παιδιά από τρεις διαφορετικές γενιές:

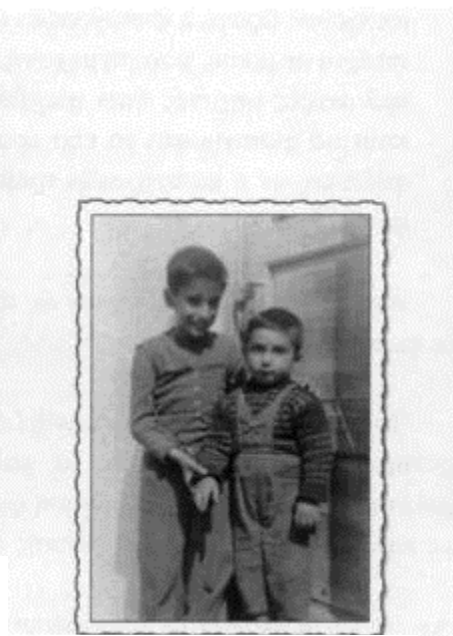
- Φωτογραφία του παππού (ή της γιαγιάς, ή κάποιου θείου - παπού κ.λπ.) **όταν ήταν παιδί.**
- Φωτογραφία του πατέρα (ή της μητέρας, ή κάποιου θείου κ.λπ.) **όταν ήταν παιδί.**
- Φωτογραφία του αντίστοιχου παιδιού της τάξης.

Οι φωτογραφίες, όμως, που θα έρχονται από το σπίτι θα πρέπει, κατά το δυνατόν, να συνοδεύονται και από απαραίτητες πληροφορίες, ώστε να συμπληρωθεί, για κάθε περίπτωση, η παρακάτω ενδεικτική «φόρμα»:

Εικόνα 1

Ο παππούς (ή όποιος άλλος αυτής της γενιάς),
Κωνσταντίνος Παπαγεωργίου
σε ηλικία 8 χρόνων το 1924

Εικόνα 2

Ο πατέρας (ή όποιος άλλος αυτής της γενιάς),
Αντώνης Παπαγεωργίου
σε ηλικία 8 χρόνων το 1956

Εικόνα 3

Εγώ, ο
Κώστας Παπαγεωργίου
σε ηλικία 10 χρόνων το 1995

Αν καταφέρουμε να συμπληρώσουμε πλήρως καμιά δεκαριά τέτοιες «φόρμες», καλό είναι να μπου σε προστατευτικές ζελατίνες-φακέλους, ώστε τα παιδιά να τις χρησιμοποιήσουν χωρίς κίνδυνο ζημιάς.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ (36):

«Στιγμιότυπα ...κάθε λογής: μελέτη επιλεγμένων αποσπασμάτων από οπτικοακουστικά έργα διαφόρων ειδών, στο σχολικό περιβάλλον».

Η δραστηριότητα αυτή βασίζεται σε αποσπάσματα από κινηματογραφικές ταινίες και άλλα οπτικοακουστικά προϊόντα κατά θεματικές ενότητες (σκηνές φαγητού, σκηνές λιμανιού, σκηνές ταξιδιού με τρένο, σκηνές καταδίωξης κ.λπ.) με στόχο τις συγκρίσεις ειδών και κωδίκων. Τα αποσπάσματα επιλέγονται ώστε να συνδέονται μεν με το επιλεγμένο θέμα, αλλά ταυτόχρονα να προέρχονται από πολύ διαφορετικά είδη οπτικοακουστικών κειμένων (αποσπάσματα από κινηματογραφικές ταινίες διαφορετικών τάσεων και εθνικοτήτων, αποσπάσματα από ντοκιμαντέρ, τηλεοπτικά ρεπορτάζ, διαφημιστικά, παιδικά κινούμενα σχέδια κ.λπ. -όλα πάντοτε με εμφανή αναφορά στην επιλεγμένη θεματική ενότητα-). Ενδεικτικά, μια δραστηριότητα συγκριτικής μελέτης οπτικοακουστικών έργων διαφόρων ειδών μπορεί να στηριχτεί σε αποσπάσματα με σκηνές π.χ. «φαγητού» από διάφορα έργα (μερικά μόνον από τα παρακάτω). Για τη δραστηριότητα αυτή, μπορούν να αξιοποιηθούν τα αποσπάσματα που περιέχονται στο Συνοδευτικό ΟΑ υλικό με τίτλο "Γεύματα κάθε λογής". Μπορούν όμως να χρησιμοποιηθούν και συλλογές αποσπασμάτων από διάφορα οπτικοακουστικά προϊόντα που θα επιλέξει ο εκπαιδευτικός με "σκηνές φαγητού". Ενδεικτικά:

- η σκηνή όπου ο νηστικός Τσάπλιν τρώει κλεφτά το σάντουιτς του μωρού, από την ταινία **«Το τσίρκο»**.
- η σκηνή όπου ο Τσάπλιν προσφέρει το δικό του φαγητό στην πεινασμένη Μέρνα, **από την ίδια ταινία**.
- η σκηνή του πατέρα και του μικρού γιου που τρώνε στην ταβέρνα, από την ταινία **«Ο κλέφτης των ποδηλάτων»**.
(ή σκηνές φαγητού με ανάλογη φόρτιση, **από άλλες κλασικές ταινίες**)
- οι σκηνές φαγητού από την ταινία **«Η ιστορία της καμήλας που δάκρυσε»**.
- οι σκηνές φαγητού από την ταινία **«Super size me»**
(ή σκηνές φαγητού **από άλλα ενδιαφέροντα ντοκιμαντέρ**)
- σκηνή φαγητού **από κάποια τηλεοπτική σειρά «περιπέτειας»** (π.χ. «Ηρακλής», «Ζίνα», «Ρομπέν των Δασών» κ.λπ.).
- σκηνή φαγητού **από κάποιο δημοφιλές σήριαλ**.
- σκηνή φαγητού **από σειρά κινουμένων σχεδίων**.
- σκηνή φαγητού **από ένα ερασιτεχνικό βίντεο γενεθλίων**.
- σκηνή φαγητού **από κάποιο γνωστό διαφημιστικό σποτ**.

Τα αποσπάσματα που θα επιλεγούν δεν θα πρέπει να ξεπερνούν, σε συνολική διάρκεια, τα 15' περίπου.

Προτάσεις για συζήτηση και δραστηριότητες

(στις δραστηριότητες αυτές ίσως βοηθήσουν και τα σχόλια περί "πλάνου" που περιέχονται στο Γλωσσάρι, στο τέλος του Οδηγού)

Μετά την παρακολούθηση κάθε αποσπάσματος:

Ανάλογα με την ηλικία των παιδιών (αναφερόμαστε πάντα σε μαθητές των μεγάλων τάξεων του Δημοτικού ή μαθητές Γυμνασίου), η διαδικασία μελέτης των οπτικοακουστικών έργων, μπορεί να ξεκινήσει από τη βασική διάκριση μεταξύ μυθοπλασίας και ντοκιμαντέρ:

Κείμενο που μπορεί να απευθυνθεί στα παιδιά, επιδιώκοντας να συζητήσουν και να διατυπώσουν συλλογικές απαντήσεις για όλη την τάξη (Πρόταση για 5η-6η Δημοτικού):

Για ξεκίνημα, δυο λέξεις που ίσως σας είναι άγνωστες:

ντοκουμέντο: τεκμήριο, δηλαδή απόδειξη για κάτι.

Άραγε όταν χαρακτηρίζουμε κάποια ταινία ως «ντοκιμαντέρ» ή ταινία τεκμηρίωσης τι ακριβώς εννοούμε;

μυθοπλασία: κατασκευή ενός μύθου, δηλαδή κατασκευή μιας φανταστικής ιστορίας που μπορεί να μοιάζει με αληθινή.

Άραγε όταν χαρακτηρίζουμε κάποια ταινία ως «ταινία μυθοπλασίας» ή, όπως συχνά λέμε, «ταινία με υπόθεση», τι ακριβώς εννοούμε;

Σε ποια από τις δύο παραπάνω κατηγορίες πιστεύετε ότι ανήκει το απόσπασμα που μόλις παρακολουθήσατε;

Κατά τη γνώμη σας, το απόσπασμα (ή η ταινία) που παρακολουθήσατε τι περιέχει από τα παρακάτω:

- ☐ Συνοδευτικό σχόλιο (σπηκάζ), δηλαδή κάποιον που μιλάει και καθοδηγεί το θεατή.
- ☐ Στιγμιότυπα από την καθημερινή ζωή ενός ήρωα που πρωταγωνιστεί.
Ποιος είναι ο ήρωας αυτός;
.....
- ☐ Στιγμιότυπα από την κοινωνική ζωή σε κάποια πόλη ή κοινότητα.
- ☐ Συγκρούσεις μεταξύ ηρώων. Ποιοι είναι οι ήρωες που συγκρούονται;.....
- ☐ Αφήγηση μιας πραγματικής ιστορίας που κινηματογραφήθηκε καθώς συνέβαινε.
- ☐ Αφήγηση μιας φανταστικής ιστορίας που κινηματογραφήθηκε με ηθοποιούς, οι οποίοι υποδύονται τους ήρωες της ιστορίας.
- ☐ Τραγούδια και μουσική.
- ☐ Συνεντεύξεις.
- ☐ Στατιστικά στοιχεία και πληροφορίες από έρευνες.

Η συμπλήρωση του πρώτου ερωτηματολογίου είναι εύκολη και εκτός από αφορμή για να «θυμηθούμε την ταινία», εισάγει έμμεσα τους μαθητές σε έννοιες της

κινηματογραφικής έκφρασης όπως: σπηλιάς, πρωταγωνιστής, ήρωες, συγκρούσεις κ.λπ. Επίσης δίνονται αφορμές για διακρίσεις των συστατικών ενός ντοκιμαντέρ (συνεντεύξεις, πληροφορίες, αφήγηση-καταγραφή) και των συστατικών μιας ταινίας μυθοπλασίας (ηθοποιοί που υποδύονται ήρωες, αφήγηση-κατασκευή).

Κατά τη γνώμη σας ποια αισθήματα κυριαρχούν στα αποσπάσματα (ή στην ταινία) που παρακολουθήσατε;

☐ Χιούμορ και ειρωνεία	☐ Θυμός και αγανάκτηση
☐ Αγωνία και μυστήριο	☐ Έκπληξη και ανησυχία
☐ Τρυφερότητα και αγάπη	☐ Λύπη και απόγνωση
☐ Αβεβαιότητα και απαισιοδοξία	☐ Εμπιστοσύνη και Αισιοδοξία

Το παραπάνω ερωτηματολόγιο έχει ως σκοπό να «προσανατολίσει» τα παιδιά (ανάκληση εντυπώσεων από την προβολή που ίσως προηγήθηκε πριν από μερικές μέρες) στη συγκεκριμένη ταινία που θα συζητηθεί. Χωρίς βέβαια να αποτελούν ιδιαίτερη εμβάθυνση στην ταινία, οι απαντήσεις έχουν ενδιαφέρον καθώς, στην πορεία της μελέτης και άλλων αποσπασμάτων της δραστηριότητας, θα διαφοροποιούνται αισθητά από ταινία σε ταινία. Αν μάλιστα συγκριθούν οι τελικές, συνολικές απαντήσεις μιας τάξης μαθητών με αυτές μιας άλλης τάξης μαθητών που παρακολούθησε τα ίδια αποσπάσματα, οι τυχόν διαφορετικές απόψεις για το ίδιο απόσπασμα ίσως οδηγήσουν σε γόνιμο διάλογο. Έτσι, σιγά-σιγά εδραιώνεται στη συνείδηση των μαθητών η αντίληψη ότι η ανάγνωση ενός έργου τέχνης δεν είναι απαραίτητα ομοιογενής και, από άτομο σε άτομο, μπορεί να παρουσιάζει υποκειμενικές διαφοροποιήσεις.

Εναλλακτικά, τα μεγαλύτερα παιδιά μπορούν εύκολα να συμπληρώσουν ανά μικρές ομάδες την ανάλογη "φόρμα" ταξινόμησης που δίνεται στο **εργαλείο 12** παραπάνω.

«μερικά βήματα παραπέρα...»:

Αμέσως μετά την παρακολούθηση **κάθε αποσπάσματος**, τα παιδιά είτε χωρισμένα σε μικρότερες ομάδες είτε ως τάξη θα επιχειρήσουν, με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, να δώσουν ομαδικές απαντήσεις σε ερωτήματα όπως:

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ (Σε κάθε απόσπασμα):

- (1) Πόσα άτομα εικονίζονται να τρώνε;
- (2) Εμφανίζεται κάποιος από τους ήρωες ως πολύ πεινασμένος;
- (3) Στο χώρο όπου διαδραματίζεται η σκηνή, τα άτομα που τρώνε εμφανίζονται να ανήκουν σε μία ομάδα ή σε χωριστές μικρότερες ομάδες;
- (4) Εικονίζονται τριγύρω άλλα άτομα που δεν συμμετέχουν στο φαγητό; Τι κάνουν;
- (5) Όση ώρα τρώνε, οι ήρωες εμφανίζονται να συζητούν μεταξύ τους; Για ποιο θέμα συζητούν;

- (6) Τι είδους ήχοι ακούγονται στο κάθε απόσπασμα κατά τη διάρκεια του φαγητού;
- (7) Στο κάθε απόσπασμα ποιος ή ποιοι έχουν μαγειρέψει το φαγητό που τρώνε οι ήρωες;
- (8) Στο κάθε συγκεκριμένο απόσπασμα έχουμε την εντύπωση ότι παρακολουθούμε τους ήρωες από μακριά, από αρκετά κοντά ή από πολύ κοντά; (εφόσον τα παιδιά έχουν διανύσει τις δραστηριότητες αφήγησης με εικόνες ή καταγραφές χώρων και γνωρίζουν την κλίμακα των κάρδων, η ερώτηση αυτή θα μπορούσε να διατυπωθεί: Στο κάθε συγκεκριμένο απόσπασμα κυριαρχούν τα μεσαία-κοντινά ή τα μεσαία-γενικά κάδρα;)
- (9) Μοιάζει το κάθε συγκεκριμένο απόσπασμα να μιλάει για κάποιο ξεχωριστό θέμα; Τι τίτλο θα δίνετε στο απόσπασμα αυτό;

Όσοι ίσως θεωρήσουν τις ερωτήσεις αυτού του είδους απλοϊκές και αυτονόητες, θα πρέπει να τις αντιμετωπίσουν ως αφετηρίες – κλειδιά αισθητικών και κοινωνικών συγκρίσεων μεταξύ π.χ. μιας σκηνής φαγητού από τον «Κλέφτη των ποδηλάτων» και μιας αντίστοιχης από ένα δημοφιλές τηλεοπτικό σήριαλ. Άλλωστε οι ευκαιρίες που δίνονται για κατηγοριοποιήσεις και ταξινομήσεις -καθώς δεν προϋποθέτουν σωστές ή λάθος απαντήσεις- παρέχουν ένα πλαίσιο γόνιμου κοινωνικού και αισθητικού στοχασμού.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ (Συγκρίνοντας όλα τα αποσπάσματα):

Μπορείτε να ομαδοποιήσετε τα αποσπάσματα που είδατε; Μοιάζουν οποιαδήποτε δύο (ή περισσότερα) αποσπάσματα να μοιράζονται κάποια κοινά χαρακτηριστικά; Για παράδειγμα τα ίδια αποσπάσματα μπορούν να ταξινομηθούν ως:

- Έγχρωμα – ασπρόμαυρα
- Ηχητικά – βωβά
- Ντοκιμαντέρ – ταινίες μυθοπλασίας κ.λπ.

Κατά τη διάρκεια της συγκριτικής μελέτης, οι ομάδες ίσως χρειαστεί να ανατρέξουν ξανά και ξανά στα υπό συζήτηση αποσπάσματα. Η δυνατότητα μιας μικρής μονάδας θέασης (βίντεο ή DVD και τηλεόραση) είναι σχεδόν απαραίτητη.

Οι παραπάνω προτάσεις, όπως είναι φανερό, εστιάζουν πάνω σε επιλεγμένα κινηματογραφικά αποσπάσματα και επιτρέπουν συγκρίσεις μεταξύ των απόψεων κάθε δημιουργού και μεταξύ των διαφορετικών τρόπων αφήγησης που χαρακτηρίζουν κάθε είδος οπτικοακουστικού κειμένου. Στο παράδειγμα αυτό, παρόλο που το θέμα «φαγητό» με τις κοινωνικές προεκτάσεις του θα αποτελέσει τον κύριο άξονα της δραστηριότητας, η πολυπλοκότητα της κινηματογραφικής έκφρασης είναι συνεχώς παρούσα και υποσυνείδητα εγγράφεται στην κουλτούρα των παιδιών.

Με αυτό το μοντέλο, το θέμα «φαγητό» δεν προσεγγίζεται ως γνωστικός στόχος για την παρουσίαση κάποιων πληροφοριών σε ένα μάθημα βιολογίας

ή περί τροφικών αλυσίδων κ.λπ. Αποτελεί τον άξονα για τη μελέτη «**τρόπων παρουσίασης** σκηνών φαγητού» από διάφορα οπτικοακουστικά έργα με εντελώς διαφορετικές οπτικές και σε εντελώς διαφορετικά κοινωνικά συμφραζόμενα. Σε όλες τις παραπάνω προτάσεις δραστηριοτήτων, τα αποσπάσματα δεν πρέπει να θεωρούνται ως απλές "αφορμίσεις"-αφετηρίες προκειμένου στη συνέχεια να εστιάσουμε στους γνωστικούς στόχους του μαθήματος, αλλά ως τεκμήρια τρόπων ζωής και τρόπων σκέψης - τεκμήρια πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων που μας καλούν σε κριτική αντιμετώπιση, διατύπωση ερωτημάτων και σύνθεση συμπερασμάτων. Ταυτόχρονα, η παράθεση αποσπασμάτων από έτοιμα οπτικοακουστικά έργα εξοικειώνει τα παιδιά με διαφορετικές αισθητικές τάσεις, που εκφράζουν διαφορετικές ιδιοσυγκρασίες δημιουργών, διαφορετικές ιδεολογικές επιλογές και διαφορετικό πλαίσιο αναφοράς ώστε σιγά-σιγά να αναπτύξουν την προσωπική τους αντίληψη για την ιστορία του κινηματογράφου.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ:

Μπορείτε να σκεφτείτε παρόμοιες σκηνές φαγητού από τη δική σας καθημερινή ζωή; Μπορείτε να τραβήξετε μια σειρά φωτογραφιών από μια σκηνή φαγητού που θα επιλέξετε εσείς;

Ο προβληματισμός και η συζήτηση μέσα στην τάξη με αφορμή τα ερωτήματα που έθεσε ο εκπαιδευτικός για θέματα που θίγονται στις υπό μελέτη ταινίες, συχνά θα οδηγήσει και στη διατύπωση απόψεων από τους ίδιους τους μαθητές για τα θέματα αυτά. Μπορεί να προκύψουν διαφωνίες ή διαφοροποιήσεις σχετικά με τον τρόπο που ο δημιουργός μιας ταινίας χειρίζεται ένα θέμα ή να διαπιστωθεί ότι ο τρόπος παρουσίασης ενός θέματος αντανακλά μια διαφορετική κοινωνία και διαφορετικές ιστορικές συνθήκες. Μπορεί ακόμα να προκύψουν ομοιότητες ή αναλογίες με την κοινωνική και πολιτισμική ταυτότητα των μαθητών, οπότε αναδύονται προτάσεις για παρόμοιους χειρισμούς και αναπαραστάσεις από τον περίγυρο των παιδιών. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις δίνονται αφορμές για δημιουργική δραστηριοποίηση προκειμένου τα παιδιά **να εκφράσουν τις δικές τους απόψεις αξιοποιώντας τα δικά τους απλά οπτικοακουστικά εργαλεία**. Μια απλή φωτογραφική μηχανή μπορεί να είναι ένα εξαιρετικό εργαλείο για **δραστηριότητες καταγραφής από τους μαθητές του δικού τους κοινωνικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος** που έρχεται να αντιπαρατεθεί στον οπτικοακουστικό λόγο των ταινιών τις οποίες παρακολούθησαν. Εφόσον μάλιστα ανατρέξουν στις αντίστοιχες σκηνές των ταινιών, οι μαθητές θα έχουν μια ιδανική καθοδήγηση για τις προτάσεις ή αντιπροτάσεις τους. Έτσι η αρχική δραστηριότητα μελέτης και επεξεργασίας του έτοιμου οπτικοακουστικού προϊόντος, θα εξελιχτεί σε δραστηριότητα παραγωγής πρωτότυπου οπτικοακουστικού προϊόντος.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ (48):

Η δραστηριότητα αυτή βασίζεται σε αποσπάσματα -από κινηματογραφικές ταινίες μυθοπλασίας- τα οποία αν και προέρχονται από διαφορετικούς δημιουργούς χαρακτηρίζονται από εμφανή συνάφεια (πραγματεύονται το ίδιο θέμα από διαφορετική σκοπιά, αποτελούν κινηματογραφική μεταφορά μιας σκηνής από το ίδιο λογοτεχνικό ή θεατρικό έργο κ.λπ.). Ο στόχος εδώ είναι οι συγκρίσεις μεταξύ των διαφορετικών τρόπων χρήσης των οπτικοακουστικών αφηγηματικών μέσων από διαφορετικούς δημιουργούς. Για τη δραστηριότητα αυτή, μπορούν να αξιοποιηθούν τα αποσπάσματα που περιέχονται στο Συνοδευτικό ΟΑ υλικό με τίτλο "Ένα βιβλίο ...τρεις σκηνοθέτες!".

*Μετά την παρακολούθηση κάθε αποσπάσματος, τα μεγαλύτερα παιδιά μπορούν, ξεκινώντας, να συμπληρώσουν ανά μικρές ομάδες την ανάλογη "φόρμα" ταξινόμησης που δίνεται στο **εργαλείο 12** παραπάνω.*

«μερικά βήματα παραπέρα...»:

Η δραστηριότητα αυτή μπορεί επίσης να συνδυαστεί με την δραστηριότητα (31) ώστε, με αφετηρία ένα λογοτεχνικό έργο, να μελετηθεί η μεταφορά του στον κινηματογράφο και ταυτόχρονα να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τις διαφορετικές ερμηνευτικές-αφηγηματικές επιλογές που ακολουθούν διαφορετικοί σκηνοθέτες με διαφορετικό ιδεολογικό προσανατολισμό, από διαφορετικές δεκαετίες, με διαφορετικά συστήματα παραγωγής ταινιών και διαφορετικά τεχνολογικά εφόδια (εκφράζοντας εν τέλει εντελώς διαφορετικά κοινωνικά συμφραζόμενα).

Αφού παρακολουθήσουμε τις τρεις εναλλακτικές μεταφορές του ίδιου λογοτεχνικού αποσπάσματος, συζητάμε τις εντυπώσεις μας σχετικά με τα τρία είδη οπτικοακουστικής αφήγησης. Ποια σημεία μας άρεσαν σε κάθε απόσπασμα, ποιες διαφορές διαπιστώνουμε μεταξύ των τριών εναλλακτικών αφηγήσεων κ.λπ.

Στη συνέχεια, επιλέγουμε μια πολύ σύντομη σκηνή (1'-2') που μας άρεσε και την ξαναστηνουμε -με όση ακρίβεια μπορούμε- αλλά στο χώρο μας. Μελετάμε πρώτα κάθε πλάνο, τι περιέχει, τι συμβαίνει, πώς η κάμερα περιγράφει συναισθήματα και δράσεις. Για το σκοπό αυτόν βοηθάει, για τη σύντομη αυτή σκηνή που επιλέχτηκε και από την αφηγηματική εκδοχή (ταινία) που άρεσε περισσότερο στα παιδιά, να καταγράψουμε το "εκ των υστέρων στόρυμπορντ", δηλαδή το στόρυμπορντ που προκύπτει από την καταγραφή των πλάνων της ταινίας (παράδειγμα παρακάτω στο Γλωσσάρι). Διανέμουμε μεταξύ μας τους ρόλους και τους ερμηνεύουμε χωρίς ενδυματολογικά στοιχεία. Καθώς η σκηνή θα πρέπει να είναι εξαιρετικά σύντομη, κάθε παιδί δεν θα επιβαρυνθεί παρά με 2-3 ατάκες. Κατόπιν καταστρώνουμε στο χώρο μας ένα πρόχειρο γύρισμα. Δεν επιδιώκουμε την σκηνογραφική αναπαράσταση παρά μόνον τη διάταξη του χώρου και -κυρίως- το καθάρισμα, τις διάρκειες και τη διαδοχή των πλάνων . Για να αποφύγουμε την αναγκαιότητα του μοντάζ και να διαπιστώνουμε αμέσως

το αφηγηματικό αποτέλεσμα (μόνον κατά την άσκηση αυτή), μπορούμε να κινηματογραφήσουμε τα πλάνα με τη σειρά και τις διάρκειες που εμφανίζονται στην ταινία. Μοιράζουμε ρόλους και αρμοδιότητες συνεργείου γυρίσματος.

Για να συνειδητοποιήσουμε τους βασικούς αφηγηματικούς τρόπους που αναπτύχθηκαν στον κινηματογράφο, αξίζει τη μικρή αυτή σκηνή να την κινηματογραφήσουμε με τρεις διαφορετικούς τρόπους:

- Αφού μοιραστούν οι ρόλοι και όλοι μάθουν τις ατάκες τους, κάνουμε μια τελευταία πρόβα (και ταυτόχρονη κινηματογράφηση) της δράσης με την κάμερα ακίνητη (σε τρίποδο) σε συνεχές γενικό κάδρο (ώστε να φαίνεται όλη η δράση χωρίς να χρειαστεί να γίνει καμιά κίνηση κάμερας. Προφανώς, αυτή η ενιαία λήψη θα διαρκεί όσο και η δράση. Ας ονομάσουμε την εκδοχή αυτή "θεατρική καταγραφή" (μοιάζει με την οπτική γωνία του θεατή που παρακολουθεί μια παράσταση πάνω σε σκηνή).
- Στη συνέχεια, κινηματογραφούμε την ίδια δράση με μια σειρά χωριστών λήψεων -κατά πλάνα- ακολουθώντας το στόρυμπορντ της σκηνής που καταστρώσαμε πριν.
- Τέλος, ένα πολύ δύσκολο εγχείρημα (που διευκολύνεται πρόχειρα αν κάνουμε αρκετές πρόβες - λήψεις): κινηματογραφούμε την ίδια πάντοτε δράση, σε μία ενιαία συνεχή λήψη αλλά η κάμερα, κινούμενη συνεχώς στο χέρι, προσπαθεί να πλησιάζει ή να απομακρύνεται από τη δράση αναπαράγοντας τα κάδρα του στόρυμπορντ σε ένα συνεχές πλάνο με άπειρα κάδρα (μονοπλάνο).

Το τελικό -έστω πρόχειρο- αποτέλεσμα είναι σίγουρο πως θα προκαλέσει γόνιμη συζήτηση και προβληματισμό.

*

Όταν "έρθει η ώρα" (όταν δηλαδή επεκταθείτε σε δραστηριότητες βίντεο) αναζητείστε τις βιντεο-συμβουλές για την εικόνα και τον ήχο στον παρακάτω σύνδεσμο αλλά και πολλές ανάλογες σε ξένους και ελληνικούς ιστότοπους:

<http://www.karposontheweb.org/tutorials/>

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Οι όροι που εξηγούνται παρακάτω, αποτελούν επιλογή από τους συνηθέστερους όρους που αναφέρονται σε αισθητικές και τεχνικές έννοιες της κινηματογραφικής έκφρασης. Παρατίθενται κατά θεματικές ενότητες. Προέρχονται από το εκπαιδευτικό φυλλάδιο «Η κινηματογραφική αφήγηση: Μια εξιστόρηση με εικόνες και ήχους» του Προγράμματος «Πάμε Σινεμά;», ΥΠΠΟ – ΥΠΕΠΘ – Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης, Κείμενα – Εκπαιδευτικός σχεδιασμός: Μένης Θεοδωρίδης, Αθήνα 2001 και αναδημοσιεύτηκαν στο Περιοδικό *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, Αφιέρωμα: *Παιδική Ηλικία και Κινηματογράφος*, (Επιμέλεια: Ε. Κούρτη), Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, τεύχος 9, σ. 173-176.

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΜΙΑΣ ΤΑΙΝΙΑΣ – ΠΡΟΕΡΓΑΣΙΑ ΓΥΡΙΣΜΑΤΩΝ

ΣΕΝΑΡΙΟ

Σενάριο μιας ταινίας είναι η αναλυτική εξιστόρηση της κάθε στιγμής της ταινίας με γραπτό λόγο. Στο σενάριο δεν υπάρχουν εικόνες. Ωστόσο, περιγράφονται με λέξεις η δράση, οι διάλογοι, η «ατμόσφαιρα», αλλά και οι ερμηνείες των ηθοποιών, όπως περίπου θα πρέπει να αποδοθούν στην ταινία που πρόκειται να γυριστεί.

ΣΚΗΝΗ

Μια ενότητα δράσης που συμβαίνει συνεχώς στον ίδιο χώρο και χρόνο. Μόλις ο χώρος ή ο χρόνος αλλάξει, σημειώνεται νέα σκηνή.

- Ανάλογα με το χώρο (κλειστός ή ανοιχτός χώρος), μία σκηνή μπορεί να είναι: **εσωτερικό** ή **εξωτερικό**.
- Ανάλογα με την ώρα που διαδραματίζεται η δράση, μία σκηνή χαρακτηρίζεται ως: **ημερήσιο** ή **νυχτερινό** (είδος φωτισμού που θα χαρακτηρίζει το γύρισμα της σκηνής αυτής).

ΣΥΝΟΨΗ

Σύνοψη μιας ταινίας είναι η συνοπτική, γραπτή εξιστόρηση της πλοκής της.

ΣΤΟΡΥΜΠΟΡΝΤ

Το στόρυμπορντ (storyboard) ή ντεκουπάζ (découpage) μιας ταινίας είναι ένα σχέδιο αφήγησης όπου ο σκηνοθέτης περιγράφει αναλυτικά, πριν από το γύρισμα της ταινίας, πώς ακριβώς θέλει να αφηγηθεί την κάθε στιγμή. Με ποιες εικόνες και ποιους ήχους. Έτσι, το στόρυμπορντ περιγράφει τα χωριστά πλάνα με τη σειρά που θα τα δει ο θεατής στην οθόνη, αλλά, επιπλέον, ο σκηνοθέτης σημειώνει με λεπτομέρειες όλες τις απαραίτητες οδηγίες, ώστε την ώρα του γυρίσματος τα πλάνα του να δείχνουν ακριβώς αυτά που θέλει. Μάλιστα, συνοδεύει την περιγραφή του κάθε πλάνου με ένα μικρό σκίτσο, που δείχνει πώς φαντάζεται τις κυριότερες στιγμές του πλάνου αυτού. Φυσικά όταν πρόκειται για ηχητική ταινία, το στόρυμπορντ περιγράφει αναλυτικά και τους ήχους που ακούγονται στο κάθε

πλάνο. Το στόρυμπορντ με τις τροποποιήσεις του, που θα γίνουν κατά το γύρισμα, θα χρησιμεύσει ως γενικός οδηγός αφήγησης και στο μοντέρ όταν αυτός, με την καθοδήγηση του σκηνοθέτη-αφηγητή, θα μοντάρει την ταινία συρράπτοντας τα γυρισμένα πλάνα και τους ήχους όπως ακριβώς θα εμφανιστούν στα μάτια του θεατή κατά την προβολή της ταινίας.

Για εκπαιδευτικές ανάγκες, οι μαθητές καταστρώνουν το "εκ των υστέρων στόρυμπορντ" μιας σκηνής παραθέτοντας, το ένα κάτω απ' το άλλο, πρόχειρα σκιστάκια της έναρξης και της συνέχειας κάθε πλάνου, όπως εμφανίζονται στην τελική, μονταρισμένη ταινία (παράδειγμα). Δίπλα σε κάθε σκιστάκι περιγράφεται στοιχειωδώς η δράση του πλάνου και οι διάλογοι/ήχοι που ακούγονται.

1.9 ΜΕΣΑΙΟ: Πανοραμική-αριστερά παρακολουθεί τον Κρις καθώς ξεπεζεύει, δένει το αλόγο του και στρέφεται προς το γέρο, καταλήγοντας σε διπλό μεσαίο-σφιχτό.

Γέρος (ΟΦ και στο τέλος ΟΝ):
-Συγχωρήστε τους. Φοβούνται
τα πάντα. Φοβούνται τη βροχή
και την ξηρασία...

1.10 ΚΟΝΤΙΝΟ ΓΕΡΟΥ ΜΕ ΑΜΟΡΣΑ ΚΡΙΣ:

Γέρος (συνεχίζει ΟΝ): -Αν είναι ζεστό το
καλοκαίρι, αν είναι κρύος ο χειμώνας...
Αν δεν κάνει πολλά μικρά η γουρούνα, ο
αγρότης φοβάται ότι θα πεινάσει. Αν
έχει πολλά, ότι θα πεινάσει αυτή...

1.11 ΚΟΝΤΙΝΟ: Ο Κρις τον κοιτάζει σκεπτικός. Δείχνει κατανόηση

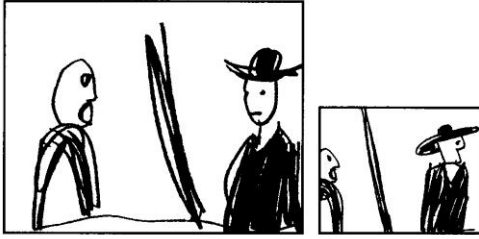
Κρις: -Μην απολογείσαι.
Δεν περίμενα υποδοχές
και λουλούδια.

1.12 ΚΟΝΤΙΝΟ ΓΕΡΟΥ:

Γέρος: -Αύριο είναι η επέτειος
της ιδρύσεως του χωριού μας.

1.13 ΔΙΠΛΟ ΜΕΣΑΙΟ-ΣΦΙΧΤΟ:

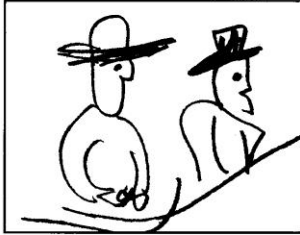
Όλοι στρέφονται ανήσυχοι προς τον ήχο (ΟΦ)

Γέρος (συνεχίζει ΟΝ): - ...θα γιορτάσουμε.

Τότε θα τους δείτε καλύτερα.

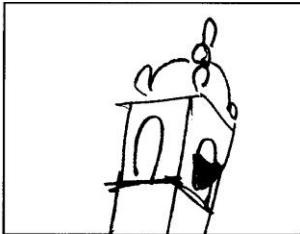
Τα λόγια του γέρου διακόπτει έντονος ήχος καμπάνας της εκκλησίας.

1.14 ΔΙΠΛΟ ΜΕΣΑΙΟ-ΣΦΙΧΤΟ: Δύο ακόμη της ομάδας στρέφονται προς τον ήχο (ΟΦ)

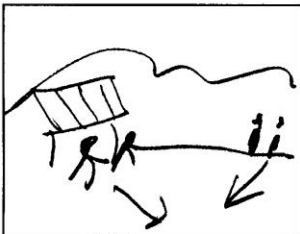
(συνέχεια): επίμονος ήχος καμπάνας (ΟΦ)

1.15 ΓΕΝΙΚΟ ΚΟΝΤΡ-ΠΛΟΝΖΕ: Το καμπαναριό με την καμπάνα που χτυπάει πέρα δώθε

(συνέχεια): επίμονος ήχος καμπάνας (ΟΝ)

1.16 ΠΟΛΥ ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΟΝΖΕ: Ξαφνικά το χωριό ζωντανεύει. Οι χωρικοί πετάγονται έξω από τα σπίτια τους.

(συνέχεια): επίμονος ήχος καμπάνας (ΟΦ)

Από μακριά ακούγονται φωνές πανικού.

(εκπαιδευτικό φυλλάδιο «Η κινηματογραφική αφήγηση: Μια εξιστόρηση με εικόνες και ήχους» του Προγράμματος «Πάμε Σινεμά»;», ΥΠΠΟ – ΥΠΕΠΘ – Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης, Αθήνα 2001, Σκίτσα: Χ. Γουσίδης)

*

ΚΑΔΡΟ

Η εικόνα που βλέπουμε κάθε στιγμή. Μια ακίνητη φωτογραφία είναι ένα κάδρο.

- Ανάλογα με το πόσο κοντά ή μακριά εμφανίζεται το θέμα (συνήθως άνθρωπος), δηλαδή ανάλογα με το πόσο χώρο καταλαμβάνει το θέμα μέσα στην εικόνα, ένα κάδρο μπορεί να είναι:

γενικό: Ο ήρωας εμφανίζεται μακριά, ενώ στην εικόνα υπάρχει χώρος γύρω του (τοπίο, σπίτια κ.λπ.). Το γενικό κάδρο μάς δίνει πληροφορίες για το **χώρο** όπου εκτυλίσσεται η δράση. Πού βρίσκεται ο ήρωας; Τι συνθήκες επικρατούν εκείνη τη στιγμή; (εποχή, ώρα, καιρός). Ποιοι βρίσκονται γύρω του, πόσο κοντά του και τι σχέση μπορούν να έχουν με αυτόν;

μεσαίο: Ο ήρωας κυριαρχεί στην εικόνα. Ενώ πάνω και κάτω δεν υπάρχει οπτικός χώρος, αριστερά και δεξιά μπορούν να εμφανίζονται και άλλοι ήρωες ή στοιχεία του χώρου. Έτσι στα μεσαία κάδρα, η προσοχή μας συνήθως εστιάζει στον **ήρωα** και στη σχέση του ήρωα με το χώρο και κυρίως **στη σχέση του ήρωα με τους άλλους ανθρώπους**. Ποιος είναι ο ήρωας (άντρας-γυναίκα, τι ηλικία έχει, τι φοράει κ.λπ.) και τι κάνει; Τι κάνουν όσοι εικονίζονται; Πώς συνδέονται; Πώς αντιδρούν μεταξύ τους; Σε τι απόσταση βρίσκονται μεταξύ τους;

Στην κατηγορία των μέσων κάδρων μπορούμε να διακρίνουμε:

Κάδρο συνόλου, κάδρο φιγούρα, αμερικάνικο κάδρο, μεσαίο-σφιχτό κάδρο (ή «μέσο», δηλ. το κάδρο που απεικονίζει τον ήρωα από τη μέση και πάνω).

κοντινό: Ο ήρωας (ή το θέμα μας) δεν εμφανίζεται ολόκληρος. Στα όρια της εικόνας βλέπουμε μόνο ένα μέρος του (δηλ. η εικόνα γεμίζει μόνο με το κεφάλι του ή μόνο με το χέρι του κ.λπ.). Στο κοντινό κάδρο, ο σκηνοθέτης μάς δίνει την ευκαιρία να παρατηρήσουμε από κοντά τον ήρωα και να **εμβαθύνουμε στα συναισθήματά του** τη στιγμή εκείνη. Σε τι διάθεση βρίσκεται ο ήρωας; Μήπως η έκφραση του τονίζει ή αναιρεί τα λόγια του; Τι κοιτάζει σε κάθε στιγμή; Αλλάζει ύφος; Συχνά, όμως, ο σκηνοθέτης χρησιμοποιεί ένα κοντινό κάδρο για να τονίσει τη σημασία ενός αντικειμένου ή ενός στοιχείου του χώρου. Είναι ακριβώς το είδος του κάδρου που επιτρέπει στο σκηνοθέτη να **υπογραμμίσει** αυτό που θεωρεί σημαντικό, εκείνη τη στιγμή.

Στην κατηγορία των κοντινών κάδρων μπορούμε να διακρίνουμε:

Κοντινό-μούστο, Γκρο, Πολύ κοντινό ή Λεπτομέρεια.

Αμόρσα: σε ένα κάδρο, ως αμόρσα χαρακτηρίζεται ένας ήρωας ή ένα οποιοδήποτε στοιχείο που μόνον μέρος του εμφανίζεται στην άκρη του κάδρου.

- Ανάλογα με τη **γωνία λήψης** (δηλαδή πόσο χαμηλά ή πόσο ψηλά έχει τοποθετηθεί η κάμερα) ένα κάδρο μπορεί να είναι:

Κανονικό (κινηματογράφηση στο ύψος των ματιών).

Πλονζέ (κινηματογράφηση από ψηλά).

Κοντρ- πλονζέ (κινηματογράφηση από χαμηλά).

ΠΛΑΝΟ

Μια συνεχής ενότητα κινουμένων εικόνων. Μόλις η συνεχής ροή του πλάνου διακοπεί (cut), τότε σημειώνεται αλλαγή πλάνου. Ένα πλάνο έχει πάντοτε διάρκεια. Στη διάρκεια ενός πλάνου, **το κάδρο μπορεί να αλλάζει** είτε γιατί η κάμερα κινείται σε σχέση με το θέμα είτε γιατί το θέμα κινείται σε σχέση με την κάμερα. Εφόσον όμως η ενότητα (συνεχής ροή) της λήψης δεν διακοπεί **το πλάνο δεν αλλάζει**, συνεχίζεται. Σε μια σκηνή με γρήγορο ρυθμό, τα πλάνα μπορούν να είναι εξαιρετικά σύντομα (1"-5"), ενώ σε μια ήρεμη αφήγηση μπορούν να διαρκούν πολλά δευτερόλεπτα ή και λεπτά καθώς στη διάρκειά τους μπορούν να περιέχονται κινήσεις της κάμερας. Υπάρχουν ταινίες με διάρκειες πλάνων 12' (όπου το πλάνο, το ονομαζόμενο μονοπλάνο, αφηγείται τη δράση μιας ολόκληρης σκηνής χωρίς διακοπή. Υπάρχουν βέβαια και ταινίες - μονοπλάνα, όπου ολόκληρη η ταινία είναι ένα συνεχές πλάνο!

Σε δύο διαδοχικά πλάνα, η μετάβαση από το πρώτο στο δεύτερο μπορεί να είναι:

- συνήθως απότομη (cut)
 - με σταδιακό σκοτεινιάσμα (fade out) του πρώτου πλάνου και σταδιακή εμφάνιση του δεύτερου (fade in)
 - με σταδιακή εξαφάνιση του πρώτου πλάνου και ταυτόχρονη εμφάνιση του δεύτερου, χωρίς μεσολάβηση μαύρου (dissolve).
- Ανάλογα με το **είδος** του κάδρου σε κάθε στιγμή, ένα πλάνο μπορεί εκείνη τη στιγμή να είναι **κοντινό, μεσαίο ή γενικό**.
 - Ανάλογα με τη **γωνία λήψης** του κάδρου του σε κάθε στιγμή, ένα πλάνο μπορεί εκείνη τη στιγμή να είναι **κανονικό** (κινηματογράφηση στο ύψος του ματιού), **πλονζέ** (κινηματογράφηση από ψηλά), **κοντρ-πλονζέ** (κινηματογράφηση από χαμηλά).
 - Ανάλογα με την **κίνηση** της κινηματογραφικής μηχανής λήψης (κάμερα) την ώρα του γυρίσματος, ένα πλάνο μπορεί να είναι:

Σταθερό ή ακίνητο.

Πανοραμίκ: Κατά τη διάρκεια του πλάνου η κάμερα περιστρέφεται και αποκαλύπτει το θέμα που υπάρχει προς τα δεξιά ή προς τα αριστερά. Ακριβώς όπως κοιτάζουμε γύρω μας περιστρέφοντας το κεφάλι μας.

Βερτικάλ (ή Tilt): Κατακόρυφη περιστροφή της κάμερας προς τα πάνω ή προς τα κάτω (Κατακόρυφο πανοραμίκ).

Τράβελινγκ: Κατά τη διάρκεια του πλάνου η κάμερα κινείται προς τα εμπρός ή προς τα πίσω και μας δίνει την εντύπωση ότι πλησιάζουμε ή απομακρυνόμαστε από το θέμα μας. Επίσης μπορεί να κινείται παράλληλα, παρακολουθώντας την κίνηση του ήρωα. Κατά τη διάρκεια ενός τράβελινγκ ο οπερατέρ χειρίζεται την κάμερα και ο μακινίστας εκτελεί την κίνηση.

Ένα πλάνο χαρακτηρίζεται **υποκειμενικό**, όταν η εικόνα μας δείχνει περίπου αυτό που θα έβλεπαν τα μάτια του ήρωα εκείνη τη στιγμή.

ΗΧΟΣ

Στις σημερινές ηχητικές ταινίες γίνεται ηχοληψία την ώρα του γυρίσματος. Οι ήχοι που ηχογραφούνται συγχρόνως με την κινηματογράφηση (ομιλίες, θόρυβοι κ.λπ.), ονομάζονται **σύγχρονοι**. Μετά το γύρισμα, κατά την επεξεργασία της ταινίας μπορούν να προστεθούν και άλλοι **ντουμπλαρισμένοι** (δηλ. ήχοι που συγχρονίστηκαν εκ των υστέρων) και **μη σύγχρονοι** ήχοι (μουσική, αφήγηση με λόγια κ.λπ.).

- **«ΟΝ» (on):** χαρακτηρίζεται ένας ήχος όταν η πηγή του (π.χ. κάποιος που μιλάει, ένα φρενάρισμα αυτοκινήτου) φαίνεται ΜΕΣΑ στην εικόνα μας εκείνη τη στιγμή.
- **«ΟΦ» (off):** χαρακτηρίζεται ένας ήχος όταν προέρχεται ΕΞΩ από την εικόνα μας όπως, για παράδειγμα, συμβαίνει όταν βλέπουμε έναν ήρωα σιωπηλό, ενώ ακούγεται κάποιος άλλος που του μιλά χωρίς εκείνη τη στιγμή να φαίνεται.

ΟΙ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ – ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΜΙΑΣ ΤΑΙΝΙΑΣ

(οι περιορισμοί του χώρου επέβαλαν κάποιους σχετικά απλουστευτικούς χαρακτηρισμούς. Για εκτενέστερες πληροφορίες μπορείτε να συμβουλευτείτε: Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης (2003), *Η Κινηματογραφική αφήγηση*, τόμος Β, συλλογικό, διαθέσιμο σε ηλεκτρονική μορφή στην ιστοσελίδα:

http://www.filmfestival.gr/educational_programmes/cinema_entypo.htm

Σκηνοθέτης: ο αφηγητής, ο αρχιτέκτονας.

Παραγωγός: ο επιχειρηματίας που χρηματοδοτεί, διαφημίζει, διανέμει και εκμεταλλεύεται την ταινία.

Σεναριογράφος: ο δραματοουργός, ο συγγραφέας της πλοκής.

Διευθυντής παραγωγής: ο οργανωτικός υπεύθυνος για όλες τις εργασίες πραγματοποίησης της ταινίας.

Διευθυντής φωτογραφίας: ο υπεύθυνος για την «ατμόσφαιρα» της εικόνας ώστε να εξυπηρετείται καλύτερα η πρόθεση του σκηνοθέτη.

Μοντέρ: ο υπεύθυνος για την καλή «ροή» και το ρυθμό της ταινίας, ώστε να εξυπηρετείται καλύτερα η πρόθεση του σκηνοθέτη.

Ηχολήπτης – υπεύθυνος μιξάζ: ο υπεύθυνος για την ηχητική «ατμόσφαιρα» της ταινίας, ώστε να εξυπηρετείται καλύτερα η πρόθεση του σκηνοθέτη.

Σκηνογράφος: ο υπεύθυνος για την όψη των χώρων, ώστε να εξυπηρετείται καλύτερα η πρόθεση του σκηνοθέτη.

Σκριπτ: ο γραμματέας, ο «πρακτικογράφος» του γυρίσματος που συχνά διασφαλίζει θέματα σωστής ροής της ταινίας.

*